

szél-járás

XII. ÉVFOLYAM 1. szám • 2019. március

Görföl Jenő főszerkesztő (Pozsony)
Balassa Tamás (Mosonmagyaróvár)
Böröndi Lajos (Feketeerdő)
Deák Ernő (Bécs)
Ferenczy Klára (Baden bei Wien)
Farkas István (Dunasziget)
Hornák István (Pozsony)
Kepe Lili (Lendva)
Kovács László (Egyházgelle)
Tuba László (Mosonmagyaróvár)
Végh László (Somorja)

Szerkesztőség:

Bratislava - Pozsony, Námetie 1. Mája
10/12, 815 57 Bratislava. E-mail: csemadok
@csemadok.hu

Feketeerdő, Erdőalja u. 11. 9211. boron-
di@falu-tv.hu, mosonvarmegye@gmail.com

Wien - Bécs, Schwedenplatz, 2/1/8. Levél-
cím: A-1011 Wien, Postfach 358. E-mail: be-
csi-naplo@aon.at.

A Pro Patria Honismereti Szövetség
megbízásából kiadja: Mosonvármegye
Lap-és Könyvkiadó, 9211 Feketeerdő, Er-
dőalja u. 11. E-mail: mosonvarmegye-
kft@gmail.com Nyugat Takarékszövet-
kezet: HU90 5950 0155-1108 5733 0000
0000 SWIFT:TAKBHUHB

*Előfizethető a fenti bankszámlára való uta-
lással, előzetes vagy utólagos számlázással. Egy
évre a négy szám 3200 Ft, illetve 10 euró.*

Sárga csekk a kiadó címén kérhető!
mosonvarmegyekft@gmail.com

ISSN: 2060-3886

Megjelenik a Palatia Nyomda és Kiadó
Kft. gondozásában (9026 Győr, Viza u. 4.).
Felelős vezető: Radek József ügyvezető.

Bedi Kata

Életforma és tartalom

3

irodalom

Gál Sándor

Belső Univerzum (napló)

4

Mezey László Miklós

Lecsőtös (Elbeszélés)

11

Ozsvald Árpád

Hettita ballada (vers)

15

Gyurcsó István

Az unokák megszületnek (vers)

16

Böröndi Lajos

nagyapám megy a frontra (vers)

17

honismeret

N. Gyurkovits Róza

A Csemadokban mindenki
megtalálhatja magát (Beszélgetés
Bárdos Gyulával, a Csemadok országos
elnökével)

18

Lacza Tihamér

Intézményekre és professzionális
háttérre van szükségünk (Beszélgetés
Bauer Győzővel, a Csemadok egykori
országos elnökével)

30

Fehér Márta

Vajdasági emléktúra idézi meg 1956
szellemiségét

35

Ekker László

Mosoni emlékek – 1953

46

barangoló

Görföl Jenő

Visszatekintés – Csemadok 70

49

képzőművészet

Pálinkás Tibor

A Csemadok Életmű Díj alkotója
(Kutak Adrienn)

59

A Csemadok életéből

Dunajszky Géza

Fáklyavivők az ideológiai
harc jegyében

62

Varga László

Első nagymegyeri Csemadok
rendezvényem

64

Szabados László

Az alsószeliek még a mohácsi
csatamezőn is találkoztak rokonnal?

64

Varga László

Egy meg nem valósított elképzelés

65

Stirber Lajos

Egy valós mese, (talán) a „legrangosabb”
szakmai elismerésemről

66

Görföl Jenő

Magyar huszár a tyúkólban

67

Kovács László

Két történet

68

Mészáros Magdolna

Négy történet

69

•	<i>Keleti történetek</i>	71
Turay László	<i>Kalandos utazás</i>	72
Lacza Tihamér	<i>Szerkesztőségbeli víg napjaink</i>	73

közművelődés

Eva Langsteinová	<i>Kodály zenepedagógiai eszméi a szlovák zenei nevelésben</i>	76
Papp Boglárka	<i>Az Isten balján – Situs inversus</i>	79

recenzió

Böröndi Lajos	<i>Képes kalauz (Felvidéki bányavárosok középkori templomai)</i>	81
Tuba László	<i>Késői főhajítás (Magyar vetés idegenben)</i>	83

Szenc város

B

Mosonvám Megyei Lap- és Könyvkiadó

Bedi Kata

Életforma és tartalom

Az egykor hamvas arcocskát most mélyen szántják a bajok és örömök árkai. A pihe-puha bőr megedződött, bírja a firtató tekintetek tüztét, és nem borul lángba már semmitől. A tekintet nem csillog úgy, mint mikor a jövő szép titkait firtatta egykor, de biztonságot és bölcsességet sugároz. A vonásokban ott rejlik a feszes erő, mely ugyanúgy húzza ma is mosolyra a bőr megereszkedett redőit. Valahogy így fest egy hetven éves arc, mely óhatatlanul a Csemadoké is. Hetvenéves a szövetség, de a szövetségben bizonyára sok ilyen arc van, mert a Csemadoknak ezer arca van: annyi, ahány tagja. Ugyanaz a szervezet, amelyik a versmondó versenyt, színjátészó találkozót, magyarnóta versenyt stb. szervezi, amelyik „fürdőbe viszi a mamát” – ahogy a Csemadokot azonosította magának valaki, egy kába éjszakán, valaha egy pozsonyi kocsmában, mikor meghallotta, hogy ott dolgozom.

Azt hiszem, ebben az ezerarcúságban lakozik a Csemadok erejének nagy része: mindig más, mindenkitől több és mindenkinek mást jelent, és mégis egy. Noha, nem mindig egységes. Hiszen – ahogy a mondás tartja – ki nem látott már 5 magyart, akik legalább nem kétfelé húznak... De viccet félretéve, tudjuk, hogy minden szervezetben megjelennek előbb vagy utóbb véleménykülönbségek, hiszen emberek alkotják. S éppen innen nézve lehet felmérni a Csemadok hetven évének jelentőségét.

Végigtekinteni az elvégzett munkán és látni, hogy generációkon át újra és újra tartalommal tud telítődni a szervezet, hogy hetven éve a magyar kultúra Déva vára. Még annak is ezt jelenti, aki esetleg kiábrándult, és elavult szervezetnek gondolja, de tud róla, és kétségtelenül viszonyítási pontot jelent számára is. S azt csak egy fél mondat erejéig jegyzem meg, hány olyan egyesületet, szervezetet ismerünk, melynek lelkesedése még az „iskolaérettségig” sem tart ki.

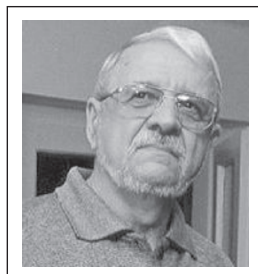
A Csemadok a huszonegyedik század egyik fontos tudományának, a hálózatkutatásnak jó vizsgálati alanya lehetne. Hiszen hetven éves múltja egy jól működő rendszert mutat. A rendszerek megértésében pedig az az új felismerés segít, hogy viselkedésük a mögöttük „feszülő” hálótól függ, hiszen egy komponens általában csak egy adott rendszer néhány másik elemével van kapcsolatban. Ezek a kapcsolatok bonyolult kommunikációs hálókat képeznek, a hálózatokban ugyanakkor bizonyos hierarchia fedezhető fel: vannak olyan részei, melyekhez több szál kapcsolódik, ezek a csomópontok. Vagy éppen, a társadalomra vetítve: ismert emberek, vagy – ha a Csemadok rendszerére vetítjük – az alapszervezetek, választmányok vezetői, titkárai. Ezeknek az embereknek a kapcsolódása jelenti a rendszer működését meghatározó hálót. Ezeknek az embereknek az elkötelezettsége jelenti azt a biztonságot, melyet a Csemadok rendszere jelent; ettől válik hitelessé. Azt, hogy legyen bár kisebb jelentőségű ügyekben véleménykülönbség, az alapvetés egy: a magyar kultúra várává lenni, a kultúra szót szó szerint venni: művelni, és közösségben lenni. Ez jelenti azt a folyamatos növekedést, mely egyébként a hálózatkutatás szerint a rendszerek fennmaradásának feltétele.

A Csemadok növekedése pedig látható, egyik időszakban számokban, máskor lélekben.

A rendszer tehát adott, hogy még sokszor hetven éves lehessen a Csemadok. S az a jó gyakorlat is, hogy ezt a rendszert, sőt: szövetséget! olyan emberek vezetik, akik a Csemadok ezerarcúságát egységbe fogják. Látják a járt és a járható utat, és nem kímélik magukat, hogy alapszervezettől alapszervezetig mindig úton legyenek és mutassák a következő lépéseket. S ha nehéz, maguk tegyék meg legelőször. Aki a Csemadokot választja, életformát választ, vele együtt pedig egy jól működő rendszert: a szellemben és lélekben való növekedést. Nem csak a hetvenedik születésnapján érdemli meg a köszöntést!

Gál Sándor

BELSŐ UNIVERZUM

86. nap

A csehszlovákiai magyarság szűkebb története - pontosabban: irodalomtörténete – tele van kényszerű elhallgatásokkal, vagy abszurd eseményekkel, amelyek szemben állnak a józan értelemmel, s az emberi méltósággal. Ezek egyike Fábry Zoltán síremlékének a felavatása is. Fábry halála után Löffler Béla elkészítette a Fábry házban ma is látható emléktáblát, majd a síremléket is fent a stószai temetőben. A síremlék ünnepélyes felavatása azonban az akkori „husáki normalizációs” viszonyok között, enyhén szólva is akadályokba ütközött. A Csemadok KB elnöke újra Lőrincz Gyula lett, aki mellesleg nem igen kedvelte Fábryt. A KB főtitkára pedig Szőke József eltávolítását követően már Varga Béla volt. A lényeg, hogy a síremlék ünnepélyes felavatása elmaradt. Pontosabban: úgy volt, hogy nem volt!

Fábry Zoltánt halála után is indexre tették, vele együtt a síremléken lévő Voxhumanat is.

Az alkalomra készült avatóbeszédem Fábry Zoltán halálának negyvenedik évfordulójára kiadott A Fábry galaxis című emlékkönyvemben jelent meg 2010-ben Emlékbeszéd Fábry sírjánál címen.

87. nap

Nagyon szembe kerültem magamban – magammal. Néhány nap alatt olyan nem várt, sőt, nem is sejtett összefoglalásokat kellett elkészítenem, amelyek távolabbi elképzeléseimben sem szerepeltek, vagy amelyeket már korábban elvégeztem. A lényeg az és annyi, hogy ezek a „kötelezővé” vált föladaatok szinte lebénítottak. Mert hát minek újra és újra ismételni az egykor történeteket, ha rajtam kívül senkinek se kellene? Még akkor se, ha teljesen egyszeriek, ám egyszeriségükben is történelmünk részei voltak, vagy azzá lettek. S ami ma a legdöbbenetesebb: rajtam kívül nincs élő ember, aki még valahol is leírhatná, vagy elmondhatná.

Olykor rágondolni is döbbenetes, hogy mit és mennyit kell még elviselnem ezekből a történelmi abszurdjainkból. És szinte naponta látni, hogy kik és mi módon élnek vissza, vagy: élnek ebből!

És itt most abba is hagyom!

Azt ellenben megpróbálom, hogy ez a kéziratom – már amit még képes leszek leírni belőle – nyilvánosságra kerüljön.

88. nap

Lehetséges, hogy „a tények már leírásuk pillanatában megváltoznak” írja Steiner. Ezt a mondatot nagyon régen húztam alá, hogy megjegyezzem magamnak. Aztán még ezt írtam le a lap aljára: a változás lényege a születés: folyamat – minden a mindenben.

Ez a füzet, amelynek 101-ik oldalára ezt írtam le, teljességében e belső változást (okot) idézi fel- és

meg és újra. Azt a címmé emelt „belső univerzumot”, amelynek nagyságát, tágulását, vagy zsugorodását naponta érzékelem, és igyekszem megragadni, kevés sikerrel. Azonban igyekeztem mélyén ott munkál a kétely, vagy a bizonytalanság, hogy az egészet csak feltételezem, s hogy a realitás nem ez, nem ilyen. Jó, a kísérlet is egyféle realitás, bár úgy ítélem meg, hogy valójában megragadhatatlan. De ha így van, akkor ez a több, mint száz oldalnyi írás, a „folyamat” milyen „mágneses térben” válik nyomon követhetővé?

Állítólag Van Gogh mondta, hogy a „festő nem azt festi, amit lát, hanem azt, amit érez.” Steiner pedig ezt írja: „Amit látunk, azt át lehet tenni szavakba, amit érzünk, az a nyelvet megelőző (...) síkon is felbukkanhat.”

Úgy látom, hogy amikor a „belső lehetőség” felett gondolkodunk, akkor a költészet csoda-kapuját lépjük át, s valóban a születés misztériumának csodáját éljük meg...

Vagyis ez az írás, ahogy keletkezik, folyamatosan önmagát teremti meg, s ez az a törvény, amit be kellene teljesítenie.

Az igyekezet, s a szándék megvolna – ami hiányzik, azt nem tudom megragadni. Mintha a valóság valóságom – egy része elveszett volna. De lehet, hogy sokkal prózaibb a helyzet: egyszerűen öregségemre megbutultam.

Mással is megtörtént már ilyesmi, csak nem vallotta be.

89. nap

Tavaly december óta ott van a hűvös verandán a Hét egyik bekötött példánya, amelyben riportjaim-sorozataim, publicisztikai írásaim zöme megjelent. Az 1972-es évfolyamot átlapoztam, s azt éreztem, hogy ezek a „kordokumentumok” így, futólag beleolvasva azokba, egészen komoly konzekvenciák levonására is alkalmasak lehetnének, amelyek egy társadalom mögötti – vagy társadalmon túli – létezést tükröznek: *a kötelező optimizmus teljes elfogadását*.

Képben, szóban, írásban, irodalomban. Ha magunkra gondolok, akkor a kisebbségi lét tragédiája felett egyféle tragikomédia árnyai lebegnek. Amit megéltünk és elfogadtunk (?), mert semmi egyéb lehetőségünk nem volt. Nem lázadni, még nyilvánosan tiltakozni sem lehetett, hiszen amikor egyszer leírtam, hogy „a csehszlovákiai magyarság múltja, történelme alig hetven év, s a jövője se lehet több”, akkor ezért Pozsonyban több nyilvános pártgyűlésen kötelezően elítélt a Csemadok minden alkalmazottja. És Balázs Béla, a pártcsoporthoz vezető elnök az utcán azt üvöltözte, hogy „temiattad kapok infarktust...” Végül Rácz Olivér javaslatára abban állapodtunk meg, hogy „az írónak is joga van a tévedésre.” S ezt a javaslatot, mint „önkritikát” én is elfogadtam – valóban: nekem is jogom volt a tévedésre. De a történelem mégis engem igazolt: mára az akkori magyarság lélekszáma a felére csökkent. Közel fél millió a hiány! Az egykori magyar többségű városaink ma már szórványnak se mondhatók.

De kit érdekelnek ma már az ilyen kisszerű történelmi változások, amikor fél Afrika éhez és nyomorgó milliói pusztítják el – nem a magyarságot, de a több ezer éves európai civilizációt és az európai kultúrát.

Nemrégiben idéztem ide magamnak Ondra Lysohorsky lah költő alakját - az utolsó lah költőét! - példának, és sajnós a magam igazolására.

Nemzedékem úgy fog el, „globalizálódik”, ahogy O. Lysohorsky nemzete - neve, rangja, hangja, hagyományai, kultúrája – és igen! – a költészete is eltűnik.

Az érkező „ember-sáska özön” a gyökeréig lemarja ezt a földrészt... És Fábry Zoltán XX. századi jóslata, EURÓPA ELRABLÁSA bekövetkezik.

90. nap

Amikor a Kassai Kormányprogram hatályba lépett, a Soós Károly által újraindított otthoni iskolánkban beszüntették a tanítást. Búcsú község teljes, iskolaköteles gyerekserege az utcára került. Ezt látván, Nagy Lajos, nyugalmazott rektor-tanító Rozmaring utcai lakásán, közel a haranglábhhoz, illegális „iskolát” nyitott, s fogadott be néhányunkat a tanodává átalakított ebédlőjébe. Emlékezetem szerint alig 8-10-en jártunk a hófehér hajú, idős rektor úrhoz délelőttönként írni, olvasni és számolni tanított bennünket, s havi negyven kiló morzsolt kukorica volt a „tandíj.” Ami által rektor úrék baromfiállománya túlélte a háborút követő inséges időket. Mi pedig megtanultuk az egyszeregyet is.

Aztán szeptember elején megnyílt a szlovák iskola. Igazgatója a szigorú tekintetű Rudolf Rovny lett, felesége, Magda asszony pedig a tanító néni.

Volt egy velünk egykorú fiuk is, akit nemsokára csak Tibinonak hívtunk, s aki viharos gyorsasággal megtanult magyarul káromkodni.

Mi pedig, akik az igazgató úr osztályába kerültünk – lehettük vagy ötvenen – kezdtünk „katolikusokká” válni. Közülünk, az egyetlen Talapka Emilen kívül, senki se tudott egy szót se szlovákul. (Emilék szlovákok voltak, a vereshomoki tanyájukat a háború alatt a németek és az oroszok egy támadás alkalmával rommá lőtték. Az egész csatát unokatestvéremmel, Pál Jóskaival az Öregtemetőről néztük végig, akárha egy filmet. (Emil tényleges katona korában egy pontonhíd építésekor meghalt.)

Reggelente a tanítás kezdetekor fel kellett állnunk imádkozni s keresztet vetni, amikor Rovny igazgató úr ezt mondta: „Iszináiduká, szvetého ámen.” Fogalmunk se volt arról, hogy ez mit jelent, keresztet vetni se igen sikerült, ám a szünetekben az új harci üvöltés ez lett: isziná, idukááá! A nagyszünetben ettől zengett az egész iskolaudvar. S Tibino is velünk üvöltözte az „iszinát”, ami persze, nem maradt következmények nélkül. (Később ez a harci rikoltás egyik novellám címe lett, s még Grendel Lajos is elismeréssel beszélt róla...)

És 1948-49-ig ezt a „katolikus nyelvet” kellett volna megtanulnunk, de ekkorra már a falu egy részét vagy Magyarországra telepítették át, vagy Csehországba deportálták, marhavagonokban, rabszolgamunkára.

Mindebből kiolvasható, hogy nekem csodálatos gyermekkorom volt, nemigen kellett iskolába járni, tanulni, hiszen a tanulnivalót se értettük.

Ma már világosan látható: egy egész nemzedéket ítéltek írástudatlanságra a Nagyságos Fejedelem nyugvóföldjén 1945 tavaszán.

És ez a kormányprogram ma is érvényben van!

Az EU-ban erről nincs vita, nem is tudnak róla, és ihaj-csuhaj, jöjjenek a migráns hadak.

Hogy a Kárpát-medence hozzánk eső térségéről eltűnt többszáz ezer magyar, hogy lassan iskoláink is kiüresednek? Hát kinek fáj ez?

De én még ismertem Ondra Lyszohorszkyt az utolsó lah költőt! Korábban már említettem is, hogy Monoszló Dezső fordításában megjelent magyarul is egy kis kötete, Fábry Zoltán „Ondra Lyszohorszky a lah költő” címen írt hozzá előszót. Mai kérdésem patetikusként tűnhet. De nem az!

Ki találkozik majd a holnap Szlovákiájában az utolsó magyar költővel?

91. nap

Amint látható, rossz irányba haladok, sehol egy fél mondatnyi optimizmus!

Lehetséges, hogy számomra csak negatív élmények léteznek? Milyen genetikai átok rakódott le bennem, hogy nemigen tudok lelkesedni. Nagypapám végigharcolták az első világháborút, apám Felső-

Színevérnél, szanitécként egy sebesült tisztet kötözve sebesült meg maga is. Két géppisztolygolyó érte a csuklóját, de még így, sebesülten is kivitte a tisztet a tűzvonalból. Maga is Budapestre került sebesülten, ahol anyám meglátogatta, s amikor Budáról villamossal átjöttek Pestre, a következő villamost a németek belerobbantották a Dunába. Alig negyed órán múlt, hogy Vilma húgommal együtt 1944-ben lettünk árvák.

És folytathatnám ezt az eseménysort tovább is, de itt ma befejezem az írást, mert tegnap ilyenkor, a korai „sürvedés” idején (de szép szó az a **Ikonyatra!**), a vércukor-szintem megint 2,3 millimolra zuhant, s egyáltalán nem volna kíváncsi, ha ez ma megismétlődne...

Különbén délután egy keveset Radó Antal Firduziból című eposzát olvastam. Radó csodálatos rím-kavalkádjában gyönyörködve. Most ezt itt be is fejezem, de holnap, vagy valamikor később még visszatérek hozzá, mert ez az eposz, Radó Antal fordítása ma poétikai csemege!

92. nap

Radó Firduzija későbbre marad, mert a mai, tavaszi próba – március 3-ka van – a szép, tiszta tavaszi égbolt ellenére, eléggé prózaivá változott. Satyával ugyanis nekiláttunk a lugas megmetszéséhez, pontosabban: metszeni tanítottam Sándort, hogy ha rámarad a lugas gondja, tudjon vele mit kezdeni. Merthogy terméséből készül az a nemes borpárlat, amit én BUZITAI NEMES-TERKŐNEK kereszteltem el, s amit az USA-ban, a Laké Hope-i magyarok jeles találkozóhelyén gyűszűnyi adagokban mértek, hogy legalább a felnőtt többségnek jusson kóstoló.

Vagyis megőrzendő örökségnek vélem ezt a sok évtizedes lugast. Hát ehhez kellett a szőlőmetszés alapjait átadni. Mert a biológiai rendszerek bonyolultsága, van olyan, mint mondjuk Satya legkorszerűbb szántó-masínja. Így és itt tehát valami módon egyensúlyba került a megtanulható, és a megtanulhatatlan. Ez persze csak föltételezés, mert amiről szándékomban volt napok óta írni, több ezer évvel ezelőtt keletkezett eposz, amelynek tartópillérei, poétikai kristályelemei legalább olyan „összetettek” és bonyolultak, akár a biológia, vagy a tudomány csodái.

Mondhatatlanul nehéz a létezés poétikáját felismerni, leírni, és megérteni!

93. nap

Sokra nem futotta az erőmből, egész nap csak lézengtem, mintha önmagamot zártam volna be önmagamba.

Ennek ellenére késő délután még felmentünk a kultúrházba, a Csemadok évzáró közgyűlésére. Satya hívott, hogy megérkezett Évusékhöz, majd Budapestre. Ez megnyugtató volt, s hogy szerdán hazajön, lezárván budapesti korszakát.

94. nap

A rákműtetem után pár hónapra, egy vizsgálatot követően onkológusom azt az alapvető tanácsot adta, hogy, ha bármit dolgozok, gereblyézek, ások, kapálok – s igen! –, ha írok, és azt érzem, hogy fáradok, azonnal hagyjam abba a munkát. Egy ideig ezt a regulát be is tartottam. Ám ahogy valamelyest összeszedtem magamat, rendre megszegtem ezt az orvosi tanácsot. Volt ennek következtében néhány esetben komoly gondom, de mindig sikerült még fölállnom és továbbmennem. De azt is illik bevallani, hogy volt egy pillanat, amikor a „továbbmenésben” igencsak elbizonytalanodtam.

Kint voltam a felső-lánci területen, s lőttem egy visszarakott agancsú, nyeszett vén őzbakot. Rend-

be is tettem a regula szerint, de, mert nagy esőzések után voltunk az autóval, nem mertem megkockáztatni az eléggé meredek lejtőn a lehajtást. Szóval megkíséreltem áldozatomat felcipelni a járható útig, az erdő szélére. Egy ideig nem is volt baj, de a hátizsák és a puska mellett a közel húsz kilós bak komoly súlyt jelentett. Nagy nehezen felértem körülbelül a félútig, de a teher valahogy egyre nehezebb lett és a talaj egyre mélyebb, már-már lerogytam a teher súlya alatt az egyre növekvő sötétben. Ezért pihentem vagy tíz percet, aztán ismét nekivágtam a sáros lejtőnek, de pár lépés után szédülni kezdtem. Az autóig még legalább ötven-hatvan lépést kellett volna megtennem. Végül, ha nehezen is, de felértem az erdő széléig, onnan aztán a vadászházig, ahol az autó állt. Előbb a puskát, majd a hátizsákot, s harmadjára az őzbakot is sikerült bedeportálnom az öreg Skodába.

Aztán beültem az autóba és nem mertem elindulni... Minden egybemosódott előttem. A hátizsákban volt tea, nagy nehezen előkerestem, s ittam pár kortyot belőle. És jó negyedórás várakozás után nekivágtam a szemben lévő Kalapdomb csúszós meredekének, aztán elértem a köves útig, végül hazáig. Otthon aztán zsákmányomat is, annak rendje s módja szerint rendbetettem.

Mindezt pedig most azért idéztem fel, mert tegnap és ma is megszegtem az orvosi tanácsot - befejeztem a lugas metszését, hol a földön állva, hol létráról, s ma nem az fenyegetett, hogy kint maradok, besüllyedve a kukoricatáblába, hanem, hogy leszédülök, s kitöröm a nyakamat, vagy a derekamat. Szóval, jobb ha az ember rák-utáni életében néhány használható tanácsot elfogad, mert most, amikor ezeket a sorokat írom, már erős fájdalmaim vannak, s a széken is gond ülni, meg ilyen történeteket rögzíteni, felelőtlenségem árát megszenvedve...

De úgy kell nekem!

95. nap

Egy 1980-as „optimista” – sőt! – öntelt naplójegyzet, méghozzá Bártfha fürdőn, ahol utókezelésen voltam a gyomorreszekciót követően, ezt írtam: „Egész nap havazott és befejeztem a Fekete ménest. Tizenöt nap alatt több, mint 30 oldalt írtam. Ha nem kéne másra pocsékolni az időmet, ilyen nyugodt tempóban évente akár 500 oldalt is le tudnék írni - akár egy regényt is.”

Szóval akkor ekkora optimizmus lakozott még bennem az irodalom vonatkozásában. Csakhogy akkor a regényírás jószerével meg se fordult a fejemben. Novellákat írtam, s ott nem voltak „műfaji gondok”. A novella „arányai”, poétikája akkora már-már tudatos rendszerré változott. Legfeljebb itt-ott kísérleteztem az arányaival, az idősíkok egymásba emelésével - és nem is sikertelenül!

A regény az más volt!

A regény struktúrája különbözött a novella – az én novellatípuson – struktúrájától. Kísérleteztem, ám nem sok sikerrel. Olykor úgy találtam, hogy a regény építményét, arányait, létezésének mozgásait nem nekem találták ki.

A többi műfajjal úgy-ahogy boldogultam.

Ugyan az esszé sokszínű lehetősége – nyelvi-stilisztikai stb. – olykor zavarba hozott, de később ez a zavar elmúlt, amiként a hosszabb publicisztikai dolgozatok szerkezeti összetételének látszatbonyolultsága is.

Összefogva: az irodalmi műfajok sokféle lehetősége úgy-ahogy sajátommá lett, de a regény igazi, műfaji problémáját mindmostanáig nem tudtam a magam számára kidolgozni, s úgy tűnik, már nem is lesz rá szükségem, se erőm. Vagyis az „A Kerek Nagyasszonyhoz címzett fogadó” és „A megérintett” jelenti e műfaj véglegesnek mondható eredményét.

Így a közel negyven évvel ezelőtt leírt bártfai nagyképű jegyzet arra figyelmeztető példa, hogy arról, amit nem próbáltam elvégezni vagy megoldani, előre soha ne szóljak felelőtlenkedve. Mert ma már

tudom, hogy *minden szándék mögött a kudarc árnyéka lebeg.*

Most hát az lehetne a kérdés, hogy a kudarcnak van-e árnyéka?! S hogy ez az árnyék milyen?

96. nap

Ahogy mostanában a másolás előtt visszalapozok a leírtakat javítva, vagy véglegesítve, itt-ott – vagy inkább „folyamatosan” - azt látom és tapasztalom, hogy gyakran „panaszaimat” írom ide, egyféle alibista halványsággal, hogy gyakran alkalmatlan vagyok az írásra, a munkára. Van is ebben sok igazság, hiszen, mint ma is, lehordani, behordani három-négy talicska tűzifát a kazánházba, hát elég sok gonddal jár, meg fájdalommal. De ha fájnak a varratok, ha a reflux pokoli keserűsége ellen nincs orvosság, ok-e ez arra, hogy (ne) panaszkodjak? Hiszen az értelmemmel tudom, hogy egy gyomorrák után kilenc évvel *ezt leírni már akár csodának is mondhatnám*, hiszen hányan éltek túl egy gyomorrákot ilyen időtávolságban? És onkológusom a legutóbbi vizsgálat után is azzal engedett haza, hogy „nagyon elégedett vagyok magával.”

Szóval mindezt összefogva, úgy és olyan elégedettnek kellene lennem, meg derűsnek is (!), mint akárhány egészséges halandónak. Azt már régen tisztáztam magamban, hogy az a legokosabb emberi magatartás, hogy – mást úgy sem tehet –, *a halált elfogadja*.

Vagyis ilyen szempontból egyezséget kell kötni a természettel anyagi mivoltunk reális folyamatát illetően.

Lényegét tekintve nincs is ezzel semmi bajom. De ha elképzelem, hogy ott fekszem elmerevedett magányomban egy fadobozban, s az utánam maradottak feketébe öltözötten gyászolnak, meg még sírnak is, hát attól a hátam is borzongani kezd.

MOST !!!

Kétségtelen, hogy van ebben valami megfoghatatlan, ünnepélyes emelkedettség - hogy az ember elmegy. Elmegy, és nem tud róla.

És hogy ezt így tudom, és le is írom már most.

Meg hogy feltehetően eléneklik a kilencvenedik zsoltárt. De kedvem szerint való volna, ha elénekelnék a „Mint a szép híves patakra” kezdetűt is.

97. nap

A halál nem szép és nem csúnya.

Ha természetes halállal távozik az ember, az megváltás is lehet számára. Nálunk, odahaza Búcsón, gyakran hallottam, hogy az eltávozottra mondták: megboldogult. Vagy hogy a „halál már megváltás volt a számára, megszabadította kínjaitól, szenvedéseitől...” Tudom, miről beszéltek, mert megéltem néhány epekólikát, amikor az ember tehetetlenül kínlódik és nincs semmi segítség.

Azonban más a háború, amikor egy életerős, jobbra érdemes korosztályt kaszálnak le a gépfegyverek, vagy tépnek cafatokra az ágyúgolyók, aknaszilánkok. Régen még az járta, hogy a hazáért meghalni dicső. Vagy ahogy Hemingway írja: „a modern háborúban nincs a halálban semmi érdemes, vagy dicső.” Gyermekkoromban 1944-45 telén sok halott katonát láttam, akik általában a hajnali támadások idején estek el. Akit haslövés ért, sokat szenvedett, olykor hosszú vércsíkot hagyott maga után, de volt amikor kifordult beleit húzta a havon métereken át. Amelyik fejlövést kapott, az helyben összerogyott, s kimúlt. Akik csak megsebesültek, karjukat, vagy lábukat veszítették, ha időben nem jött segítség, rendszerint lassan kivéreztek. De volt, aki megmenekült, de nyomorékká vált maradék idejére.

Aztán bepakolták a halottakat lópokrócba, s a templomkertben ásott sírgödörbe hármásával temet-

ték el őket. Szűk volt a kert! És nem volt kegyeletadás, búcsúbeszéd, se zsoltáros ének.

És tanúja lehettem – tanúja voltam! – a kihantolásnak, az emberi testek rothadó bűzének, a leszakadó karok tompa koppanásának, akkor és ott 1945 májusában. És később láttam Hajdú Gyulát, utcabeli játszótársamat, aki leventeként a Székesfehérvár közelében zajló „vértesi ütközetben” veszítette el fél lábát, térdén alul. Hazajött, s amikor a Nagytónál fürdés előtt „lecsatolta” műlábát, rosszul lettem, s majdnem belefulladásztam az „öregzúgónál” a tóba, ahol akkor még állt a vízimalom és Kurucz bácsi volt a molnár...

A vértesi csatában elesett búcsi leventék Zámolyban vannak eltemetve, s amikor először találkoztam Debrecenben Csoóri Sándorral, s ott megemléstettem neki ezt, azt mondta: „ha otthon vagyok, midig viszek virágot a búcsi leventék sírjára.”

98. nap

Mert sokat gondolkodtam – és írtam is – a háborúkról, a halálról, most már ideje volna a békével is foglalkozni. Csak hát a béke olykor bonyolultabb a háborúnál. A háborúban az ellenfelek szemben állnak - vagy: a klasszikus háborúban szemben álltak egymással, ami a ma háborúira már nem jellemző. A korábbiakban minden világos volt, ezzel szembe ma semmi se világos már!

A békével pedig egyre több a baj: a békében ma nem lehet tudni, ki, hol, s kivel áll szemben.

A béke olykor csupán *látszat*, mert ahogy Sotola írja, a háború egyféle fertőzés, s ha nem is érezzük, akkor is **van**! Az emberi génekben él s folytatódik az új és új nemzedékekben. Korábban már többször leírtam, hogy a háborúhoz *béke kell!* Az, amit „békének” nevezünk, az nem egyéb, mint felkészülés a következő háborúra... Ha jól emlékszem Hemingway írja, hogy a béke lényegében két háború közötti fegyverszünet. Meglehet, ebben a fegyverszünetben az emberi veszteségek nem olyan „látványosak”, mint háború idején, ennek ellenére a békében is jelentős a napi veszteség. Nemcsak erre a pillanatra gondolok, amikor minderről írok, hogy csupán a mai „migrációs áradatból” naponta hány ember fullad a tengerbe, az már akár háborús arányokat is jelezhet. S hát a világ valamelyik táján a nap minden órájában háború folyik, függetlenül attól, hogy Európában olyan-amilyen békességben élünk.

De meddig?

A kérdés – kérdésem – nem jó! Valójában ilyen kérdést nem is volna szabad leírni, még fiatal embernek se – hát még nekem, aki a nyolcvanadikat élem – teljes bizonytalanságban, hogy holnap lesz-e folytatása annak, amit most lezárok.

99. nap

Nincs semmi okom arra, hogy írjak. Gond a lélegzetvétel is. Ha mégis valami értelmes gondolat megragyna, s leírása alkalmas volna az a feneség most, hogy nincs hozzá erő és elszánás sincsen.

Míntha messziről néznék magamra ebben a rám szakadt tehetetlenségben.

100. nap

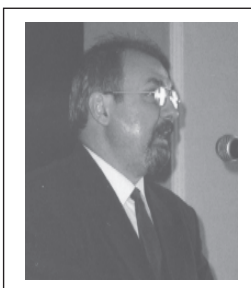
A tavaszkezdett sok gondot hozott – kint és bent egyaránt. Én pedig egyre gyorsabban elfáradok mindkét tennivalómban. Nincs sok értelme erről bármilyen firkákat készíteni, mert ezek az előttem valók kikerülhetetlenek. A fizikaiak és a szellemiek is.

Mezey László Miklós

A lecsóötös

Kuroszava Akirára, a Dodeszुकaden rendezőjére emlékezve

Bevásárlókocsija megakadt egy kiemelkedő kockakőben. Amilyen lendülettel húzta a kétkerekűt, az majdnem fölbillent.

– Még szétszóródik nekem a lecsópaprika – mormogta, aztán megkönnyebbülve tovább húzta a „szekeret”. Ő csak szekérként emlegette ezt a kétkerekű jószágot. Régebben el sem tudta képzelni, hogy neki is lesz ilyen alkalmatossága. Ám amióta nagyon fáj a dereka, csípője, ráfanyalodott a használatára. Férfiön-érzete persze nehezen viselte a „banyatanknak” is nevezett jármű használatát. Igyekezett is inkább kosárral útnak indulni, de ha piacra ment, mondjuk, nagyobb tétel lecsópaprikát, paradicsomot vagy görögdinnyét vásárolni, kénytelen

volt használni. Ilyenkor olyan kényszeredetten húzta maga után, mintha nem is hozzá tartozna.

Átment a villamossíneken, elindult a keskeny járdán hazafelé. A lottózó mellett haladva nyugtázta magában, hogy megvette az e heti szelvényt is. Este majd odaül a televízió elé, kikészíti a dohányzóasztalra a szelvényét és a nyugtát, aztán izgatottan várja, milyen számokat húznak ki.

Ma valahogy göröngyösebb volt a járda, mint máskor, hol elakadt, hol megbillent a szekér. Szerencsére törekeny dolgot nem vásárolt, csak paprikát, paradicsomot, lecsókolbászt, hogy ebédre és vacsorára készítsen egy „fasza lecsót” – ahogy szokta mondani. A fasza lecsó elkészítésének több általa alkotott és szigorúan betartott szabálya volt. Az első szerint kizárólag disznósírral készülhetett, nem holmi étolajjal. A legfontosabb maga szabta előírás azonban az volt, hogy a paprikát csak hosszában lehet fölaprítani. Úgy gondolta, a kontárok karikázzák föl a paprikát, mert akkor az összes mag belekerül a lábasba. Miután a három-négy fej hagymát fölkockázta, zsíron, kis lángon, fedő alatt megpárolta, előbb az apróra vágott paradicsomot borította a lábosba, és megvárta, amíg vörös massa képződik a hagymából és a paradicsomból. Csak ezután adta hozzá a fölcsíkozott paprikát. Ha volt otthon, egy-két hegyes, zöld csípőset is beledarabolt, épp csak annyit, hogy „stich-je” legyen a lecsónak. A vége felé került bele a fölkarikázott kolbász, és a főzés legutolsó stádiumaként egy-két tojást is belekavart. Voltak további szabályok is, például „jobb időkben” a füstölt szalonna alkalmazására, rozskenyér a saft mártogatására, ám ezeket pénz híján gyakran kénytelen volt mellőzni.

Igen, a pénz, az átkozott pénz! Hónap végén olykor se kolbász, se tojás nem jutott a lecsóba, rozskenyérről nem is beszélve, de a csípős stichhez minden körülmények között ragaszkodott. A pénzről újra eszébe jutott a ma esti lottóhúzás. A lottó maradt az egyetlen reménye, hogy kilátástalan anyagi helyzetéből megszabaduljon. Ezért aztán minden héten szerdán délután leballagott a villamosmegállóban levő lottózóba, érvényesítette a szelvényét, és a nyeremény lehetőségének bizsergető, ám önáltató érzésével ment haza. Nyugdíjfizetés utáni napokban nem ment egyenesen haza, hanem betért a Két Kupába egy vagy két nagyfröccsre. Amíg a hús, buborékos, fanyar nedűt kortyolta, reménykedve gondolt a következő szombatra. Igen, már szombat este a televízióból megtudja a nyertes számokat, esetleg hétfőn megnézi a lottózó kirakatába kifüggesztett táblán, és torká-

ban dobogó szívvel fogja megállapítani, hogy mind az öt számot eltalálta. Csaknem érezte, hogy a halántékán az ereken dobogva lüktet a vér, és összefacsarodik a gyomra az izgalomtól. – Nyertem, nyertem! – sikoltana, de persze nem sikolt. Éppen, hogy megjátssza a közönyös szemlélődőt. Semmiképp nem akarja, hogy bárki is megtudja, megütötte a főnyereményt. Sokszor elképzelte, milyen módon palástolná a nyertes örömét, hogy a környezete meg ne tudja az ötös találatát.

Mindig ugyanazokat a számokat játszotta meg. Meggyőződése volt, ha csak egyszer is változtatna a számsoron, a következő héten a régi számai adnák a telitalálatot. Évtizedek óta ugyanazzal az öt számmal játszott: a saját, a felesége és a három gyermeke születési évszámának utolsó két számjegyével.

– A fene enne meg! – mérgelődött, mert a szekér megint elakadt valamiben. Dühösen, de kissé szégyenlősen rángatta tovább a bevásárló kocsit. Már egészen közel járt házuk kapujához, a kulcsot keresgélte a zsebében. Arra gondolt, ama bizonyos hétfő után, amikor már fölvette a milliárdos nyereményét, nem kell majd a kapukulcs után kotorászni, hanem autójából távirányítóval nyitja ki a budai villa kertkapuját. A kapu mellett egy sárga lámpa villogni kezd, a vasrács pedig csöndes surranással megnyílik előtte. Ő begördül a díszburkolatos udvarra, ahol hatalmas dézsákban óriási pálmák terpeszkednek, azután fájós derekával kimászik a kocsiból, a távirányítóval bezárja az ajtókat, miközben mögötte halkán a kertkapu is becsukódik.

Drótháló-üveges kapujukhoz ért. Elfordította a kulcsot a zárban, nehézkesen beevickélt a szekérrel a kopott lépcsőházba, majd fölnezett a második emeletre, milyen magasan is van. A szekér húzóját a hóna alá emelte, és nekivágott a lépcsőnek. Minden fordulóban pihent egy kicsit. Jó időbe telt, amíg fölért a második emeletre, és a lakásukba bejutott. Nehézkesen, öregesen, derékfájósan, fújtatva vontatta be a szekeret a konyhába, hogy kirakja az árut.

Gondolatban visszatért a budai villa kertjébe, ahol néhány márvánnyal kirakott lépcsőn föllépdelt a gyönyörű tölgyburkolatú ajtóhoz, beütötte a biztonsági berendezés kódját, és már benn is volt a hatalmas előtérben, ahol a rejtett világítótestek maguktól bekapcsoltak, és ahol a klímaberendezés állandó hőmérsékleten tartotta a házat. A széles ablakon kinézett a hátsó kertre, elégedetten állapította meg, hogy a medence föl van töltve vízzel. Majd a pázsitot naplemente után meg kell locsolnia – melázott el, miközben töltött magának egy pohár szatmári szilvapálinkát. Mert abban biztos volt, soha olyan gazdag nem lehet, hogy viszkít igyék. Megmaradt kedvenc szilvapálinkájánál, noha a hatalmas bárszékényben eper-, málna-, barack-, törkölypálinkák is sorakoztak, nem szólva a pincében glédában álló márkás borokról, a villányi és soproni vörösökről, a neszemélyi fehérekről és balatoni rozékról. Nos, a mélyhűtőből kivett egy jeges-harmatos poharat, szilvapálinkát töltött magának, és egy mozdulattal lebillentette. A nyelve tövén tartogatta a nemes italt, élvezve a pálinka gyümölcsös zamatát. Az üres poharat a mosogatóba tette: – Majd a bejárónő... – dünnyögte. Lerúgta Salamander cipőjét, és leült a hall egyik öblös bőrfoteljébe. Kinyitotta az aznapi újságok egyikét, és olvasni kezdett.

Kipakolta a paradicsomot, a paprikát meg a kolbászt. Hagymát nem kellett vennie, volt otthon. – Milyen háztartás az, ahol nincs hagyma... – idézte föl egyik alapszabályát a sok közül. Azon tűnődött, előbb pihenjen egy kicsit vagy rögtön kezdjen hozzá a lecsófőzéshez. Úgy döntött, mindenekelőtt iszik egy pohár szódát. Alig lötyögött egy kis víz a műanyag palack alján. Kitöltötte magának és egy lendülettel megitta. Hozzálátott a paprika és a paradicsom kiválogatásához. A szebbjéből néhányat eltett nyersen, zsíros kenyérrel megenni, a formátlanabb paprikákat, a kissé megpuhult paradicsomokat külön kupacba rakta.

– Ez megy a lecsóba... – göcögött. Néha sokáig el tudott tűnődni egy-egy paprika sorsa fölött. Ha vastag volt a húsa, ha pirosra érett, ha feszes volt a bőre – mind megannyi megfontolásra

értelmes szempont, hogy a nyersen elfogyaszthatók közé kerüljön vagy a lecsóba szántak kupacának tetejére.

Szóval, kényelmesen elterpeszkedett a bőrfotelben. Föllapozta az újság gazdasági rovatát, megnézte a valutaárfolyamokat és a tőzsdei indexet, és elégedetten dőlt hátra. Úgy döntött, iszik még egy kupica szilvát. Új poharat vett ki a mélyhűtőből, megtöltötte pálinkával, és hagyta állni egy kicsit. Megint kinézett a kertbe, szeme körbefutott a nyírt sövényen, a vörös kockakővel kirakott sétányon, az ovális kék medencén. Az automata légfrissítő halk szisszenéssel illatos permetet lövellt a hall levegőjébe. Megmasszírozta a derekát, és azon tűnődött, melyik gyógyfürdőt kéne fölkeresnie, izzappakolásra, masszázusra, miegyébre.

Egy nyavalyás paprika a lecsónak szánt kupac tetejéről legurult és a földre esett. Nehézkesen lehajolt, fölvette. Kicsit fújtatott, aztán befejezte a zöldségek szortírozását. A frissnek meghagyottakat betette a hűtőszekrénybe, a lecsónak valót meg a hideg vízzel teleengedett mosogató kagylóba rakta, hadd ázzanak, tisztuljanak. Bekapcsolta a konyhai rádiót, éppen híreket mondtak meg időjárás jelentést.

– Holnap, vasárnap is ilyen meleg lesz – dünnyögte. – Ki se mozdulok itthonról. Leeresztem a redőnyt, kitárom az összes ablakot és egy gatyában hűsölök. Megnézem a híradókat, talán lesz valami régi jó film is valamelyik adón – morfondírozott. Úgy döntött, inkább most lát neki a főzésnek, ilyenkor délelőtt még nincs olyan elviselhetetlen hőség, mint délben. Gondosan megmosta a zöldséget, hagymát vágott, zsírt kanalizott a régi vaslábasba, kevergetni kezdte a lecsó alapját. Közben földarabolta a paradicsomot, azt is belezúdította, és kis lángon fedő alatt hagyta masszává főni. Akkurátusan fölcsíkozta a paprikát, közben érezte, egyszerre igazi nyári illat páráll a konyhában. A nyári ételszaghoz még a görögdinnye nedves-nyers illata is hozzátartozott, de azt most nem vett.

– Nem volt kedvem – vágott fanyar képet, miközben arra gondolt, hogy nyugdíjig néhány ezer forintja maradt. Miből vegyen dinnyét? Ilyenkor kenyérre kell a pénz.

Benyomta a televízió távirányítóját, belenézett néhány adásba, aztán unottan kikapcsolta. Újra elterpeszkedett a bőrfotelben, jólesően érezte a szájában a két kupica szilvapálinka maradandó ízét. Átlapozott néhány prospektust, közben arra gondolt, nem is gyógyfürdőbe megy, inkább valamelyik tengerpartra. Mindenképp az Adriára utazna, csak épp Horvátországba vagy Olaszországba menjen? – Riccione jó lesz! Vagy Lido di Jesolo?

Esetleg Trogir, Dubrovnik. És ha Isztria? Egyik színes kép vonzóbb volt, mint a másik. Egyik plázs csábítóbb volt, mint a másik. Mindegyiken fantasztikus bikinis lányok hívogattak csábos vagy önfeledt mosolyukkal. A dohányzóasztalra dobta a prospektust, mert úgy gondolta, nem eléggé hűt a klíma, állítani kéne rajta.

Most már csakugyan lecsóillat töltötte meg a lakást. A kolbáson volt a sor. Hús deka lecsókolbászt vett.

– Ez is milyen drága – dünnyögte. Majd hirtelen elszégyellte magát:

– Milyen öreges dünnyögő vagyok – Benézett a hűtőszekrénybe, és megállapította, hogy mindössze három tojás van otthon. Nem használja fel a lecsóba, jó lesz az tükörtojásnak – gondolta. A fölkarikázott kolbászt is belesodorta a vaslábasba, jól elkeverte a puhuló paprikaszeletek közé, hadd párolódjon. Újra megszomjazott, csak hogy a szódás palack üres volt. – Ezért is el kell mennem – gondolta, és ivott egy pohár leeresztett csapvizet. Amikor már a kolbász is megpuhult, elzárta a gázt, és izzadt homlokát törölgetve bement a szobába, ledőlt az ágyára, és arra gondolt, ebédig alszik egy órácskát.

Miután beállította a klímát, arra gondolt, kissé lepihen, amíg a legkisebb fia hazaér. Fogalma sem

volt merre járhat a gyerek. Csak remélni merte, hogy nem érte baleset, mert egyszer nagyot esett a Hondájával. De szerencséje volt, néhány zúzódással megúsza a bukást.

Végigdől a bőrdíványon, és újra azon kezdett morfondírozni: Horvátország vagy Olaszország. Riccione vagy Dubrovnik? Lassan leereszkedett a szempillája. Gondolatban Riccione leándorsorokkal díszes parti sétányán járt, aztán Dubrovnik, a régi Ragúza óvárosában bolyongott, miközben szájában a szatmári szilva zamatát érezte. Félálomban még eszébe jutottak a venetói és a dalmáciai borok, a tenger gyümölcsei, a hullámok part közelben csattanóba váltó moraja és a sirályok vijjogása. Arcán mintha a tenger sós levegőjének fuvallatát érezte volna. Elszenderedett.

A kánikulára gondolt, meg arra, hogy régen, amikor a gyerekek kicsik voltak, mind az öten kimentek a cinkotai strandra. Egész nap pancsoltak, a leterített pokrócon heverésztek, közben lángost és fagyit vettek, hogy aztán délután pirosra sülvé, bágyadtan, álmatagon és a strand víztől kissé ragacsosan utazzanak haza. A gyerekek az ölükben bóbiskoltak, csak akkor néztek föl álmosan, ha a HÉV egy váltón hangos csattogással zötyögött át. Este aztán nem kellett kétszer mondani, hogy feküdjenek le. Maga még félálomban fölidézte a hajdani strandok hangulatát, amikor a megafonokból népszerű táncdalok szóltak, a fagyjárás fehér triciklijén rézcsong csilingelt, a gyerekek hangos sikoltással vetették magukat a vízbe a kontyos öregasszonyok nemtetszésétől kísérvé. Lassan maga is alámerült – az álomba.

Azt álmodta, hogy áll a lottózó kirakata előtt, nézi a nyertes számokat, és fölujjong a lelke:

– Nyertem! Nyertem! Megvan a főnyeremény! Nagyon igyekezett közönyös képet vágni, miközben a szíve majd' kiugrott a helyéből. Úgy érezte forog vele a világ, az utca hirtelen megpördül, a házfalak feléje dőlnek, a villamossínek meg hullámosra púposodnak. Közben az egész utcát betöltő lecsó illatát szimatolta.

– Lecsóötös – dünnyögte, és lerogyott a járdára.

Csengőszóra riadt. Hirtelen úgy érezte, túl hűvösre szabályozta a klímát, megborzongott, aztán fölkel és ment ajtót nyitni. A legkisebb fia állt a márványlépcsőn, motorja indítókulcsát himbálta az ujján. – Helló, apa – mondta és már nyomult be az előtérbe. Egyenesen a hűtőhöz ment, narancslevet töltött magának, aztán lehuppant az egyik bőrfotelba. – Mizujs? – kérdezte a fiát. – Á, semmi – felelte, és még mindig az indítókulccsal játszott, miközben belekortyolt a narancslébe.

– Azon gondolkodom, el kéne menni az Adriára – kezdeményezett beszélgetést a fiával.

– Aha – felelte az, és a távkapcsoló után nyúlt. Kapcsolgatta a csatornákat, szűrte a gyümölcslevet, és időnként megpördítette ujján a motor kulcsát. Később megkérdezte: – Van valami kaja?

– Nézd meg a hűtőt, mit csinált a bejárónő – felelte.

Csengőszóra riadt. Az első, amit érzékelt a világból, az a lecsó illata volt. Még azt is érezni lehetett, hogy csípősre sikerült. A leeresztett redőnyök félhomályában kicsoszogott az előszobába. Odébb tolta az ottmaradt szekeret, és beengedte a legkisebb fiát, aki még vele lakott.

– Helló, apa – mondta, és már nyomult is be a szűk előszobába. – Milyen marha meleg van... – mondta a fia. – A metróban meg lehet fulladni... Érzem, lecsót főztél... Éhes vagyok, szomjas vagyok...

– Egyél, fiam, de a szóda elfogyott...

– Jó, majd délután hozok – felelte a fiú, és fölemelte a vaslábas piros fedőjét. Beleszagolt az ételbe:

– Jó lehet – mondta. Tányért, kanalat, kenyeret vett elő, merített magának egy derék adagot, maga alá húzta a hokedlit és jó étvágyal kanalazni kezdte az ételt. – Irtó jó, csak egy kicsit csípős...

– Az igazi fasza lecsó csíp – mondta, és jókedvűen nézte, milyen étvággyal ebédel a gyerek. Ő is megéhezett. Tányért vett elő, szedett magának, kenyeret szelt, és jó étvággyal nekilátott az evésnek. Csakugyan eléggé csípősre sikerült – állapította meg. Közben arra gondolt, ha így fogy az étel, ebből semmi nem marad vacsorára. Valamilyen ennivalóról még gondoskodnia kell kettejük számára a jövőt eldöntő lottósorsolás előtt.

Ozsvald Árpád

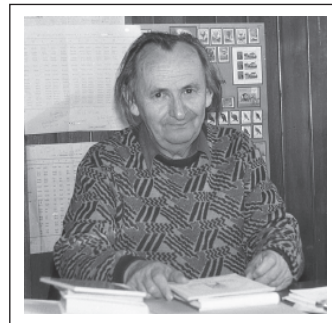
Hettita ballada

Amikor a hettiták elfelejtették atyáik nyelvét,
a szárnyas, bikatestű, szakállas bölcsek
derűs arcukat elrejtették a homokdombok
hűvösében – kinek lenne kedve
mosolyogni fiak és asszonyok hűtlenségén?

Amikor a hettiták elfelejtették őseik nevét,
az istenek szeméből kiesett a lazúrkő,
s a fekete üregek megteltek könnyes iszappal,
nem akarták többé látni
a fiak és unokák hűtlenségét.

Amikor a hettiták már nem emlékeztek az útra,
amelyen idáig jöttek – az útjelző bálványok
kifordultak a helyükből, bebújtak
a föld alá, mert szégyellték
az utat felejtő vándorok hűtlenségét.

Amikor a hettiták nem emlékeztek arra a dalra,
amelynél nagy tüzek mellett őseik vigadoztak,
az aranybika két szarva között elpattantak
a húrok – nem kísérte hárfa
az apák, fiúk és unokák hűtlenségét.

Gyurcsó István

Az unokák megszületnek

Az unokák megszületnek.
Az unokák sírnak,
az unokák járni tanulnak,
az unokák beszélni tanulnak...
Az unokák amikor jeles ünnepeken
körben állnak a nagyszülők udvarán,
nem értik egymást.
Az unokák a nagyszülőket sem értik.
„Gyöngyöm, virágom!”
Az unokák nem értik mi az a „gyöngyöm” s
mi az a „virágom”.
Az unokák más nyelvű tájról jöttek
a nagyszülők udvarába,
ahol apjuk vagy anyjuk
tanulta az anyanyelv
varázsigeit.
Az unokák karikában állnak
a nagyszülők udvarán.
A nagyszülők sírnak!
A nagyszülők mosolyognak,
a nagyszülők madártejet főznek,
a nagyszülők beszélni tanulnak
az unokák nyelvén,
hogyan megértsék egymást.
A nagyszülők szíve kerek alma,
beleharaphatnak a más nyelvű
unokák.
A nagyszülők szíve tiszta szoba,
ahol leülhetnek a más nyelvű
unokák.
De egyszer elfogynak a nagyszülők:
elfogy a kerek alma,
kihűlnek a tiszta szobák.
Az unokák nem tanulják meg a
varázsigeiket.

Gyurcsó István és Czirine Mihály

Böröndi Lajos

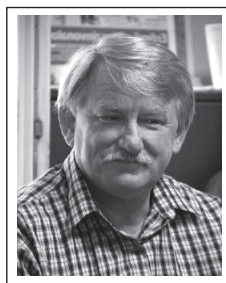
nagyapám megy a frontra

fut a vonat valahová
megáll a sehovában
a peronon áll öregapám
kopott katonaruhában

dől a fény a régi fénykép
szélei megpörkölődtek
áll nagyapám támaszkodva
az elfolyó időnek

nézem száz évvel később
micsoda hasonlóság!
szeretnék látni s
nézni a szemén át

nagyapám megy a frontra
gyorsan még egy fénykép!
Istenem ez maradt meg
ez a semmi kis emlék

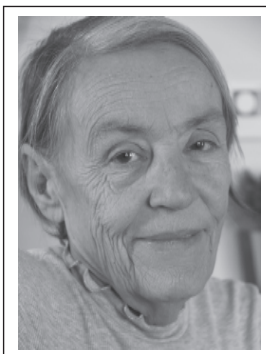

N. Gyurkovits Róza

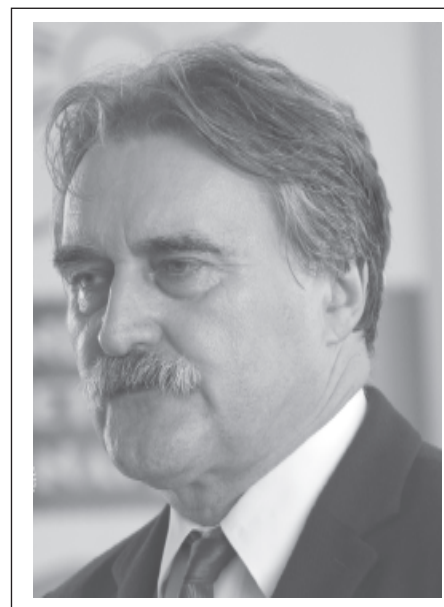
A Csemadokban mindenki megtalálhatja magát

Beszélgetés Bárdos Gyulával, a Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség – Csemadok országos elnökével múltból, jelenről, jövőről

– Hetven év nem kis idő. Aggastyánnak tekinthető már a Csemadok?
– Hetven év valóban nem kevés, különösen, ha tudatosítjuk, hogy nemzet-résünk története mindösszesen száz évet ölel fel, s ebből a száz évből hetven év a Csemadok szervezeti kötelékében-kereteiben és tevékenysége kíséretében telt el. Voltak persze eltérő szakaszai a szervezet életének, hiszen az első negyven éve – 1949-től 1989-ig – úgy telt, hogy a csehszlovákiai magyarság mindenese volt. Egyszerre töltötte be a politikai párt, az érdekérvényesítő, a társadalmi képviselő, az identitásmegőrző és közösségépítő szerepét is, bár tény, hogy amikor létrehozták, más feladatot szántak neki. Hetven éve olyan rendszer-

ben éltünk, amikor az állampárt döntött a Csemadok létrehozásáról, saját vezető szerepének biztosítása érdekében, s azt is világosan kimondta: senki ne gondolja, hogy a magyar érdekérvényesítés szervezete lesz. Nem a kommunista párton múlt, hogy ez az elvárás igazán soha nem teljesült. A magyarság ugyanis a teljes jogfosztottság, a tiltások évei után fantasztikus élményként élte meg, hogy van egy szervezete, melyben újra szabadon beszélhet magyarul, megélheti magyarságát, s ez hatalmas energiákat mozgatott meg. Sorra alakultak az alapszervezetek, újraindult a magyar élet. Ezzel nem számoltak azok, akik úgy gondolták, a legfelsőbb vezetésen keresztül ők irányíthatják és kordában tarthatják majd a Csemadokot. A Csemadok ugyanis önálló életet kezdett élni. Azt hiszem, ennek köszönhető, hogy a mai napig fennmaradt. Kormányok és rendszerek – különböző okok miatt – változtak, de helyi szinten az emberek mindentől függetlenül fontosnak tartották, hogy továbbra is megszervezzék magukat, hogy énekeljenek, táncoljanak, színdarabot játsszanak, vitázzanak, véleményt mondjanak az ország és a közösség dolgairól. Igaz, hogy a szervezet vezetője helyi szinten is csak „elvtárs” lehetett, de a legtöbb helyen nem mertek ellenszegülni, amikor a tagság a központi elvárással ellentétes dolgokat

A Csemadok alakuló közgyűlése

valósított meg, mert féltek a népharagtól. A Csemadok tehát rövid időn belül kettős életet kezdett élni. A legfelsőbb vezetés megpróbált eleget tenni formálisan az ideológiai elvárásoknak, ez azonban nem jelentette, hogy a szervezet is behódolt.

– **Manapság már nem szokás arról beszélni, hogy mit is jelentett a Csemadok megszületése a magyar közösség taplraállása szempontjából. Pedig a legsötétebb ötvenes években történt velünk valami nagyon fontos. Ez a népszámlálási adatokból is kiolvasható. 1950-ben – a deportálások, kitelepítések és reszlovakizáció következtében – 367 733 ember vallotta magát magyar nemzetiségűnek Csehszlovákiában, 1961-ben viszont már 533 934 fő. Ez 45 százalékos növekmény volt. Jól szervezett közösség nélkül aligha ment volna.**

– Még érdekesebb a kép, ha az egyes községek történetét nézzük meg. Kiolvasható belőlük, hogy milyen erős hatással volt a Csemadok tevékenysége arra, hogy az érintett régió fejlődése milyen irányt vett. Ahol komoly munkát végzett a Csemadok, megszervezte a közösséget, maga döntötte el, milyen darabokat visz színre, milyen rendezvényeket tart, ott máig tetten érhető, hogy nagyszülő, szülő és gyerek együtt vesz részt ebben a munkában. A folytonosság, a folyamatosság, a hagyományőrzés és megújulás, vagyis a magyar tradíciók megélése mindig ott volt a Csemadok munkájában. Úgy is mondhatnám: a Csemadoknak köszönhetően egyre több helyen nyílt újra a magyar iskola s lett egyre több gyerek a magyar iskolákban. Később pedig a magyar iskolák megőrzésében, megmentésében is fontos szerepet játszott. Formálisan és a felsőbbségnek írt jelentésekben táncolt-énekelt a Csemadok, helyileg azonban kemény érdekvédelmet is végzett. Hogy erre nemcsak helyileg képes, az 1968-ban, az enyhülés, az ún. Prágai Tavasz időszakában mutatkozott meg markánsan. Az érdekérvényesítés, a jogalkotás területén a mai napig legfontosabb alkotmánytörvény-tervezet született meg a Csemadok keretei közt. Ha ugyanis az akkor megfogalmazott alkotmánytörvény a

A II. közgyűlés 1951-ben

nemzeti kisebbségek jogállásáról megvalósul, a rendszerváltáskor lett volna és ma is lenne mire építeni. Hozzáteszem: akkor a Csemadokban megszűnt a kettősség, a csúcsvezetés és a tagság akaratát találkozott. A hét évtized tapasztalata mondatja velem, hogy a Csemadok létének az ilyen szakaszaiban volt a legerősebb. Sokan próbálták-próbálják rásütni a Csemadokra a kriptokommunista bélyeget, pedig a kép nem fekete-fehér, hiszen még az egykori legnagyobb elvtársak között is akadtak, akik elnézően viszonyultak a játékszabályok megsértőjéhez, ha azok közösségi érdeket szolgáltak.

– A 68-at követő husáki éra, a normalizáció viszont újra elvette az érdekképviselési lehetőséget a szervezettől.

– És ez az állapot újra visszahozta a hőskort, újra kettős életet kezdett élni a Csemadok, s ez kitartott 1989-ig. A rendszerváltás nagy dilemmája az lett, hogy a Csemadok legyen-e a magyar párt, vagy maradjon meg kulturális szervezetnek. Végül maradt társadalmi és közművelődési szervezet, de a megalakuló különböző színezetű pártokat lényegében csemadokosok hozták létre, tehát bizonyos értelemben a politikai érdekképviselési tevékenység került át más szintre. Ez utólagosan is jó döntésnek bizonyult. A rendszerváltás kezdetétől megosztott volt a magyar politika, mára kibékíthetetlen ellentétek feszülnek a pártok között, kimondottan jó tehát, hogy van egy olyan szervezet, amely az ideológiai és politikai nézetkülönbségek ellenére tud olyan közös alapot teremteni, amelyben mindenki megtalálhatja magát, aki egyetért a programjával, akinek fontos, hogy magyar az anyanyelve és a kultúrája, magyarul akarja megélni a mindennapjait. Társadalmunk, közösségünk összefogása, összetartása az egyik legfontosabb célunk és feladatunk.

– Az utóbbi harminc évben tudja-e teljesíteni ezt a küldetését a Csemadok? Változások során

Fellegi István, a Csemadok első főtitkára 1961-ben Gútán

ment át, elvesztette a működéséhez szükséges pénzügyi támogatást, kizárólag projekt-alapú pályázati forrásokhoz tud hozzájutni. Sziszifuszi munka lehet ilyen körülmények közt biztosítani a túlélést.

– Teljesen új alapokra kellett helyezni a Csemadok működését, amikor a Meciar-érában megszüntették a működési támogatást. Korábban országosan több, mint száz alkalmazottja volt, 1996-ban azonban a szlovák költségvetésből már egy fillért sem kapott, szerkezetileg így teljesen át kellett alakítani, a területi titkároknak ezután maguknak kellett előteremteniük az anyagiakat a munkájukhoz. Bauer Győző akkori elnök rengeteg munkát fektetett bele, hogy ne kelljen szélnak eresztetni a szervezetet és ne kelljen eladni az ingatlanainkat. Szerencsére a mindenkori magyar kormányok részéről is volt hajlandóság, és segítettek. Nehéz idők voltak, de megmaradt a Csemadok. Helyi önkormányzatok, vállalkozók, természetes személyek is rendszeresen beszálltak a támogatásba. Tagdíjaival a Csemadok-tagság is. Az utóbbi években jobb helyzetben vagyunk. A magyar kormány jóvoltából a kiemelten fontos nemzeti intézmények sorába kerültünk, így a szükséges támogatást a magyar kormánytól kapja meg a Csemadok. Hozzátenném: ez nagy szégyen Szlovákiára nézve, mert nekünk ezt a pénzt itt kellene megkapnunk, hiszen a Csemadok a rendszerváltást követően is – a mai napig – ellát állami feladatokat, viszont egy centet sem kap a működése fenntartására. Programokra, rendezvényekre pályázat útján kapunk pénzt, de ha a magyar kormány nem folyósítana támogatást, nem tudna szervezetként fennmaradni a tizenhét területi és két városi (Kassa, Pozsony) titkárság, az 500 alapszervezet és a több mint ötvenezer tagság. Nélkülük viszont nem maradna meg a társadalmi erőnk. Nem véletlenül viseljük nevünkben első helyen, hogy társadalmi egyesület vagyunk. Az elmúlt harminc évben többször is szükség volt arra, hogy magyar közössé-

günk kiálljon magáért, olyankor mindig a Csemadok tagsága mozdult meg. A fennmaradásunk is az ő közösségi szolgálatuknak köszönhető. A szlovák nagypolitika különösebben ma sem szeret bennünket, s bár most visszafogottabb időket élünk, az nem változott, hogy mi, magyarok továbbra is „nemzetbiztonsági kockázatot” jelentünk, s gyanakodva néznek ránk.

– **Nem olyan régen megszületett Szlovákiában a nemzetiségi kulturális alapról szóló törvény. Ebben az alaphoz elég jelentős költségvetési pénzüsszeg van elkülönítve. A törvény vegyespárti kidolgozói szívesen állítják, hogy a jogszabállyal megszületett a kisebbségi kulturális autonómia intézménye. Önöket, a Csemadokot bevonták-e valamilyen módon a törvény kimunkálásába?**

– Ígéretet kaptunk, de megkeresésre nem került sor. A Szlovákiai Magyarok Kerekasztalán és a kormány kisebbségi bizottságán keresztül próbáltunk változásokat kieszközölni, hogy a politikai megosztottság miatti súrlódásoknak elejét vegyük, a javaslatunk el is készült, de ezek nagy részét figyelmen kívül hagyták az előterjesztők. Máig nem értem, miért nem lehetett tényleges önkormányzatiságot beépíteni a jogszabályba legalább olyan szinten, hogy az egyes nemzeti kisebbségek-ből felálló tanácsadó bizottságok minden tagját az érintett nemzeti kisebbség válassza meg. A magyarok esetében kodifikált ötagú bizottságba a magyarság csak három személyt delegálhat, két főt az alap igazgatója nevez ki, saját döntése alapján. Állítólag azért, hogy biztosítva legyen a szakmaiság... Ez a közösségeink lenézése. A kulturális alapról szóló törvény megszületését pozitív dolognak tartom, fontos, hogy valami elkezdődött. Problémát az jelent, hogy ez a jogszabály sem olyan, amilyen lehetett volna. Mert például a törvény azt sem mondja ki, hogy az alap vezetője a kisebbség soraiból kerül ki, holott az elvárható lenne, sőt akár még az is, hogy a legnagyobb létszámú nemzetiségi közösség képviselője legyen az. Ha például kormányváltásra kerül sor, senki és semmi nem

Szabó Rezső és Pathó Károly

Jókaiak 1984-ben. és 2019-ben. A csoportnak még ma is van olyan tagja, aki az előző képen is szerepel.

garantálja, hogy az alap igazgatói posztjára olyan személy kerül, aki tisztában van azzal, hogy milyen a kisebbségi lét. Nem akarom az ördögöt a falra festeni, de kerülhetünk mi még olyan helyzetbe, amilyenben a meciari korszakban voltunk, amikor a nemzeti kisebbségek kultúrájára szánt összeget az ellenünk való uszításra használták fel. Ebből készült a Slovenská Republika napilap melléklete, amelyben szlovákok magyarázták, hogy mennyire veszélyesek a magyarok... Bár remélem, ide már nem süllyedünk vissza, mégis foglalkoztat, hogy miért nem lehetett olyan törvényt elfogadni, amelyben a kisebbség számára olyan garanciákat biztosítanak, amelyeket egyetlen regnáló kormány sem játszhat ki. A törvény tehát a jelen formájában csak fél siker, messze nem kulturális autonómia, nem önkormányzás, csak annak a látszata. Példa arra, hogy akár meg is lehetne csinálni, de azért mégsem engedjük meg...

Fontosak a fiatalok, Majális Dunaszerdahelyen

- **Mit mutatnak a kulturális alap első évének tapasztalatai?**
- Azt, hogy problémák vannak, nem működik igazán jól a rendszer. Számos olyan rendezvény van, amely már bizonyította, hogy nem virtuális, kamu rendezvény, mégsem kapta meg a támogatást, vagy csak jókora késéssel. Évek óta folyamatosan meglévő rendezvények nem kaptak akkora támogatást, mint a korábbi években, miközben jótollú pályázatírók által papírra vetettek meg – mert a papír mindent elbír –, amelyeknek a közösség szempontjából hatásuk nincs, rengeteg pénzt emésztene fel. Adok esélyt arra, hogy a jövőben ez a helyzet változni fog, hogy az alap túllép a gyermekbetegségeken, de attól a tény még tény marad: közösségünk szempontjából az alap nem hozott akkora kedvező változást, amekkorát igyekeztek beharangozni.
- **Ernyőszervezeti feladatát el tudja látni a Csemadok? A közművelődési ágból a rendszerváltást követően számos szakterület vált ki és hozott létre önálló szervezetet, intézményt. Ezeknek a működése kötődik-e még a Csemadokhoz valamilyen formában?**
- 1989-et, még inkább az 1996-os finanszírozásmegvonást követően új csoportok, szerveződések

Gombaszög: Múlt és jelen a színpadon

jöttek létre akár ágazati, de regionális vagy helyi alapon is, s mind a Csemadokkal szemben pozicionálták magukat. Ilyen szempontból teljesen új helyzet állt elő. A Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet, amelyet mi alapítottunk, már önálló lábakon áll, mert csak így lehetséges biztosítani a munkájához szükséges anyagi forrásokat. Ennek ellenére továbbra is szorosan együttműködik a Csemadokkal, több országos rendezvénynek a szervezője, számos, a területi választmányok által szervezett országos rendezvénynek pedig a szakmai háttérrel biztosítja. A néprajz, a mesemondás, a citerázás, a gyermek színjátszás, a nótaverseny terén a megbízásunk alapján ők a szervezők. A versenyeket igyekeztünk úgy felépíteni, hogy minden területi választmányunknak legyen egy országos rendezvénye, s ez bevált. Emlékszem, két évtizede, amikor a Tompa Mihály Napok Rimaszombatban elkezdődtek, milyen sokan kételkedtek a sikerében, ám ők helytálltak, s azóta is nívósan szervezik meg és fejlesztik. Ott tartunk, hogy ahol még nincs ilyen rendezvény, ott is szeretnének országos fesztivált. Nagy öröm számomra, hogy két éve, az 50. évfordulón visszatallt Zselizre az országos népművészeti fesztivál. Megköszöntük azoknak, akik a köztes években felvállalták, a deákiaknak különösen, mert ők tartották életben legtovább. Deáki ragaszkodott hozzá, hogy neki is legyen országos akciója, s mivel a falu jelentős magyar kulturális emlékek hordozója, hozzá kötődik első összefüggő nyelvemlékünk, a Halotti beszéd, fontos emlékhely a templomuk és Szent István-szobruk, így közösségünk ott tartja meg az országos Szent István Napokat. Éberhardon, ahol Apponyi Albert van eltemetve, már több éve megszervezzük a Nemzeti Összetartozás Napját, s ezzel is jelezzük, hogy nekünk, mint közösségnek valamennyi ünnepnapunk és emléknepünk fontos, mert emlékeznünk kell, hogy okulni tudjunk a történelemből. A magyar kultúra napját minden év január-

jában Galántán tartjuk meg. Az anyagi nehézségek ellenére több ilyen regionális vagy helyi rendezvényünk is van... Évente ötezer rendezvénye van a Csemadoknak. Ha belegondolunk, hogy ezt hányan szervezik, mennyien vesznek részt rajta, milyen széles palettán mozgunk, ez nem kevés. Ha valaki elhúzná a száját, hogy csak ötvenezer tagja van a Csemadoknak, azt mondom: mutassanak még egy ilyen szervezetet vagy pártot. Mutassanak olyan egyesületet, amelynek tagsága azért fizet illetéket, hogy ebben a szervezetben munkát végezhesen! Ezért kell kalapot emelni ezek előtt az emberek előtt.

– **Úgy látja hát, hogy az egyre növekvő individualizmus korában sem kell aggódni a Szlovákia Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség jövőjéért?**

– Remélem. Fontos, hogy jelenleg a magyar kormánynak köszönhetően a működésünk alapjai biztosítottak. A központ, a művelődési intézet, a területi választmányok dolgoznak, végezni tudják szervezői és kapcsolattartói munkájukat, rendszeres találkozók is vannak, hogy ha kell, koordinálni tudjuk tevékenységünket. Az egész Kárpát-medencére kiterjedő kapcsolataink vannak minden szinten, részt veszünk egymás kulturális rendezvényein, egyeztetéseket is tartunk. Ezek a kapcsolatok vezetőktől függetlenek, kiépültek, nem szűnnek meg, ha más kerül a szervezet élére. Baráti kapcsolatok is egyben, erősítik identitásunkat, tudatosítják velünk, milyen közösséghez tartozunk. Látjuk, a megmaradásért folyó cselekvésünkben nem vagyunk egyedül. Ha máshol, ha más körülmények közepette is, de megy a magyar megmaradás, mi sem adhatjuk fel, nem mondhatunk le róla még a legkisebb szórványainkban sem.

Nagyon örülök annak, hogy a legutóbbi közgyűlésünk óta jelentős változást értünk el a szórva-

A verséneklés a fiatalabbak műfaja

nyokkal való munka területén. Elnökségi tagunk, Kiss Beáta tudományos alapokon nyugvó koncepcióval tart gyümölcsöző szakmai kapcsolatot a szórványrégiókkal, hogy nekik is meglegyen a lehetőségük anyanyelvi kultúrájuk megéléséhez. Ha másképp nem megy, őket juttatjuk el a magyar kultúrához. Fellendülőben van az ifjúsági programunk is. Sok helyen kapcsolódnak be a Csemadok munkájába a fiatalok, s azáltal, hogy a szövetségen belül létrehozható a fiatalok szervezete is, sok helyen élnek ezzel a lehetőséggel. De a társadalmi presztízszünk is megerősödött. Egyre több olyan tisztségviselőnk van, aki választott helyi vagy megyei képviselőként, polgármesterként is bizalmat kapott. Ők tudják, mi szükséges a helyi tevékenységhez és magyarságunk megmaradásához, s ebben segíteni is tudnak.

A komáromi Konkordia Vagyeskár a pozsonyi Prímáspalotában szerepelt a Szent László ünnepségen.

– Hogyan készülnek a 70. évforduló megünneplésére?

– Már tavaly óta azon dolgozunk, hogy az évforduló a visszaemlékezésre, a köszönetre adjon lehetőséget helyi, regionális és országos szinten is. Nem véletlenül Érsekújvár lesz a helyszíne a március 9-ei országos ünnepi közgyűlésünknek, ugyanis az első Csemadok-szervezet ott jött létre, ráadásul egy nem könnyű időszakban Sidó Zoltán sokáig vezette a szövetséget. Az ünnepségen megköszönjük mindazok munkáját, akik lehetővé tették, hogy mi vagyunk, de a legtöbb embernek helyi szinten fogjuk kifejezni köszönetünket. Szeretnénk, ha az ünnepségek új lendületet adnának országszerte a Csemadok munkájához. A rendezvényen ott lesznek testvér- és partnerszervezeteink a Kárpát-medencéből és itthonról is, de semmiképpen nem szeretnénk itt megállni. Nem állunk olyan jól, mi felvidéki magyarok, nem vagyunk olyan szellemi kondícióban, hogy ne kelljen új lendületet vennünk. Megpróbáljuk magunkat megerősíteni, mozgásba hozni, mert nagyon sok szervezeteink nagyon jól működik, de vannak olyan régióink is, ahol még nem találták meg azt az embert, aki ezt a nem egyszerű tevékenységet lendületbe hozná. Ahol arra van szükség, ott változtatni kell. Állandó feladatunk a fiatalítás, a fiatalok megszólítása és bevonása munkánkba, mert pontosan

Országos Szent István Király Ünnepség. Hangverseny a deáki templomban

látjuk, hogy a technikai csodák, az új kütyük térhódítása ellenére az emberek nagyon pozitívan élik meg, ha valaki személyesen megszólítja őket, személyes kapcsolatokat tart velük. Ilyen szempontból tartom nagyon fontosnak a klubmozgalmat a Csemadokon belül. Magam is voltam klubvezető, szerveztem érdekes találkozókát, s láttam, mit jelentett, amikor például Balczó András olimpiai bajnokkal beszélgethettünk. Példaképek is kellenek. Fontos, hogy időnként művészekkel, tudósokkal lehessen eszmét cserélni kis és nagy dolgokról, magunkról és a világról. Ilyen élményeket semmilyen kütyü nem pótol. Nem beszélve arról, hogy a közösségformálás, a közösségépítés politikai okokból megosztott társadalmunkban rendkívül kívánatos. A Csemadok az a hely, az a szervezet, amelynek különböző csoportjaiban zavartalanul tudnak együtt létezni, összefogva dolgozni a más-más véleményt valló emberek is. Egymásra tudnak találni, ha arra figyelnek, amiben mind azonosak, egyformák vagyunk. Rengeteget utazom, nagyon sok emberrel találkozom, s mindenütt azt tapasztalom: megvan az igény arra, hogy mi, magyarok összefogjunk. Ha ez a 70. évforduló kicsit hozzá tudna járulni, hogy az összefogáshoz közelebb kerüljünk, hogy megtaláljuk az egymáshoz vezető utat, engem nagy örömmel töltene el. Mert világosan látnunk kell a statisztikai adatainkat, a tényeket, amelyek helyettünk mondják ki: ha egymás ellen hadakozunk, árkokat ásunk, magyar megmaradásunk sírját is ássuk. Remélem hát, hogy a magyar összefogás szükségének felismeréséhez az évfordulós emlékezések, múltidézések hozzá fognak segíteni bennünket.

– Elnök úr, köszönöm a beszélgetést.

Lacza Tihamér

„Intézményekre és professzionális háttérre van szükségünk...”

Beszélgetés dr. Bauer Győzővel, a Csemadok egykori országos elnökével

(Névjegy: dr. Bauer Győző nemzetközi hírű farmakológus, akadémikus, egyetemi tanár, Szlovákia egykori ankarai nagykövete, a Csemadok országos elnöke 1991-1996 között. 2018. május 11-én, 76 éves korában elhunyt.)

Bauer Győzővel sok mindenről beszélgethetnénk, hiszen tudósként, gyógyszerkutatóként több száz cikket publikált, munkásságát nemcsak Szlovákiában, hanem külföldi szakmai körökben is jól ismerik, de életének egyik időszakában diplomata is volt: Szlovákia nagyköveteként szolgált Törökországban, Ankarában 2003 és 2007 között. Mi azonban nem erről kérdezzük, hanem a Csemadokban végzett munkájáról, elsősorban arról az öt esztendőről – 1991 és 1996 között –, amikor a Szlovákiai Magyar Társadalmi és Közművelődési Szövetség országos elnöke volt.

– Ennek a beszélgetésnek talán az is aktualitást ad, hogy Téged éppen 25 esztendővel ezelőtt, 1991 tavaszán választottak meg a legnagyobb felvidéki magyar szervezet vezetőjévé a Csemadok galántai közgyűlésén. Amikor a közgyűlésre utaztál, számítottál rá, hogy ilyen feladattal bíznak majd meg?

– Én már jóval korábban megpróbáltam szervezőként részt venni a Csemadok tevékenységének abban a részében, amelyet ismeretterjesztésnek nevezhetnénk. Annak idején sokfelé alakultak Csemadok-klubok és gyakran megtörtént, hogy Rimaszombattól Somorjáig, Galántától Királyhelmeig végigjártam egész Dél-Szlovákiát és előadásokat tartottam különböző orvosi kérdésekről. Az én személyes kapcsolatom a Csemadokkal elsősorban ebből adódott, másrészt nagyon fontos az is, hogy amikor a Csemadok megalakult, a szüleim bekapcsolódtak a Csemadok munkájába, elkezdték szervezni a kultúrát, és mi gyerekek ebben a szüleinket támogattuk. Számomra a Csemadok munka minden része valamiképp közel állt, a kórusoktól a néptáncon át, mert még táncoltam is annak idején, egészen az ismeretterjesztésig. Amikor 1989-ben bekövetkezett a változás, és engem beválasztottak a Csemadok Központi Bizottságába és az elnökségbe is, addig semmilyen funkciót nem töltöttem be a szervezetben és 1991-ben úgy mentem a galántai közgyűlésre, hogy eszembe sem jutott, bármilyen funkcióm is legyen, esetleg én legyek a Csemadok elnöke. Őszintén megvallva, a legnagyobb sokk a feleségemet érte, amikor a rádióban hallotta, hogy én vagyok a Csemadok új országos elnöke. Függetlenül sok mindentől, az a galántai közgyűlés szerintem a Csemadok szempontjából azért volt jelentős, mert felismertük: tabula rasát kell csinálni. Noha a Csemadok már a szocialista évtizedekben is 90-95 százalékban a magyarságért tevékenykedett, de a fennmaradó 10 százalékban az akkori rendszert kellett kiszolgáltatni és Galántán épp azt kellett tudatosítani, hogy ez a bizonyos 10 százalék végleg befejeződött. Nekem a legnagyobb gondot az okozta, amikor elnökké választottak, hogyan magyarázzuk el az embereknek, hogy mi nem szeretnénk a Csemadokot

Elnökök párbeszéde, Bárdos Gyula, Bauer Győző

úgymond leúsztatni a Dunán. A felvidéki magyarság számára ez a kulturális szerveződés nagyon nagy jelentőségű, és ezért két-három évig komoly harcot folytattunk azért, hogy kifogjuk azok szelét a vitorlánkból, akik megpróbálták a Csemadokot likvidálni azzal az ürüggyel, hogy a Csemadok régi, sztálinista alapokon álló, marxista és nem tudom milyen szervezet. Ennek két lehetősége volt. Egyrészt apolitikussá tenni a Csemadok munkáját, másrészt társadalmi-kulturális szervezetté alakítani, egy olyan szerveződéssé, amely ugyan elsősorban a csehszlovákiai magyarság kultúrájának ápolását, terjesztését, megvédését tartja fontosnak, de mindamellett olyan szerveződése lesz a szlovákiai magyarságnak, amely megfogalmazza az érdekeit. Ez az átalakulás egy nagyon nehéz folyamat volt, több szempontból is. Az egyik, hogy ott voltak az ellendrukkerek, és el kell mondjam, hogy nagyon sokan voltak még a felvidéki magyarság körében is. Igazán nem értettem, hogy miért, de a tudományos akadémián is átéltem ezt, ahol úgyszintén sokan voltak az ellendrukkerek a rendszerváltást követően, akik azt szorgalmazták, hogy ne legyenek akadémikusok. Ezért Szlovákia ma egy érdekes ország ebből a szempontból, ahol van ugyan akadémia, de nincsenek akadémikusai, és most éppen azok, akik akkor ezt megpróbálták megszüntetni, mondják, hogy kellenének az akadémikusok, mert az emberek hajlamosak lebecsülni a tudományt. Sajnos a kultúrában is történtek ilyen dolgok. A másik, amit nagyon fontosnak tartottam, hogy megpróbáltam szakmaivá tenni a Csemadok működését. Igaz, bizonyos mértékig szakmai volt már korábban is, de nem volt egy határozott metodikai irányítás, nem voltak olyan emberek, akik minden területen szakmailag irányították volna a Csemadok munkáját. Ezt azonban csak részben sikerült megvalósítani. Megala-

Anna Záborská EP képviselő és Bauer Győző

kultak a szakmai csoportosulások, társaságok, mint a Folklórszövetség, a Zenebarátok Társasága és mások, de valahol mindez félúton megrekedt, mert ugye állami támogatás nélkül erre nem is lehetett esély. Szerettünk volna létrehozni egy olyan kulturális központot, amely a szlovákiai magyarságot szolgálja, ahonnan a létrejött különböző társaságok megkapják a szükséges anyagi és szakmai támogatást. Azt láttuk, hogy a Csemadok munkája felaprózódott a társaságok létrejöttével, de nem mindegyik kötődött a szövetséghez, aminek nem értettem az okát, és ezek a szerveződések megpróbáltak egyre távolabb kerülni a Csemadoktól. Azt, amit a szövetségtől megkaptak, természetesen vették, de nem igyekeztek továbbfejlesztani, és ebből konfliktushelyzetek adódtak, amit kezdetben nagyon nehéz volt kezelni. Végül ezek a gondok megszűntek és ma már nem beszélhetünk érdekellentétekről. Két dolgot tartok fontosnak. Az egyik az volt, hogy megmaradt a Csemadok struktúrája, noha a szlovák politikum mindent elkövetett, hogy ezt a struktúrát felszámolja. Ezt úgy próbálta elérni, hogy egy idő után az állami kulturális támogatásból a Csemadok alanyi jogon semmit nem kapott. Mi kiszámítottuk valamikor a kilencvenes évek közepén, hogy kb. mennyi az egy szlovák nemzetiségű állampolgárra jutó kulturális támogatás és mennyi a nemzetiségi kultúrára szánt összeg, tehát nemcsak a magyarra, hanem az itt élő valamennyi nemzetiségre, és meg kell mondanom, hogy óriási volt a kialakult különbség. Ebben az időben a mečiari társaság és az utána következők nagyon sokan, sajnos beleértve azokat is, akik eljátszották, hogy nagy demokraták, ők is igyekeztek a nemzetiségi kultúrát a perifériára tolni. Ez a küzdelem mindmáig folyik, hogy legyen az ország kulturális költségvetésében egy olyan tétel, amely a nemzetiségi kultúráké, és a nemzetisé-

gek döntenek el, hogy mire fogják felhasználni ezt a pénzt. Ez az egyik dolog, a másik pedig, hogy ennek az összegnek a nagysága feleljen meg a nemzetiségek számarányának, ne alacsony legyen. Kemény harc folyt mindezt a kormány nemzetiségi tanácsában, sőt volt egy pillanat, amikor ott hagytuk a nemzetiségi tanácsot, mert kiderült, hogy megpróbálták felhasználni arra, hogy elmagyarázzák: a magyarok az örök elégedetlenkedők, hiszen a többi nemzetiség, amely sokszor csak néhány száz főt számlál meg van elégedve. Ez volt a legnagyobb fájdalom abban az időben, hogy nem lehetett a szlovák politikumot jobb belátásra bírni, megértetni velük, a szlovákok érdeke is, hogy a nemzetiségi kultúra megmaradjon.

– *Említetted a szlovák politikumot, de voltak itt magyar pártok is, illetve egy időben egy magyar párt a kormány tagjaként, de akkor is felemás módon intéződtek ezek a dolgok. Nem sikerült az alatt a nyolc év alatt sem, amíg lehetett volna szerintem, valamilyen érdemleges eredményt elérni. Te ezt hogyan látod?*

– Meg vagyok róla győződve, hogy sok mindent el lehetett volna érni és pillanatnyilag is el lehetne érni, erre tipikus példa az egyetem. Ha akkor, amikor az MKP kormányba került egyértelműen megfogalmazta volna a nemzetiségi kultúra támogatásával kapcsolatos elvárásait, ahogy azt az egyetemmel kapcsolatban megtette, azaz, hogy van egy határ, amelyet nem hajlandó feladni, akkor szerintem ma már régen lenne kulturális alapja a nemzetiségeknek. Őszintén meg kell mondanom, hogy ahogy 1990 táján, ma újra egyre gyakrabban jelennek meg azok az emberek, akik úgy érzik, hogy nincsen szükség nemzetiségi kultúrára. Neveket is mondhatnánk, de nem mondok. Engem borzasztóan elszomorít, hogy olyan emberek, akik megpróbálják ma is reprezentálni a szlovákiai magyarságot és arról beszélnek, hogy ők a magyarság ügyét képviselik, egyszerűen nem értik meg, hogy vannak dolgok, amelyekről egyszerűen nem lehet lemondani. Ha mi lemondunk az anyanyelvről, ha mi lemondunk a kultúráról, ha mi lemondunk a nemzetiségi oktatásról, akkor megszűnt a szlovákiai magyarság létezni.

– *A Csemadok mégis jelen van és működik...*

– Ez, mindazok dacára, amit az imént mondtam pozitívum, és bár sokáig a Csemadok a működéséhez valóban semmit nem kapott éveken át a kormánytól és a kulturális tárcától, ma már van legalább valami, amit meg lehet pályázni, de az 1990-es évek második felében még pályázni sem lehetett. Ennek ellenére a Csemadoknak sikerült megtartania a struktúráját, elsősorban az alapszervezeteket. Sikerült azt is elérni, hogy magyarországi támogatással különböző vidéki településeken magyar házak létesültek, a Csemadok megvehette és felújíthatta a pozsonyi székházát. Ha nincs Magyarország támogatása, akkor ma a szlovákiai magyar kulturális tevékenység szinte a nullával lenne egyenlő. Az állami támogatás elmaradása jórészt oda is vezetett, hogy a Csemadok munkájának azt a részét, amelyet professzionális szintre kellett volna emelni nem sikerült megvalósítani.

– *Felvetődik a kérdés, hogy lehetett volna-e a Csemadok az intézmények egyfajta ernyőszervezete, mert létrejöttek a különböző társaságok, amelyek idővel és jobb körülmények között talán önálló intézményekként is működhettek volna, de a pénzühiány miatt teljesen elszorvadtak, vagy csak formálisan léteznek. Jelenleg a Csemadok a legtöbb energiáját a pályázatok írásába fekteti, és nagyon kevés erő jut az érdemi munkára, olyan tevékenységre, amely az utókor számára is érték-ként marad fenn. Említhetnénk a tehetséggondozást is. Sok ügyes fiatal tűnik fel a különböző*

A Csemadok munkatársai a Tátrában

versenyeken, művészeti és szakmai megmérettetéseken, aztán a legtöbbjük elkallódik, nem lép tovább.

– Most is azt kell mondanom, hogy amíg nem sikerül az ország politikai vezetőit meggyőzni arról, hogy csakis egy intézményesített rendszer az, amelyre a nemzetiségnek ugyanúgy szüksége van mint a többségi nemzetnek. Amíg ez nem lesz, addig minden olyan igyekezet, amely megpróbálja a tehetségeket összefogni és pályájukon előre vinni, csak amatőr megoldás lesz. Nekünk a professzionális háttér hiányzik. Ha vannak is szakemberek, azoknak csak a munkájuk mellett van lehetőségük ebbe a kulturális tevékenységbe bekapcsolódniuk, és bár így is sikerül helyenként komoly eredményeket elérni, például Somorján, de ha a felvidéki magyarság egészét tekintem, bizony nagyon érezzük ennek az intézményrendszernek a hiányát. És még egy dolgot szeretnék így a végén elmondani, amely szerintem az egyik legnagyobb negatívuma volt a rendszerváltás utáni időszaknak, mégpedig a Csemadok lapjának, az *A Hét*nek a megszűnése. A Csemadoknak volt egy hetente megjelenő újságja, amely túl azon, hogy a szövetség munkájáról számolt be, a politikától is függetlenítette magát és a kultúra, a közművelődés területén megszólította az embereket.

(Lacza Tihamér 2016-ban, a nagyfödemesi országos közgyűlésre készített interjúját a rendszerváltás körül a Szövetségben történtek – ma már történelem – mind jobb megismerése, megismeretése miatt közöljük.)

Fehér Márta

Vajdasági emléktúra idézi meg 1956 szellemiségét

A 2000-es évekig egyetlen '56-os emléktábla sem volt még Vajdaságban – ma pedig már az emlékhelyturizmus körvonalazódik. 2001 óta ugyanis a Nyitott Távlatok Civil Szervezetnek, illetve a Délvidéki 56-os Műhelynek köszönhetően '56 emlékét is ápolják a vajdasági magyarok, 2005-ben létrejött a Nagy Imre Társaság a Délvidéken, pontosabban Szabadkán, s egyetlen határon túli tagszervezetként csatlakozott a magyarországi Nagy Imre Társaság országos szervezetéhez. 2018-ban ernyőszervezetként létrejött az 56-os Műhely Civilszervezet.

Tavaly Sörös Imre, temerini születésű mártír tiszteletére mellszobrot avattak a helyi tájház udvarán – ez Vajdaság legdélibb '56-os emlékhelye. Ennek kapcsán beszélgettem Kudlik Zoltán elnökkel.

– Az elmúlt két évtizedben rengeteg tanácskozást, tanulmányutat, kiállítást szerveztünk, emlékhelyet alakítottunk ki, illetve kutatásokat támogattunk. 2014-ben vettem át a Nagy Imre Társaság szabadkai szervezetének vezetését édesapámtól, Kudlik Gábortól, aki miután a 90-es évek végén felhagyott a politizálással, elkezdett komolyan foglalkozni a forradalommal, felismerve, hogy a nemzeti ünnepek közül '56 a legkevésbé ismert térségünkben. A Délvidéki 56-os Műhelynek az lett a küldetése, hogy térségünkben feltárja az 56-os eseményeket. Édesapám felkérte a helytörténészeket, hogy saját területükön végezzenek kutatásokat, majd ezekre építve 2001-ben elindított egy szakmai tanácskozássorozatot. '56 szeretetével, tiszteletével engem is megfertőzött, így halála után folytattam a megkezdett munkát. Közgazdász vagyok, a sok civil teendő mellett a szabadkai Vízművek és Csatornázási Közvállalat minőség-és ellenőrzési szolgálatának vezetőjeként dolgozom. A történelem iránti szeretetem hobbi, azaz sokkal több, mint hobbi, mert a munka mellett aktívan dolgozom ezen, évről évre próbálok valami új dolgot megalkotni.

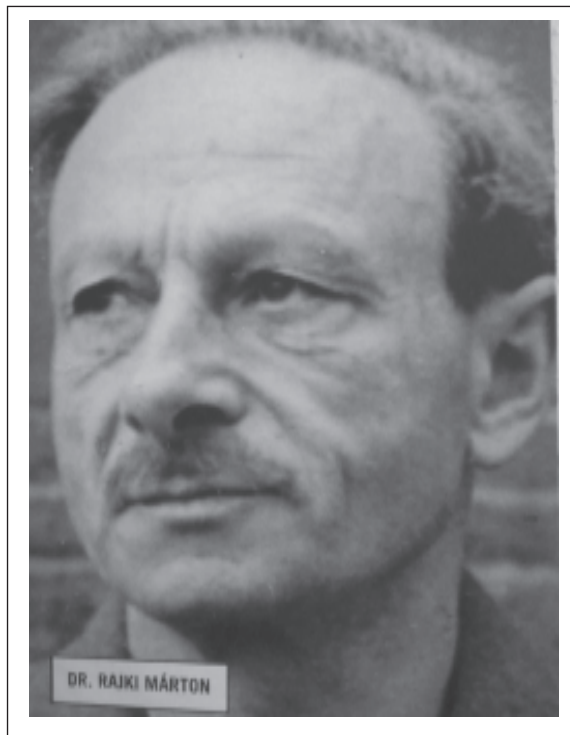
A már említett helytörténeti kutatásoknak és tanácskozásoknak köszönhetően láttak napvilágot azok az adatok, miszerint a forradalom leverése után egy több mint húszezres tömeg hagyta el Magyarországot és menekült Jugoszláviába, és egy része itt, Vajdaságon keresztül ment tovább Nyugatra, illetve az óceánon túlra – részletezi Kudlik Zoltán, és hozzáteszi: ezeknek a kutatásoknak köszönhetően tudjuk azt, hogy mely településen voltak befogadóközpontok. Az első ilyen emléktáblát Zomborban avatták fel, és azóta már hat emléktáblát helyeztek el olyan településeken, ahol menekülttábor, illetve befogadóközpont működött ideig-óráig.

– Zombor után a Szabadkához tartozó két faluban, Bajmokon és Kelebián, a bánáti Muzslyán, a magyarkanizsai Horgoson, valamint a Topolyához közeli Kishegyesen őrzi tábla az 56-os menekültek emlékét, illetve mondunk köszönetet azoknak a polgároknak, akik befogadták őket. Ez egy kettős emlékezet. 2005-ben pedig létrejött a központi emlékmű a Szabadkához közeli Palicson – ott

volt a legnagyobb befogadóközpont, a Palicsi-tó partján, ennek állít emléket egy törött szárnyú madár formájában Szarapka Tibor szobrászművész alkotása. Ez előtt szervezik meg minden évben a vajdasági magyar központi megemlékezést, ahol a vajdasági magyar közösség fejet hajt az 56-os események előtt.

A Magyar Nemzeti Tanács, a szerbiai magyarok országos kisebbségi önkormányzata abban az évben, 2005 szeptemberében határozott arról, hogy a vajdasági magyarság nemzeti ünnepe március 15., augusztus 20. és október 23. Szerbiában egyébként sokáig tartotta magát az a közvélekedés, hogy az itteni magyarok 56-ban, menekülteként érkeztek Vajdaságba... Az 1956-os forradalomról és szabadságharcról a Vajdaságban nem sok szó esett, október 23-a egy volt a többi közönséges nap sorában, nem volt hol emlékezni, és igazából mire sem, hiszen a történelemkönyvekben 56-ról nem sok szó esett – ami azért is hangzik furcsán, mert bő 60 évvel ezelőtt menekültek ezrei találtak menedékre Vajdaság városaiban és falvaiban.

– Az ide érkezett menekültáradaton kívül talán közzismertnek nevezhető még Tito és Hruscsov titkos brioni találkozója, illetve az, hogy Nagy Imrének és munkatársainak a jugoszláv nagykövetség adott menedéket. Az is köztudott, hogy a forradalom kitörésekor a határon először az állam emberei szöktek át, és itt a határmenti sávban Horgoson, Palicson találtak menedéket, várták ki azt, hogy mi lesz a forradalom végkimenetele, majd mikor látták, hogy leverték, akkor visszaszöktek. Az első menekültek ilyen szempontból az akkori magyar államberendezés katonái voltak. **A legújabb kutatások nyomán viszont arra is fény derült, hogy több vajdasági magyar is tevőlegesen részt vett az 56-os forradalomban, sőt az eddigi adatok alapján Vajdaság két mártírt is adott.** Zentán, a városháza aulájában a 60. évfordulóra dr. Rajki Márton zentai születésű, a forradalomban részt vett, halálra ítélt és kivégzett ügyvéd emlékére avattunk emléktáblát. Ő az egyetlen ügyvéd áldozata a forradalomnak, aki az 50-es évek elején ment fel Budapestre, majd amikor a forradalom kitört, az ottani újpesti forradalmi bizottság élére állt és vette ki részét a forradalomból. A táblaavatáson a Rajki család tagjai, a hozzátartozók is részt vettek. Nagyon meghitt pillanat volt, hogy az unokák, illetve a dédunokák leplezték le az emléktáblát. Idén, október 30-án a temerini származású Sörös Imrének állítottunk mellszobrot a temerini tájház udvarán, ami egyben az itteni magyarságnak a legdélebbi 56-os emlékhelye. Sörös Imre egy kultikus alakja az 56-os forradalomnak, ezért is tartottuk fontosnak az emlékállítást, hogy ezáltal világítótornya legyen a Dél-Bácskában, illetve a déli peremen élő magyar közösségnek. Ez remélhetőleg egy olyan emlékezőhely lesz, ami összefogja az ottani magyarságot. Ezek az emlékhelyek a magyar kormány, Magyarország Szabadkai Főkonzulátusa és a Magyar Nemzeti Tanács támogatásával kerültek felavatásra.

Beszélgetőtársam azt is elmondta, hogy tud egy Szij János nevű szabadkai polgárról is, aki szintén részt vett az 56-os forradalomban és mártírhálalt halt – az ő történetét szeretné kikutatni. S megemlíti még Szabó Ferencet, aki Baján harcolt a forradalom idején, aztán Zomborba került, és a mene-

Sörös Imre mellszobra a temerini tájház udvarán

külttáborból tért másfél hónap után vissza Palicsra, onnan pedig Szabadkára, illetve Szabolcski Ferencet, egy bajsai származású 56-ost, aki megjárta Recsket is, és Komlónál vette ki a forradalom-ból a részét, utána hazatért. Őket nem vonták felelősségre, mert a menekültáradattal sikerült átszökniük az akkori Jugoszláviába.

– Biztos vannak még olyan személyek, akik szintén részt vettek az 56-os eseményekben, mert a

Dr. Rajki Márton emléktáblájának felavatása a zentai városháza aulájában – Babity János, Magyarország szabadkai főkonzulja és Ceglédi Rudolf, Zenta polgármestere leplezik le

forradalom kitörése a Vajdaságban is nagy szimpátiát váltott ki az emberekben – szögezi le. – Igaz, hogy az itteni médiumok nem nagyon számoltak be ezekről a dolgokról, de a Kossuth Rádiót, illetve a Szabad Európa Rádiót itt is mindenki tudta fogni, és onnan értesülve, mondhatom azt, hogy ujjongva fogadták a hírt, hogy remény van arra, hogy egy demokratikus Magyarország jöjjön létre. Voltak olyan települések a Vajdaságban, ahol már szabadcsapatok is formálódtak, hogy átmennek Magyarországra, és majd segítik a forradalmat, de ezek a tervek a történések gyorsasága miatt nem válhattak valóra. A települések és az ott élő emberek ma is nagy szimpátiával fogadják az 56-tal kapcsolatos dolgokat, az emlékjelek állítását, egyből az ügy mellé állnak, örülnek, hogy október 23-án végre méltó módon tudnak megemlékezni. Mondok egy példát: Kishegyesen most már minden évben egy nagyszabású megemlékezést szerveznek november 4-én, a forradalom leverésének a napján, amikor egy gyertyás felvonulással róják le tiszteletüket. Nagy színházi táncelőadást szerveznek erre a napra, ami az 56-os forradalom eseményeit dolgozza fel. Ugyanakkor mindenhol meg kell küzdeni azért, hogy ezek az emlékhelyek megvalósuljanak, és általában pénzügyi akadályai vannak, ezért nagyon örülünk, hogy az elmúlt időszakban magyar részről minden oldalról támogatást találunk. S annak is örülünk, hogy a szerb bürokrácia sem gördít akadályt elénk.

Ami pedig a jövő szempontjából mindenféleképpen fontos: a Vajdaságban emlékhelyturizmus kialakításán dolgozunk, hiszen most már annyi emlékhelyünk és tudásanyagunk van! Az emlékhely-

A horgosi tábla

lyek kialakulásának köszönhetően az elmúlt időszakban Magyarország több tájáról érkeztek érdeklődő csoportok, akiknek fontos az 56-os forradalom szellemisége. Mindenféleképpen ajánlom azoknak a személyeknek, akik még nem jártak Délvidéken, de 56-ot a szívükben őrzik, hogy akár már most, egy hosszú hétvégét megtervezve járják körbe az 56-os emlékhelyeket a Vajdaságban. Nálam lehet jelentkezni, emailben a zkudlik@gmail.com címen, vagy a +3816224470 telefonszámon. Bármiben segítek, akár idegenvezetésben vagy szállásügyben. Sőt, örülök annak, hogyha ez ihlet megvalakit, hogy eljöjjön ide Vajdaságba, körbejárja a településeinket és megismerkedjenek az itteni magyarsággal.

A kétszer halálra ítélt Sörös Imre, az 1956-os forradalom mártírja 1932. október 21-én született a vajdasági Temerinben, a mai Rákóczi Ferenc utcában. Életútjával egymástól függetlenül két kutató is foglalkozott: Matuska Márton temerini újságíró és a budapesti Eörsi László.

Imre a családjával még gyerekkorában átköltözött Magyarországra, és először a Rákosi-érában tartóztatták le: a szigorú határzár ellenére is hazaszökött Temerinbe egyik rokona lakodalmára, visszafelé azonban elfogták, majd hűtlenség és kémkedés vádjával kötél általi halálra ítélték. Azt, hogy büntetését kegyelemből életfogytiglanira enyhítették, csak a bitófa alatt tudta meg. 1956-ban szabadult. A forradalom napjaiban teherautóval élelmiszersegélyt szállított Pestre a Corvin-közből harcoló Pongrátz-fivérek csapatának, majd a forradalom leverését követően az Ausztriába szököket segítette, Bécsben pedig tagja lett a Magyar Forradalmi Tanácsnak. Lebukása után Söröst először embercsempészésért ítélték el három hónapi börtönre, közben azonban fény derült ellenálló tevékenységére is. A Renner Péter és társai elleni perben tizenharmad magával állították katonai bíróság elé. Első fokon 1957. október 31-én ítélték halálra Renner Péter első és Zsigmond László ötödrendű vádlottal együtt, majd másodfokon 1958. február 3-án megerősítették halálos ítéletüket. Sörös Imrét két nap múlva, február 5-én felakasztották.

Matuska Márton Sörös Imrével kapcsolatos kutatásai *Enyhítő körülmény nincs** címmel jelent meg 2002-ben az Életjel Kiadó gondozásában. (Teljes terjedelemben a Vajdasági Magyar Művelődési Intézet által működtetett Vajdasági Magyar Digitális Adattárban elérhető az alábbi linket: http://adattar.vmmi.org/fejezetek/1468/03_enyhito_korulmeny_nincs.pdf) Mi most néhány részletet közlünk:

Sörös Imrét, temerini születésű fiatalembert, 1958. február 5-én, Budapesten, a szabadságharcban és annak újraindításának szervezésében való részvétele miatt felakasztották. Emlékét a Corvin közben tábla, a mártírok temetőjében pedig kopjafa őrzi. Életrajza azonban szinte teljesen ismeretlen. Falubejeli közül még a rokonsága is csak igen keveset tud róla. A Délvidék magyarsága sokáig semmit sem tudott róla, s a magyarországi rendszerváltás utáni szűk másfél évtizedben is csupán egy, a Magyar Szóban, 1989. július 25-étől kezdve közölt, négy folytatásból álló cikksorozatból értesülhetett a sorsáról. Igen szűkösen. Akkor még élt apjának több testvére, nyilatkoztak is, de ők csupán az 1947-ig terjedő életéről szólhattak. A későbbi évekről a Szekszárdon élő nevelőanyja, Czudar Boris mondott néhány részletet. Akkor még nem nyíltak meg azok a levéltárak, amelyekből kiderülhetett volna, miért is kellett akasztófán meghalnia huszonöt évesen. Jelen életrajz már az 1952-53-ban és az 1957-58-ban, a felakasztásával járó büntetőeljárás periratainak ismeretében készült.

A Sörös család, a rokonok emlékezete szerint, 1936-ban épített magának tanyát a csurogi határban, s attól kezdve ott élt. Minden esélyük megvolt, hogy egy kicsit összeszedjék magukat. A munkabíró fiatal házaspár, két, hamarosan már pásztorkodásra fogható gyerek, meg persze föld. (...) Nem sokáig

tudtak azonban az új tanya lakói reménykedni a gyarapodásban, mert a szegények egy akkoriban gyakori baja tragédiát szakasztott rájuk. Sörös Andrásné Elek Katalin ugyanis tüdővészben megbetegedett és 1940-ben meghalt. A megözvegyült férj a két gyerekkel – Imrével és a néhány évvel idősebb ifjabbik Andrással – azonban nem roppant össze, hanem folytatta a küzdelmet a megélhetésért. Amihez – úgy tűnt akkor – nem csekély mértékben hozott számukra könnyítést a magyar honvédség 1941-es húsvéti bevonulása. A felállítandó magyar hatóságnak ugyanis szüksége volt magyar alkalmazottakra, elsősorban a bizalmasnak minősített tisztségek betöltésénél, amilyen a rendőrség is volt. Sörös Andrából ennek köszönhetően rendőrpapancsnok lett a szerb többségű Boldogasszonyfalván. A reményteljes felkapaszkodásnak azonban vége szakadt az 1942-es esztendő januárjában lezajlott razzia után. Nem sikerült felderíteni, milyen szerepet játszott ebben a boldogasszonyfalvi rendőrpapancsnok. Két változatban őrizte meg a szájhagyomány. Az egyik szerint András túlkapásokra ragadtatta magát, még akkor is üldözte a szerbeket, amikor már a hatóság kénytelen volt azt leállítani. E változat arról szól, hogy Sörös András le is lőtt két személyt, titokban elásták őket. (...) A másik változat szerint egészen más történt.

•

Az 1942-es eset miatt elítélt Sörös András a börtönbüntetést Kistarcsán töltötte. Onnan vette ki egy honvédeztredes a portájára munkásnak, akinél házvezetőnői beosztásban volt alkalmazásban egy Czudar Borbála nevű palóc özvegyasszony. A két özvegy összeismerkedett s kapcsolatuk olyannyira elmélyült,

hogyan amikor Sörös András szabadult, az asszony is vele tartott Temerinbe, a saját lányával, Erdélyi Erzsébettel együtt.

•

Mészáros Károly emlékezete szerint, a két kiskorú Sörös gyerek, apjuk raboskodása idején rendkívül sanyarú körülmények között nevelkedett a tanyán. Ha volt a háznál kenyér, akkor ettek. Eléggé természetesnek tartható, hogy az így nevelkedő Imre gyerek igen agresszív természetűvé vált. Annak ellenére, hogy a tanítójuk jófejű gyereknek minősítette, nemritkán megesett, hogy meg kellett fenyegetnie, mert a nálánál erősebb gyerekekkel is szembefordult.

•

Hányatott sorsa ellenére 1952-re, tehát húszéves korára a gimnázium két osztályát is elvégezte, derül ki két bűnpere dokumentumaiból, bár – majd mint később rátérünk – ekörül vannak tisztázatlan kérdések és ellentmondások. Élete ismételt rosszra fordulása összefüggésben áll az iskoláztatásával. Addigi sorsa sem volt irigylésre méltó, ami azonban ezután következett, az egyértelműen tragikus. Magán viseli a hiszékeny, feltörekvő kisember sorsának sok jellegzetességét, amit a diktatórikus rendszerek szánnak nekik: Aki valamire jutni akar, az vakon engedelmeskedjen, vagy ha nem, hát arrul koldul majd.

•

„Hirtelen természetű ember volt. Mint egy ügyvéd, úgy szeretett mindent tudni. (...) Amikor először lefogták, akkor az apja, a bátyám is be lett kaszlizva, hogy mit beszél a fia. „Sörös Mária, Imre nagynénje nyilatkozott így 1989-ben, Temerinben. Mostohája pedig ezt mondta akkor Szekszárdon: „Két-szer volt lefogva. Egyszer a Rákosi idején, akkor néhány évet ült, ott tanulta ki a villanyszerelői szakmát. Én nem tudom, miért mondják, hogy lakatos volt Lehet, hogy azt is kitanulta. Akkor kiszabadult.” (...) Szintén a nevelőanyja mondja: „Az apja kezétől még akkor is tartott, amikor kicsapták a középiskolából, politikai okok miatt. Nem mert hazamenni, hanem bujkált a Szőlőhegyen. Valami rosszat mondott a Rákosiról. Emiatt nem vették föl az egyetemre sem. Amit később csinált, azt bosszúból tette.”

•

A budapesti Hadtörténelmi Levéltárban sikerült megtalálni az első bűnpere okmányait. A szerencsétlen sorsú Söröst ebben is halálra ítélték, de végül kegyelmet kapott, büntetését életfogytiglanra változtatta a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa. A börtönből 1956. július 16-án szabadult, három és fél hónap múlva már Budapesten volt, hogy soha többé haza se térhessen.

A VÁDIRAT

„Budapesti katonai ügyészség I. sz példány

Kü VIII. 0300/1952.-6

BŰNJELES

Táv: Sörös Imre polgári egyén elleni bűnüig szigorúan titkos

FOGLYOS

Koszorúzás Palicson (balról Kudlik Zoltán)

Az 1932. évi június hó 28. napján Temerin községben született, Szeged, Kelemen utca 7. szám alatti lakos, magyar állampolgár, nőtlen, gépkezelő foglalkozású, vagyontalan, havi átlagos jövedelme: 1000 forint volt, apja: András, anyja: Elek Katalin, büntetve nem volt terhelt ellen vádat emelek kémkedés büntette 11930:111. tv.60. paragrafus 1.,3.,5., pont, 61. paragrafus harmadik rendelkezés és két rendbeli tiltott határátlépés [III. Bn. 48. paragrafus /2/ bekezdés büntette miatt a következő tényállás alapján:

Terhelt 1947-ben szökött Jugoszláviából Magyarországra. Itttartózkodása alatt továbbra is kapcsolatban állt a »Kombináltfogó« elnevezésű nacionalista ifjúsági szervezettel, amely Jugoszláviában működik, és amelynek tagja volt, mielőtt Magyarországra átszökött. A szervezet vezetőit: Elek Károlyt stb. rendszeresen tájékoztatta az EPOSZ, SZIZT, majd DISZ12 ifjúsági szervezetek felépítéséről, vezetőiről, valamint a magyarországi helyzetről. Írt a szovjet katonai alakulatokról is.

A jugoszláviai szervezet felszólítására, 1952. június 3-án átszökött Jugoszláviába. Ott az UDB13 őrizetbe vette, ahol kihallgatták. Provokációs vallomásai során azt jelentette, hogy az ÁVH megbízásából ment át Jugoszláviába kémkedni. Részletesen tájékoztatta az UDB-t a magyarországi politikai, gazdasági és általános katonai helyzetre vonatkozóan. Jelentette, hogy Szekszárdon hol van az ÁVH, milyen az épület beosztása, a fegyverzetük, mennyi a létszámuk. Ugyanezeket az adatokat ismertette a rendőrségre és a szekszárdi katonai alakulatokra vonatkozóan. Ezeken kívül beszélt az állami gazdaságról, felszereléseiről, traktorairól, jószágállományáról, területéről, termelékenységéről, a munkások létszámáról.

1952. június 23-án Duško Béli UDB százados beszervezte Magyarország elleni kémtevékenységre. Kioktatták, milyen adatokat kell Magyarországon megszereznie és az ÁVH félrevezetésére milyen történetet adjon elő. 1952. június 28-án az UDB átdobta a határon. A határ átlépése után a magyar határőrség őrizetbe vette.

Terhelt kulákcshaládból származik. Szülei 14 hold kat. szántó és I hold szőlő művelése mellett fuvarozással foglalkoznak. Elemi iskoláit Jugoszláviában végezte, majd 1947-ben átszökött Magyarországra. Itt Szekszárdon végzett 2 gimnáziumot. (...)

•

Életrajzának további alakulását döntően meghatározta ez az első, hamis vádakra épített, mesterségesen és szinte tudományos módszerekkel, a politikai rendszer szükségletei szerint kikonstruált bűnper. A második bűnperét, amelynek végén mégis kivégezték, alig másfél év választotta el az elsőől.

•

Tény, hogy 1956 nyarán, nyomban a szabadulása után munkába áll a Déldunántúli Áramszolgáltató Vállalatnál, és ott dolgozik november elsejéig. Akkor hazamegy Szekszárdra. A városban éppen élelmiszergyűjtés folyik, a harcoló-éhező Budapestnek. Mostohája közléséből tudjuk, hogy a szekszárdi Ternyei László tanító szervezte az élelmiszer gyűjtését és ez a tanító kérte föl Imrét, hogy menjen föl a gyűjteménnyel Budapestre. November harmadikán értek föl, az élelmiszert leadták és az éjszakát Budapesten töltötték. Ez azon a napon történt, amikor a Szabad Kossuth Rádióban este nyolc órakor elhangzott a börtönéből szabadult Mindszenty József bíboros beszéde.

•

Pongrácz Gergely, a felkelők egyik fegyveres vezetője nem emlékszik már pontosan, hol ismerkedett meg Imrével. Lehetségesnek tartja, hogy találkoztak a Corvin közben is. Azt a néhány napot, ami Ausztriába szökéséig, november hetedikéig eltelt, Imre kétségtelenül Budapesten töltötte. Mostohaanyjától tudjuk, hogy fegyver is volt a kezében. Ezt nyilatkozta: „Vadászta az ÁVÓ-sokat. Amikor elítélték, én is bementem a bíróságra, megengedték, hogy a folyosón beszéljek vele. »Kisfiam! Talán csak nem tettél valami rosszat? Tán nem bántottál valakit?« Azt mondta, hogy nem, de aki a fegyvere csöve elé került, azt meglötte.” Tehát fegyveresen harcolt. Király Béla tábornok, a frissen alakult nemzetőrség parancsnoka ugyan nem emlékszik, hogy találkozott volna Imrével Budapesten, sőt arra sem, hogy Bécsben, de kijelentette, az a puszta tény, hogy Imre élelmiszer-küldeményt vitt Budapestre, már magában forradalmi tett volt. Ezt egyébként a bűnvádi eljárásban a bíróság is így minősítette.

•

A periratok között nincsen arra vonatkozó dokumentum, hogyan vitték ki a tetemet a 301 -es parcellára, ahol Sörös Imre emlékére ma kopjafa áll. A hozzátartozói próbálkoztak hozzájutni Imre földi maradványaihoz, de nem sikerült, s még az sem, hogy hivatalos értesítést kapjanak elhantolásának helyszíne felől. Ennek ellenére valamiképpen megtudtak valamit.

•

Az egyik nagynénje, a temerini Sörös Mária 1989-ben ezt közölte: „Az apja tudta, hogy ki lesz végezve, meg azt is megtudta, amikor már kivégezték, mert a ruháját hazaküldték nekik. A bátyám azt is mondta, hogy nem lehetett ez a gyerek Amerikában, csak nagyon a Nagy Imre pártján volt, mint a diákok általában. Erzsit, a mostohatestvérét nem engedték oda, arra a parcellára, hogy vigyen egy szál virágot a sírjára. Nagyon őrizték. Andris, a bátyám nem tudta megsíratni. Sírni sem tudott már. Nagyon kemény ember volt a bátyám. Negyvenötben gyalog hazajött Hamburgból.”

A temerini születésű 56-os mártír életútját vajdasági magyar dokumentumfilm is megörökíti. A Sörös Imre és a Pongrátzok című alkotás a Pannon RTV-ben készült, rendezője Kozma Zoltán. A 42 perces film leírása szerint a temerini Sörös Imre 1956 őszén Renner Péterrel együtt a Corvin közti főparancsnok, Pongrátz Gergely mellett látott el bizalmi megbízásokat, a forradalom és szabadságharc leverése után pedig futári szolgálatot teljesítettek Bécs és Budapest között. A futárszolgálat melletti feladatuk az volt, hogy menekítsék ki Bécsbe az itthon maradt Pongrátz Ernőt és családját. A film feleleveníti Sörös Imre életét, a szöktetés feladatát és kockázatát.

A film megtekinthető a Pannon RTV youtube csatornáján: (<https://www.youtube.com/watch?feature=share&v=mx0vs1CRzU>).

*Enyhítő körülmény nincs. Sörös Imre, az 1956-os temerini vértanú. In: Matuska Márton: Három mártírunk. Életjel Kiadó, Szabadka, 2002.

Ekker László

Mosoni emlékek - 1953

Az 1953-as év végén négy év után újra a mosoni rokonok közé kerültem a hegyeshalmi állásom miatt. Nem örültem elhagyni Budapestet, és a kinevezési papíromat még össze is gyúrtam haragomban, de nem volt más választásom, élni kellett.

1949 után ott fedezték fel talentumomat, mint énekkari szólistáét. Majdnem minden színpadon szerepeltem, sőt a Zeneakadémia nagytermében is. Az énektanításomat egy operaénekes művésznél a textil szakszervezet fizette. Az időben a családfenntartó az apám volt, és az élet nehéz volt, mint mindenkinek. A vidéki élet más volt, mint a fővárosban. Nagyanyám házát államosították, már négy rokoncsalád lakott ott, az egyik az élelmezést oldotta meg. Apám havonta küldött pénzt nagyanyámnak. A helyzetbe mindenkinek bele kellett rázódni, ismertük a társadalmi élet korlátait, és csendesen kellett élni. Jó hírt keveset mondtak Mosonról, hogy a korábbi terrorhullám kiket sújtott, és minek ne tegyük ki magunkat, és vigyázzunk, hogy kivel beszélünk, és provokáló történetekre ne reagáljunk, hogy véleményünket ne használhassák fel ellenünk, mert több kényszerített besúgót az ÁVO finoman vagy durván felhasznált, munkájukban.

A nagyanyám volt házában láttam a megszüntetett mosoni hentesektől elvitt húsipari gépeket, megrozsdásodva, tönkremenve. A hatóság nem törődött vele. Hentesre se volt szükség. Mosonban volt egy tréfás mondás a helyzetről: hallgatni arany, beszélni Andrásy út hatvan.

A középrétegben a lelket a tiltott külföldi rádiók, mint a Szabad Európa, BBC és a többiek ma-

gyar műsorai tartották. Egy ittas ávós a vasútállomási restiben dicsekedett, hogy ők zavarják a külföldi magyar hírek vételét. Budapesten, egy másik tréfában az utcán kérdezik, hogy hány óra van? Nyolc óra, válaszolja gyorsan valaki. Honnan tudja, kérdez vissza a másik. Most csukják az ablakokat, kezdődik a BBC magyar adása.

Mosonban meghívtak egy egyházi esküvőre, amit késő este tartottak titokban, nem meghirdetve. Az új házasokat ismertem, a titokban tartott esküvőre sokan jöttek el, a rendszertől való félelem ellenére.

Megérkezésem után találkoztam a templom karnagyával, hangversenyre készülnek, kérte, énekeljek egy Bach--éariát. Ott hallgatta az ávótól fenyegetett plébános, nem tudta, ki énekel. Egy üzlet kirakatában egy régebbi eseményről készített fényképét kitették, hogy megfélemlítsék Steurer Józsefet, de az ÁVO néhány hét múlva elhurcolta, és egy internálótáborban rövidesen meghalt.

Itt, vidéken, este sötétedés után nem illett kimenni, otthon Budapesten akkor kezdtünk menni látogatni. Minden reggel a vasútállomáshoz gyalogoltam a hegyeshalmi vonathoz. Többnyire az én óraim délre befejeződtek, és így az Ausztria felől érkező kocsiba szálltam vissza Mosonba, ebben még volt nyugati levegő, és szimbolikusan egy mély lélegzetet vettem belőle. Ha jó idő volt, akkor kerékpárral hasítottam Hegyeshalomba.

Még Budapesten a Széchényi Könyvtárban, a folyóirat osztályon átnéztem a század eleji mosonmegyei sajtót. Az egyik 1919-es újságban írtak egy ismerős üzletember problémájáról a helyi direktoriummal. Apám korabeli fiával beszélgetve elmondtam az apjáról szóló cikket. mint érdekességet. Azután hirtelen megbántam, mert félelmetesen elsápadt. De nekem ez nem volt kutatási témám, azt hiszem, hogy abban az időben senki sem olvasta rajtam kívül a proletárdiktatura mosonmegyei újságját.

A Dózsa Mozgó (mozi) a mosoni Erzsébet téren

Másnak többet erről nem beszéltem, de Mosonban is voltak, akik 19-ben érdeklődtek az új eszmék iránt. 1945 után kérte gimnáziumi osztálytársát egy diplomás, hogy írja le és igazolja 1919-es szereplését, ami miatt utána valamilyen problémája volt. Sajnos a résztvevők elhaltak, tőlük részletekről nem érdeklődtem, amikor lehetett volna, de a forradalmi évek alatti piaristákról is a kortársak nem mindig pozitívan emlékeztek meg.

De ez is mára régmúlt lett, akkor sem volt minden szép és jó és mindenkinek elfogadható...

Azután sokan elkerültek különböző okok miatt másfelé. Anyai nagyapám vasutas volt, és sokszor beszéltek Matuska Szilveszter biatorbágyi robbantásáról. Nagyapámnak akkor kellett volna Budapestre menni, így elkerülte a balesetet. Csupán érdekesség, hogy budapesti, bankos kollégájának a felesége Matuska Szilveszter lánya volt.

Görföl Jenő

Visszatekintés - Csemadok '70

Tegyük egy körutat ezúttal a Csemadok országos (kiemelt jelentőségű) rendezvényei között. A legutóbbi nagyfödemesi közgyűlésen 2016-ban, a Csemadok elnöke, Bárdos Gyula rámutatott: a Szövetség átlagban ötezer kisebb-nagyobb kulturális és társadalmi rendezvényt, eseményt szervez. Ezek közül évente változóan 25-35 kiemelt jelentőségű fesztivált, versenyt, emlénapot valósít meg.

Kezdjük a barangolást a Mátyusföldön, ott, ahol saját szavai szerint Kodály Zoltán legszebb gyermekéveit töltötte, Galántán. A Csemadok Országos Tanácsának 2008. január 22-én hozott határozata értelmében itt tartotta a Szövetség a magyar kultúra napi ünnepségét, ahol átadásra kerülnek a Csemadok-díjak is. A Csemadok Életmű Díjat eddig ötvennyolcan, a Csemadok Közművelődési Díjat harmincketten, a Gyurcsó István-díjat heten, a Fábry Zoltán-díjat pedig ketten vehették át.

Nógrád valamelyik városkája, Fülek vagy Losonc ad otthont a Verséneklő Együttesek Országos Fesztiváljának. A szakmailag is elismert fesztivál célja a megzenésített versek népszerűsítése mellett, hogy lehetőséget teremtsen a műfajban dolgozó együttesek, szólisták országos bemutatkozására és szakmai fejlődésére. A fiatal korosztály megszólítása, a verses zenélés megszerettetése különösen fontos, mert akikben a versek zenére kelnek, azok sajátos, egyéni módon gazdagítják és teszik színebbé a magyar kultúrát.

Pozsony és a környék magyarsága 1968 óta emlékezik meg szervezeten március 15-én a magyar szabadságharc évfordulójáról. Kezdetben Radnai Béla, ekkor már a pozsonyi Ligetben álló szobránál gyűltek össze, 2003 óta azonban az óvárosi Medikuskertben rendezik az ünnepséget. Évente több százan gyűlnek össze, még az anyaországból, Ausztriából és Csehországból is érkeznek kisebb-nagyobb csoportok, és együtt emlékeznek történelmi múltunk e kitüntetett jelentőségű eseményére.

Rimaszombat ad otthont a Tömpa Mihály Országos Versenynek, a Kárpát-medence egyik legrangosabb, legnagyobb tömeget megmozgató, legszínvonalasabb vers- és prózamondó rendezvényének, amely mozgalomként országos szinten buzdítja részvételre Szlovákia magyartanítási nyelvű alap- és középiskoláiból a diákokat, de a megmérettetésen főiskolások és dolgozó felnőttek is rendszeresen részt vesznek. Évente mintegy háromezren neveznek a versenyre.

Szintén Rimaszombat ad otthont a Ferenczy István Országos Képzőművészeti Versenynek. 2002 óta szervezi, rendezi meg a Csemadok Rimaszombati Területi Választmánya a város híres szülötte, Ferenczy István klasszicista szobrásztiszteletére. A megmérettetésre évente csaknem félezer pályamunka érkezik.

Az Egressy Béni Országos Színjászó Fesztivál Királyhelmecen született, de mára Szepsibe és Buzitára költözött. Az egykori nevén *Felvidéki amatőr falusi színjászók országos seregszemléje* elnevezésű színjászó fesztivál ma a felvidéki műkedvelők egyik legizgalmasabb műhelye és bemutatkozási terepe. A

fesztiválra minden évben sok a jelentkező. A döntőn évente 12 – 16 csoport, 250- 350 szereplő lép fel, de mindig bővíti az előadócsoporthoz az egy-két vendégszereplőként ellátogató csapat is.

Szintén e régióhoz köthető a Mécs László szabadegyetem is. A rendezvény a hajdani ifjúsági és művelődési táborok hagyományait követi, sokan Jászói Nyári Egyetemként ismerhetik. Az esemény mindig is három nemzedék számára adott művelődési és kapcsolódási lehetőségeket, családi jellegét azóta is őrzi. A történelmi, irodalmi, nemzetstratégiai előadások mellett párhuzamosan gyermekprogramok is zajlanak, illetve közös kirándulások is vannak. A szabadegyetemhez kapcsolódik a hagyományos debrődi gyalogtúra, mely a debrődi növénytemplomhoz és a Szent László forráshoz vezet.

A kassai Bodrogközi Népművészeti Fesztivál a térség és a népművészet nagyszabású ünnepe, látványos zenés-táncos felvonulásokkal, nemzeti estekkel és táncházakkal, amely a folklór minden ágát felöleli a néptáncról kezdve a népzene át egészen a kézművességig a festői kassai borospincék szomszédságában.

A hosszú múltra visszatekintő nagykaposi Erdélyi János Emlénapok 2016-tól országos Csemadok rendezvény. Az esemény mindig is rendkívül fontos kulturális és közéleti értéket képviselt a régióban,

mely 1964 óta kerül rendszeresen megrendezésre. Hozzájárul Erdélyi kultuszának megőrzéséhez, munkássága megismertetéséhez. Ezt a célt szolgálja a nagykaposi Magyar Községi Házban fellelhető Erdélyi-hagyaték digitalizálása és közzététele az intézmény honlapján (www.nvt-magyarhaz.eu).

Kassa szervezi a Kazinczy Napokat. A második világháború után a magyar nyelvű művelésre Szlovákiában hosszú időn keresztül nem volt lehetőség. Kassán a Csemadokban 1965-ben megalakult Batsányi Kör, amely rámutatott, hogy Szlovákiában a magyar nyelv használata egyéb nyelvek hatására el-

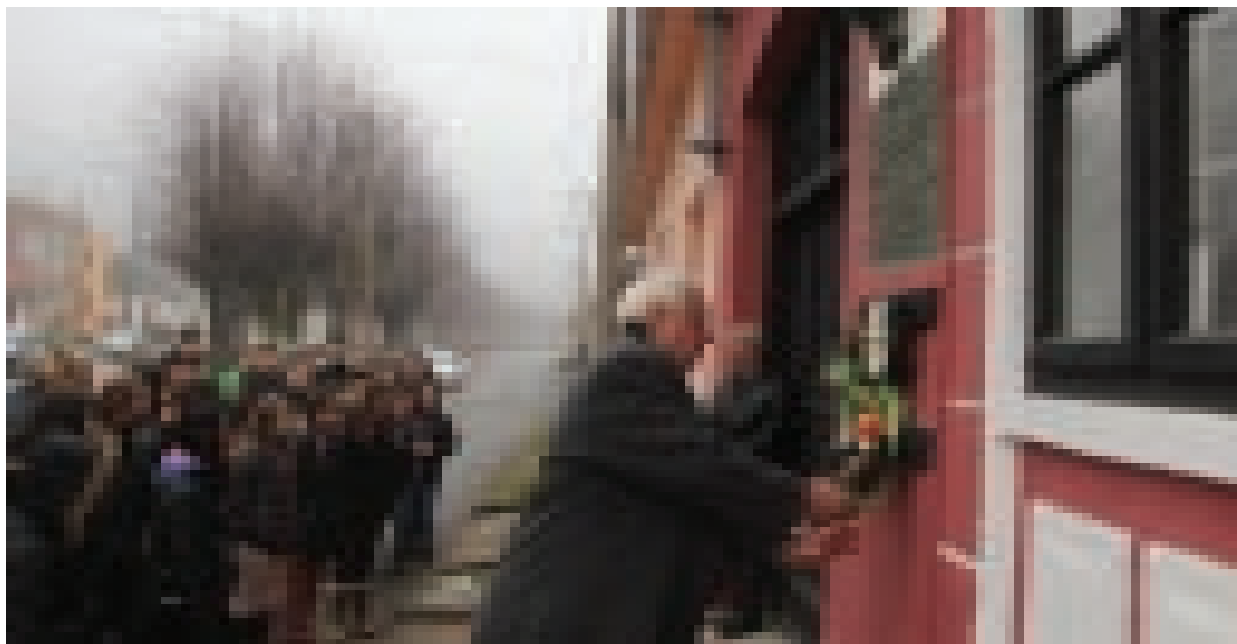

korcsosodik. A Csemadok országos vezetése 1967-ben úgy határozott, hogy a Kassán megindult nyelv-művelési összejöveteleket országossá bővíti. A Csemadok Kassai Városi Választmánya 2010-ben döntött úgy, hogy a magyarországi mintára Kassán megrendezi a Szlovákiai Magyar Dal Napját.

Fábry Zoltán végrendeletében általános örökösevé a Csemadokot s rajta keresztül az itteni magyar közösséget nevezte meg. Ezt a szellemi és erkölcsi örökséget vállalta fel a Csemadok Kassai Városi szervezete, mikor már a halálát követő évben sikerült megszerveznie a Fábry Napokat.

A nyolcvanas években fénykorát élő, szinte egyetlen legális szlovákiai magyar ellenzéki társadalmi rendezvény a Fábry Zoltán Közéleti Napok a 1989-es változások után részben elvesztette az addigi rendszerellenes aktualitást. A Fábry Zoltán Közéleti Napokat 2005-től a megszokott Kassa helyett új helyszínen, Szepsiben és környékén valósítják meg. Előadásokkal, vitafórumokkal, elsősorban a szlovákiai magyar közéletet akarják önértékelésre kényszeríteni.

A Generációk Találkozása nevet viselő zoboralji fesztivál célja olyan fórumot teremteni a zoboralji magyar közösség részére, amelyre összegyűlik a régió minden szegletéből a magyarság, ahol minden korosztály megtalálja az ízlésének megfelelő programot. Az események hétvégén zajlanak, a kezdőnapon hagyományosan a gyerekek és ifjúság, valamint a felnőttek részére előadásokat szerveznek, ezzel

kívánják bevonni az ifjú generációt és a középkorosztályt a kulturális életbe. A rendezvény része a Zoboralji Rockfesztivál, ahol amatőr, illetve ismert rockzenekarok adnak koncertet. A hagyományörzők találkozója lehetőséget ad a régió csoportjainak a szakmai egyeztetésre is.

Az első Szenczi Molnár Albert Napokra 1966-ban került sor Szencen, a Mátyusföld nyugati csücskében. Azóta kulturális eseménysorozat emlékezik meg Szenc városa nagy szülöttjéről, Molnár Alberttről, a református lelkészről, nyelvtudósról, filozófusról és műfordítóról, aki a 16. és a 17. század fordulóján vált ismertté, mint szótárkészítő, egyházi költő, zsoltár- és bibliafordító.

Június elején általában gyermekzsivajtól hangos Dunaszerdahelyen a művelődési ház környéke. Ekkor zajlik itt a gyermek bábcsoportok, szólisták és színjátszó-csoportok országos versenye, melyhez rendszeres évi szakmai képzések és módszertani látogatások kapcsolódnak. A műkedvelő gyer-

mek báb- és színjátszó csoportok seregszemléjét a Csemadok Országos Tanácsa megbízásából a Szlovákiai Magyar Művelődési Intézet rendezi társrendezőivel.

Az Ipolyi Arnold Szlovákiai Magyar Népmesemondó Verseny is első ízben (2010) a Duna Menti Tavasz részrendezvényeként került megrendezésre Dunaszerdahelyen. A második országos döntőre ugyancsak Dunaszerdahelyen került sor, a további években már Rozsnyó volt a helyszín. A versenyt évi rendszerességgel szakmai képzések, találkozók, fórumok szervezése kíséri. A magyarság kiemel-

kedő néprajzkutatójának és folklór gyűjtőjének, Ipolyi Arnoldnak tiszteletére meghirdetett népmese-mondó verseny, célja a magyar népmeseink, illetve annak hagyományos módon történő előadásának népszerűsítése.

A *Bíborpiros szép róza* országos népzenei vetélkedőt a Csemadok Országos Tanácsa megbízásából a Szlovákiai Magyar Művelődés Intézet szervezi. A vetélkedő az egykori Tavaszi szél népzenei verseny utóda. Országos fórumot biztosít a népdalénekesek és népdalkörök, valamint népzenei hangszerzőlisták és zenekarok részére. A népzenei vetélkedő egyik célja a népzenei mozgalom szakmai támogatása, ösztönzése és fejlesztése. A népzenei vetélkedő egyik célja a népzenei mozgalom szakmai támogatása, ösztönzése és fejlesztése. A népzenei vetélkedő egyik célja a népzenei mozgalom szakmai támogatása, ösztönzése és fejlesztése. A népzenei vetélkedő egyik célja a népzenei mozgalom szakmai támogatása, ösztönzése és fejlesztése.

Az országos citeratalálkozók megrendezésének alapötlete a százdi citerazenekar vezetőjében merült fel, aki 1999-ben hirdette meg az I. Országos Citeratalálkozót, amelyen 14 zenekar vett részt. A rendezvényt évente váltakozó helyszínen rendezik. 2006-tól a Csemadok megbízásából a Szlovákiai Magyar Művelődés Intézet a szervező.

Az itteni születésű Kadosa Pál jelentős zeneszerzői, zongoraművészi és zenepedagógusi munkájának emlékét ápolva kétfévente kerül sorra Léván a fiatal amatőr zongoristák országos versenye. Az eseményre először 1993-ban, Kadosa születésének 90. és halálának 10. évfordulója alkalmából került sor szülővárosában.

Galántán minden évben megrendezik a Kodály Zoltán Nemzetközi Hegedűversenyt, melyre hagyományosan a Szlovákia déli területein működő zeneiskolák és a Galántával jó kapcsolatban lévő városok zeneiskolái kapnak meghívást.

A mátyusföldi városkában Kodály emléke előtt az 1969-től háromévente sorra kerülő országos szintű énekkari versennyel, a Kodály Napokkal is tisztелеgnek. A megmérettetés célja a szlovákiai magyar felnőtt kórusmozgalom pillanatnyi helyzetének, állapotának, az egyes kórusok színvonalának, a kórusvezetők szakmai felkészültségének felmérése, hogy az így szerzett ismeretekre alapozva lehessen meghatározni a további feladatokat, célkitűzéseket.

A Csemadok Nagykürtösi Területi Választmánya a népi folklór, a hagyományőrzés és más sokrétű kulturális tevékenysége mellett a magyarnóta éneklés népszerűsítését és művelését is fontosnak tartja. Ezért *Őszirózsa* címmel 2000-től rendezi meg az amatőr magyarnótaénekesek versenyét a Csemadok Országos Tanácsa megbízásából.

A dalnak mindenkor közösségmegtartó ereje volt, és van ma is. A verseny a magyar dalnak azokat a szerelmeseit akarja megszólítani, akik 16. életévüket betöltötték, és szívesen énekelnek nemcsak maguknak, hanem közönség előtt is, hogy minél több emberrel megismertessék és megszerettessék a magyar dalt. Az előadók az ország szinte minden területét képviselik, sőt a határon túlról is egyre nagyobb az érdeklődés.

A dunaszerdahelyi járás legnagyobb kulturális rendezvénye a Bósi Kulturális és Szövetkezeti Nap, a „Dunai búcsú”, mely a Csemadok egyik legrégebbi rendezvénye, hiszen az elsőt még 1952-ben szervezték meg a helyi kastély parkjában. A rendezvényen fellépési lehetőséget kapnak a járás népművészeti csoportjai, nótaénekesek, tehetséges fiatalok és felvidéki zenekarok is.

1956. december harmincadikán Losoncon, a Vigadó esztrádtérme adott helyet a Csemadok rendezte első országos magyar dal- és táncünnepélynek. Az első találkozón 11 táncscsoport, 4 énekkar és 6 folklórcsoport 468 szereplője lépett színpadra. A szereplő csoportok a következők voltak: a Csemadok pozsonypüspöki, somorjai, negyedi, tardoskeddi, garamszentgyörgyi, losonci, fülekpüspöki, rimaszombati, tornaljai, abaújszinei, bodrogszerdahelyi helyi szervezeteinek táncscsoportjai. E táncso-

barangoló

szél-járás

56

szél-járás 2019/1. sz.

portok közül több még ma is létezik, pl.: a somorjai Csalló, a dunaszerdahelyi Csallóközi, a rimaszombati Új Gömör, a szinai Rozmaring.

A rendezvény több mint 50 éves létezése során helyszíniileg bejárta Losoncot (1956), Zselízt (1957-1959), Érsekújvárt (1960), Gombaszögöt (1961-től). 1969-től az Országos Dal- és Táncünnepély kettévált. *(1992-ig Zselízen került megrendezésre az Országos Népművészeti Fesztivál, amelyet 1993-tól Pünkösdi Népművészeti Fesztivál névvel Martoson rendeztek, később vándorfesztivállá lett. Az utolsó 6 évben újból ONF néven Deákin rendezték, 2016-ben visszakért Zselíre.)* Az 1969-es kettéválás után Gombaszögön maradt országos kulturális ünnepély mindinkább a szlovákiai magyar népi és modern táncegyütteseknek, a hagyományőrző folklórcsoportoknak, a színjátszóknak, az énekeseknek, a szavalóknak, valamint a Csemadok keretében működő megannyi kulturális tevékenységi formának évenkénti összefogó rendezvénye, mondhatni prezentációja lett.

A Csemadok Országos Elnöksége a 2015. június 4-én, Félben tartott ülésén a megbízta az országos irodát, hogy 2015-tel kezdődően minden évben méltó körülmények között emlékezzen meg a nemzeti összetartozás napjáról Éberhardon. A rendezvény 2016-tól része a Csemadok által szervezett országos rendezvényeknek. A rendezvény része minden évben Apponyi Albert sírjának megkoszorúzása az éberhardi Apponyi-kápolnában.

A Csengő Énekszó a szlovákiai magyar gyermek- és ifjúsági kórusok háromévenként Érsekújvárbán megrendezésre kerülő országos seregszemléje, egyúttal versenye is. Meghirdetője és megrendezője a Csemadok Országos Tanácsa, valamint a Szlovákiai Magyar Zenebarátok Társasága, karöltve a

Csemadok Érsekújvári Területi Választmányával. (Az I. Csengő Énekszó még nem.) A Csemadok legfiatalabb országos rendezvénye Deákiban valósul meg. A település, ahol egy ideig a Halotti beszédet is őrizték (használták is) gyönyörű Árpád-kori temploma és a többi deáki helyszín, köztük a Nagy János alkotta Szent István-szobor is méltó keretet ad a rendezvénynek. Tudományos és tudományos-népszerűsítő előadások, kiállítások és templomi hangversenyek, valamint ökumenikus istentisztelet teszi kiemelkedővé az ünnepséget.

A Csemadok legújabb országos jellegű rendezvénye az Országos Szent István Király Ünnepségek, melyet Deákiban rendeznek. Az első évfolyamok sikere bizonyítja, hogy jó ötlet volt a hiánypótló rendezvény felvétele a Szövetség kiemelt rendezvényei közé. Programján tudományos és népszerűsítő előadások, templomi hangversenyek, ökumenikus istentisztelet szerepel.

Pálinkás Tibor

A Csemadok Életmű Díj alkotója

Kutak Adrienn 1961-ben született Léván, családi gyökerei Párkányhoz is kötik, a Képző- és Iparművészeti Középiskolát pedig Pozsonyban végezte. Azért írok róla nagy büszkeséggel, mert ipolysági. Kitűnő művész és kitűnő ember, településünk egyik ékessége. Büszkén és méltósággal gyürkőzik a sors által elégördített akadályokkal, támogat kulturális rendezvényeket épít nappali foglalkozóközpontot fogyatékos gyermekek számára, gyermek képzőművészeti versenyt zsűriz és támogat, egyengeti szerencsétlen sorsú ismerősei útját. Közben álmokat sző. Szövi, szövögeti az álmokat, formálja őket egészen addig, amíg az álmok valós mosollyá, kézfogássá, hálás tekintetté, gyönyörködtető plasztikává, vagy egy épület, esetenként egy egész település képét, hangulatát meghatározó alkotássá válnak.

Nehéz élethelyzetekkel birkózik, melyek nem megtörik, hanem acélozzák. Csodák csodája: e küzdelem közepette is megőrzi játékosságát, a azt a jó értelemben vett kíváncsiságot, amely mozgatója művészetnek, tudománynak, s a fejlődésnek általában. Ennek köszönhetően a virágkehely, s a tengeri kagylók lágy formáit felváltva az 1994-es kairói biennálén való részvétel után a homok sárgájából és fakó barnájából előbukkanó aranyhegyű piramisok, Bábelektekervényes tornyai, tengeri lények csöszszű lakóhelyei népesítik be műtermét. Aztán gondol egyet, s a sápatagon elegáns színű hegyes formákat telt, gömbölyded alakzatok váltják, melyek a türkiz virgonc árnyalataiban pompáznak. A tisztán friss türkiz után egy keleti eredetű technika, a raku szürkés-barnás feketéjével lepi meg közönségét.

A sötét alap azonban a halmozódó tapasztalatok hatása alatt pompázni kezd, nem tolakodóan, de a szivárvány csodálatos színskálájában. Az eleinte súlyos formák pedig egyre légiesednek, a tömbök átjárókká, kapukká szellősdnek, a fekete és vörös ellentétéből is születik néhány elbűvölő alkotás, a raku színét az égett fa hangsúlyozza ki, eleganciát pedig a króm és arany fénye, s amikor már azt hisszük: rakuból mindent láttunk, 2010-ben Adrienn mintegy játéklólraku aktokat s raku angyalokat tesz elénk. Olyanokat, milyenekért a gyűjtők könyörögni képesek. Mi, tapasztalatlan laikusok ekkor hajlamosak lettünk volna őt beskatulyázni, de csak azért, mert nem tudtuk, hogy 2009-től porcelán-csodákat álmodik, igába fogja a samottot, melyből barna-narancssárga-vörös, az anyag szemcsés mivolta ellenére bársonyosnak tűnő felületű, sejtelmes hangulatú piramis-bejáratokat, s gótikus kapukat alkot. Bejáratokat lelke bugyraiba.

2011-ben a masszív, bársonyos felületű samott-tömböket a várakítóan fehér, filigrán porcelánnal házásítja új, rendkívül elegáns

kifejezési formát létrehozva. Ezek után már meg sem lepődünk, amikor 2011-ben a Limes Galériában letisztult színvilágú s formájú betonplasztikákat rak elénk. Mindeközben 13 egyéni és 21 csoportos kiállításon aratta a sikereket a japán Minotól Kairóig, Prágától Budapestig, Varsótól Zágrábig. Kerámia szökőkutakat épített Pozsonyban, Budapesten és Naszvadon, a lévai Kálvária stációit reliéffekkel díszítette, Ipolyságon és Duna-szerdahelyen emlékműveket emelt kerámiából, téglából, mészkőből, üvegből és vasból. Kerámia-fém kombinációból született faliképei díszítik a pozsonyi magyar nagykövetség falait is.

Szakmai elismertségét jelzi, hogy több országban vett részt szimpóziumokon, tagja a Szlovák Művészek Szövetségének, a Szlovák Iparművészek Forma Design alapjának, a Magyar Szobrász Társaságnak, a Magyar Iparművészeti Kamarának. Három alkalommal nyerte el a Szlovák Képzőművészek Szövetsége s ugyanennyiszor a Szlovák Iparművészek Szövetsége ösztöndíját. Kétszer a Szlovák Képzőművészeti Alap, ötször pedig a Nemzeti Kulturális Alap ösztöndíját. Két alkalommal a Wartha iparművészeti ösztöndíját.

Díjait talán felesleges is tovább sorolni. Fontosabb, hogy nem kíván a babérjain ücsörögni. Rendkívül lelkesítik a porcelán anyagában rejlő lehetőségek. Kísérletezni kíván az átható fehérségű porcelán fekete rakuval történő párosításával. Elhatározta, hogy tökéletesíti a fotó és a porcelán házasításával készülő alkotásokat, eljárásokat.

(Kutak Adrienn 2009, tehát a kezdetektől fogva a magyar kultúra napján átadott Csemadok Életmű Díj alkotója. A most átadott Hűségért plasztika is az ő munkája.)

Fáklyavivők az ideológiai harc jegyében

Az 1964-es évben a Csemadok életében két olyan jelentős magyar kezdeményezés történt, amelyet ma történelmi eseményként tartunk nyilván. Az egyik Komáromban, 1964. május végén történt, és a felvidéki kultúrtörténet emlékkönyvébe *I. Jókai Napok* néven került bejegyzésre. Számomra különösen jelentős és kiemelkedő volt ez az esemény, mert a szép szó művészetének első fesztiválján már jelen voltam. Ráadásul két minőségben is meghívást kaptam Komáromba. Egyrészt, mint szerző a *Kmeczkó Mihály* rendezte Nyitrai Juhász Gyula Irodalmi Színpad *Szót kérünk* című műsorában egyik versemmel, másrészt a Csemadok Nyitrai Járási Bizottsága apparátusának fiatal tagjaként, aki egyik szervezője volt az egyhetes rendezvénynek.

A másik történelmi esemény 1964. november 27-én, Nyitrán zajlott le, ahol megalakult *Csehszlovákiai Magyar Tanítók Központi Énekkara* (CSMTKÉ), amely ma, működésének 55. éve felé közeledik. Az ott töltött 28 évi aktív segédkarnagy, szervező titkári és énekesi munkám életem egyik döntő, mozzanata lett. A kórus motorjai *Szíjjártó Jenő* és *Gyurcsó István* voltak, akik az előkészületeket már 1964 tavaszán elkezdték. Az Új Szóban megjelent felhívásra jelentkező pedagógusok, a pedagógiai intézetekben dolgozó magyar szakemberek és a pedagógiai főiskolán tanuló diákok között kezdtek meg a válogatást.

Több helyen leírtam már az első énekpróbák személyes élményét. A szavak ereje kevés ahhoz, hogy a hangulatot hűségesen vissza tudjam adni, a bennem feltört érzéseket, azt az örömet és boldogságot, amit a megalakulás pillanata, a 108 résztvevő látványa, az első megszólaló harmónia-élménye kiváltott bennem, meg tudjam fogalmazni.

Ezt követően, tizennégy év pedagógiai tevékenység után, 1979. augusztus 1-jén kerültem a Csemadok KB művészeti osztályára ének-zenei szakelőadónak, majd 1985 szeptemberében bízta rám a művészeti osztály, a Szóttes és a tanító kórus (CSMTKÉ) művészi és szervezési munkájának felügyeletét. A gyakorlatban ez azt jelentette, hogy a párt Központi Bizottsága felé én feleltem a Csemadokban zajló fesztiválok és a két művészeti csoportban rendszeresen zajló tevékenység ideológiai tartalmáért. Ebben a szerepkörben nem kevés feszültséget, éles helyzetet éltem át, amelyek ma már komolytalan, nevetséges epizódnak tűnnek, akkor viszont az állásommal és a pedagógiai karrieremmel játszottam. Egyet el is mesélek, mert jól jellemzi a kort.

1981-ben készültünk az V. Kodály Napok, a felnőttkórusok országos seregszemléjére, és az akkori szokások szerint már 1980 novemberében a párt központi bizottságára be kellett nyújtani a fesztivál koncepcióját és költségvetését, természetesen szlovák nyelven. A következő év január közepén tárgyalta az ideológiai bizottság, és írásban közölték észrevételeiket azokkal a rendezvényekkel kapcsolatban, amelyek nem feleltek meg az elvárásoknak. Nekem ez volt az első fesztiválom, amiért felelősséggel tartoztam, ezért különösen oda kellett figyelnem rá. Rögtön kiszúrták a rendezvényzáró vegyeskari számot, Kodály Zoltán-Berzsenyi Dániel Magyarokhoz című monumentális szerzeményét. Az előző négy Kodály Napokon is ott szerepelt a műsorban, csak addig nem volt magyar nemzetiségű szakelőadója az SZKP KB ideológiai bizottságának, így nem volt, akinek szemet szűrjön a címe. Írásban közölték a Csemadok vezetésével, amennyiben nem cseréljük le a kifogásolt szerzeményt, visszavonják a Kodály Napok rendezésének jogát.

Nagyon megijedtem, amikor a KB levelét megkaptam, mert elképzelni sem tudtam, hogy kivet-

nivalót találnak a kórusműben. Sőt, de erről később szólok. Azt meg elképzelni sem tudtam, hogy én legyek az, akinek az első rendezvénye megbukik. De azt sem tudtam volna elviselni, hogy a szerzemény kimaradjon a Kodály Napok műsorából. Sietve futottam le a Duna utcára a Pozsonyi Magyar Tannyelvű Gimnázium igazgatójához, Janda Ivánhoz, aki akkor a Csemadok KB énekzenei szakbizottságának elnöke volt. Nélküle nem akartam dönten. Útközben állandóan a szerzemény magvas sorai és dallama járt az eszemben: „Forr a világ, bús tengere, óh magyar. Ádáz Erynnis lelke uralkodik, s a föld lakóit vérbemártott tőre, dühös viadalra készti.” A vers befejező sora már szinte elképzelhetetlen álmoknak tűnt számomra: „Nem sokaság, hanem lélek s szabad nép tesz csuda dolgokat!” És ekkor villant be a gondolat: mi lenne, ha Szabad nép vagy Forr a világ címen énekelnék a kórusművet, az elég internacionalista és elkötelezett ideológiát sugallana? Mert hiszen a szerzők a szabadságról, a háború ellen szóltak hozzánk, magyarokhoz, de bárki máshoz is szólhattak volna. Az eszmei mondanivalója ugyanaz, bármilyen nemzetiségű ember is hallgassa meg a szerzeményt.

Ivánék éppen féléves konferenciát tartottak, a gimnazisták félévi értékelését, érdemjegyeit zárták le, onnan ugrasztottam ki őt a titkárnője segítségével. A kémiai szertárba vonultunk, és még mielőtt bármit is szólhattam volna, az egyik lexikon mögül egy üveg házipálinkát vett elő. Lenyeltem az első kupicát, erős volt, mint a mexikói csilipaprika. „No, most mondd!” Rövidre fogtam.

- Van valami javaslatod is?
- Még küszködve a lenyelt pálinka erejével, nehezen kinyögtem, hogy van!
- Halljam?

– Mivel nacionalistának tartják a Magyarokhoz címet, adjuk címnek a szerzemény kezdősorát, legyen helyette Forr a világ...

Még be sem fejeztem a gondolatom, rávágta: Javítsd ki! Erre emelte felém a második kupica pálinkát. Lenyeltük és indultam volna vissza.

– Csakhogy legyen erőd kijavítani a címet, a harmadikat a két szerzőre, ők se vegyék zokon! – állított meg még az ajtóban.

Megittuk a harmadik kupica pálinkát is, s azzal rohantam vissza a Csemadokba átírni az egész V. Kodály Napok tervezetét, benne Kodály Zoltán-Berzsenyi Dániel szerzeményét Forr a világra módosítva.

1990-ig ezen a címen énekeltük, azaz még két, a VI. (1984) és VII. (1987) Kodály Napokon. A VIII. Kodály Napokon, 1990-ben állítottuk vissza a szerzemény eredeti címét: Magyarokhoz.

Utólag itt kérek elnézést a szerzőktől, remélem ott fenn megbocsájtják merészségemet, de ebben a helyzetben is „a cél szentesítette az eszközt”.

Jól tippeltünk, vagy szerencsénkre az 1981-től eltelt 9 év alatt az SzKP KB ideológiai bizottsága egyetlen munkatársának sem tűnt fel, hogy a Kodály Napok kezdete, azaz 1969 óta ugyanaz a szerzeményt énekeltük zárószámként, mint korábban.

Dunajszky Géza,

a Csemadok KB művészeti osztályának volt vezetője

Első nagymegyeri Csemadok rendezvényem

53 éve, 1966-ban lettem a Csemadok tagja, szülőfalumban Tósnyárasdon. A következő évben már a mátyusföldi település Csemadok elnökévé választottak. Életutam úgy alakult, hogy az egyetemi tanulmányaim és a katonság befejezése után 1973-ban a Csallóközbe, Nagymegyerre kerültem. Itt rövid időn belül, 1976-ban a helyi szervezet elnöke lettem. Természetesen szerettem volna hozzájárulni a helyi szervezet munkájának fellendítéséhez.

Abból indultam ki, hogy ami a korábbi években sikeres rendezvény volt azt újítsuk fel. A vezetőség javasolta, hogy ezek egyike legyen a húsvét utáni Csemadok bál a Hármas vendéglőben. Ezért elnökként első rendezvényként ezt hirdettük meg.

A felhívásban az is szerepelt, hogy a rendezvényen csak báli öltözetben lehet részt venni. Kijelöltük az öttagú szervező bizottságot és nagy izgalommal vártam az első nagymegyeri Csemadok rendezvényem kezdetét, amit bizony alaposan nem készítettünk elő.

A feleségemmel megegyeztünk, hogy mikor megtelik a terem, eljövök érte, s velem együtt szórazhat a bálon. Szegény nejem hiába várt engem, mert este tíz órakor még csak az öt báli szervező volt a feldíszített teremben. Akkor elhatároztam, hogy még én leszek a Csemadok elnök, Nagymegyeren Csemadok bál nem lesz. Ezt az elhatározásomat hosszú évtizedekig be is tartottam, mert Csemadok elnökként a következő bált 33 év után, 2009 novemberében szerveztünk „Magyar bál”, néven, összefogva, a város magyar iskoláival. Ezt a hagyományt utódaim azóta is ápolják.

Varga László

Az alsószeliek még a mohácsi csatamezőn is találkoztak rokonnal?

Az Alsószeli Magyar Dalkör 1969 – 2019

Dalkörünk az idén, 2019-ben, amikor a Csemadok létezésének hetvenedik évét ünnepli, szintén ünnepel, még pedig megalakulása ötvenedik évfordulóját.

A hosszú öt évtizedben nem múlt el év fellépés, műsor nélkül, nem volt megállás, szünet a dalkör életében. Voltak felejthetetlen sikerek, szép műsorok, vendégszereplések, közös kirándulások, születtek évtizedes együttműködések más dalkörökkel, s ennek köszönhetően életre szóló barátságok a dalkörök tagjai között.

Ilyen a ma már harminc esztendeje fennálló együttműködést az Alsószeli Magyar Dalkör és a Csátaljai Székely Népdalkör között. Az alsószeliek és csátaljaiak között 1988-ban kezdődött az életre szóló barátság is.

Éppen ennek a barátságnak köszönhetjük a címben említett kissé furcsán hangzó, ám számunkra szívet melengető emlékként őrzött mohácsi esetet.

A két dalkör találkozóinak, nevezetesen a Csátalja-Alsószeli és az Alószeli-Csátalja dalos ta-

lálkozóknak már az első találkozó alkalmával kialakult menetrendje volt. Péntek délután érkezés, elszállásolás a vendéglátóknál, vacsora, majd közös próba a szombati fellépésre. Szombaton délelőtt egészen délutáni órákba nyúlóan kirándulás a közeli és távolabbi környék megismerésére. Este műsor. Vasárnap utazás haza.

Egyik ilyen alkalommal csátaljai barátaink javaslatára Mohács és a mohácsi csatatér megtekintését terveztük be. Előzetes megbeszélés szerint nem kértünk előre idegenvezetőt, bízva abban, hogy lesz ott alkalmi idegenvezető, akit megkérünk majd, hogy vezessen végig bennünket az emlékhelyen.

Megérkezésünk és az autóbusból való kiszállás után egy úr hozzánk lépett azzal, hogy már várt ránk, kezdhjük rögtön a csatatér megtekintését. Indultunk is szó nélkül. Egy szenzációs idegenvezetésnek lettünk a tanúi, illetve élvezői. Mindenki nagyon elégedett volt. A végén fényképeztünk és indultunk a buszunk irányába. Persze megkérdeztük a kedves idegenvezetőtől, hogy mivel tartozunk. Még felelni sem tudott, amikor lóhalálában érkezett egy küldönc az idegenvezetőhöz:

- Gyere azonnal, megérkezett a csoportod! Valami útlezárás miatt két órát késtek.
- Hát maguk meg kicsodák, nem délvidékiek? – kérdezte csodálkozva tőlünk az idegenvezetőnk.
- Nem. Felvidékiek vagyunk.
- De honnan?
- Mátyuföldről.
- De melyik faluból?
- Alsószeliből.
- Na, akkor maguknak grátis az idegenvezetés. Az én jó anyósom is Alsószeliben született.

Persze meg kellett mondania az anyósának nevét, s rögtön fogadhatta is a rokoni öleléseket. Ennek következtében a délvidéki turistáknak még néhány további percet kellett várni az idegenvezetői szolgáltatásra, legalább is addig, míg egy busznyi alsószelei sorba ölelte a mohácsi csatatérre megtalált rokont.

Ki gondolta volna, hogy a mohácsi csatatéren fogjuk megtudni, hogy az Alsószeliben született asszonyok milyen jó anyósok!

Szabados László

Egy meg nem valósított elképzelés

A Felvidéken Bartók Béla egyetlen köztéri szobra Nagymegyeren található, szemben vele ma a város egyik nagy áruháza, a Billa látható. Az idelátogató érdeklődőknek már sokszor elmondtam, hogy ez nem véletlen, hiszen az 1910-es év márciusában Bartók megállt Nagymegyeren, bár Körösfőre készült. Itteni gyűjtése olyan gazdagnak mutatkozott, hogy 1910. novemberében visszatért a településre és közel 94 népdalt gyűjtött. Ez motivált bennünket, hogy 1992-ben, amikor a helyi énekkar megalakulásának 100-dik évfordulóját ünnepeltük, felkérjük Lipcsei György szobrászt egy köztéri szobor elkészítésére.

A szobor helyét közösen választottuk ki. Az alkotó indokait én is elfogadtam, mivel a kiválasztott helyen szemben állt már egy félig kész épület, Nagymegyer jövőbeli kultúrháza. Tehát a városközpontban lévő park széle, szemben az épülő kultúrházzal ideális helynek tűnt, akkor. El-

képzeltük, hogy a kulturális rendezvényre érkező csoportoknak, közönségnek csak át kell sétálni az út másik oldalára, ha tisztelegni szeretnének Bartók szobra előtt.

Mindez azonban csak elképzelés maradt. Igaz, hogy a Csemadok Nagymegyeri Alapszervezete számos vendég és érdeklődő jelenlétében 1992. október 24-én ünnepélyes keretek között leleplezte Bartók Béla mellszobrát a kiválasztott helyen, de a szemben lévő, félig felépült kultúrház befejezése nem történt meg. Az épület felépítését vállaló nagyüzem, a Nagymegyeri Állami Gazdaság, a társadalmi változások következtében felbomlott, a város már nem tudta vállalni annak befejezését. A félig kész épületet eladta, és helyén épült fel a város egyik nagy áruháza, Szemben Bartók Béla köztéri szobrával.

Varga László

Egy valós mese, (talán) a „legrangosabb” szakmai elismerésemről

Hol volt, hol nem volt, nem az Óperenciás tengeren túl történt, hanem szeretett szülővárosomban, Révkomáromban. A kötelező katonai szolgálat letöltését követően, 1965-ben az akkor II. lakótelepi, később Béke utcai, ma Jókai Mór Alapiskola tanító bácsija lettem. Hogy 40 éven át nyugdíjaztatásomig abban az intézményben dolgozhattam, a sors kegyeltjének tartom magamat. Abban az időben egyedül ennek a komáromi iskolának volt gyermekkórusa, amely már 4. éve működött Pálincás Zsuzsa az iskola (matematika–fizika szakos) pedagógusa, az énekkar alapító karnagya vezetésével. Hihetetlennek tűnhet, de jómagam sohasem énekeltem énekkarban (még a főiskolán sem, mert ott is hegedülnöm kellett). A közös muzsikálásba a Krizsán József, felejthetetlen hegedűtanárom által vezetett komáromi zeneiskola növendékzenekarában szerelmesedtem bele. Hogy karvezető lettem, azt nagyrészt Pálincás Zsuzsának köszönhetem. Kérésemnek, miszerint: megpróbálhatnám-e én is a gyermekkarral való munkát, eleget téve vállalta a velem való együttműködést; mi több tanácsokkal látott el és bátorított. 15 éven át dolgoztunk együtt, közösen készítettük fel a gyermekkart a fellépésekre, megmérettetésekre és a fellépéseken mindketten vezényeltünk, majd éveken át egyedül dolgoztam a kórusral. Később a gyermekkórus egykori tagjával, Juhász Kopják Mónikával, aki ma az iskola gyermekkarának kiváló karnagya, közösen készítettük fel a kórust a megmérettetésekre, sok-sok emlékezetes fellépésre.

Anno, egy napon, Kmeczko Eta kolléganőm hálálkodva mesélte: „Neked köszönhetem, hogy tegnap nem bírságolt meg a rendőr. Intézni valóm volt a postán, az épület előtt parkoltam. A postáról kijövet a rendőr igazoltatott, s látva, hogy a munkahelyem a Béke Utcai Alapiskola, ezt kérdezte: a Stirber még ott van? Mondtam igen, de nem egészen érttem a kérdező hova akar kilyukadni. Újabb kérdésére: az énekkar működik? – igennel, válaszoltam. Majd kissé meglepődve visszakérdeztem: talán Ön is énekkaros volt? A rendőr válasza: Na, azért annyira nem! Majd az irataimat felém nyújtva mondandóját így folytatta: tessék az iratai, Hölgyem, de máskor jobban figyeljen, ne parkoljon a tilosban, mert megbüntetem. A viszontlátásra, mondta, és bírságolás nélkül tovább engedett.”

Volt szeretett munkahelyem, a jelenleg Jókai Mór Alapiskolában (nagy örömömre) három működő éneklő „csapat” van: a Kaszás Jánosné Morvai Margit alapította, 48 éve fennálló alsó tagozatos Kicsinyek Kórusa, melynek jelenlegi karnagya Pfeiferlik Annamária, az idén már 58 éves felső tago-

zatos Gyermekkar, melynek karnagya Juhász Mónika (mindkét karnagy tagja volt a jelenleg általuk vezetett csapatnak), a GAUDIUM vegyeskar és hangszeres kamaraegyüttes, amelyet 17 évvel ezelőtt, a gyermekkarok azon egykori tagjai alapítottak, akik már gyermekként megszerették a közös éneklést és muzsikálást, s felnőttként is örömmel, azaz gaudiummal teszik azt. Innen az együttes neve is: GAUDIUM. Számomra pedig az a nagy megtiszteltetés és öröm, hogy karnagyuk lehetek.

A GAUDIUM több énekkarral tart fenn baráti kapcsolatot, amelyek kölcsönösen meghívják egymást egy-egy baráti kórustalálkozásra, közös fellépésre, hogy lélekben erősítsék egymást. Az ilyen baráti találkozók „valós” mesémen jót szokott derülni a hallgatóság, ez bátorított, hogy megírom és Önöknek is megküldjem.

Stirber Lajos

Magyar huszár a tyúkólban

Maradjunk annyiban, az én falumban Jókán is a színjátszás volt a legvonzóbb. Az első köztársaságban a reformátusok és a katolikusok külön-külön tanultak be szinte évente új darabot, a tanítók, vagy a lelkészek irányításával. A Csemadok megalakulása után hosszú ideig ez a Szövetségre hárult. Persze kedvet a színjátszáshoz már az iskolában belénk oltották. Esztrádműsorokkal, kisebb darabokkal.

A csemadokos darabok rendezője Macsai Dezső, majd hosszú ideig Deák Imre voltak. Én ez utóbbitól gyűjtöttem egy kisebb csokorra való történetet, anno.

MR igencsak helyre legény volt, délceg, a népszínművek nyalka huszárszerepeit csak ő kaphatta. Bemutató után, ahogy az már szokás volt, „vendégszerepelni” indult a trupp. Felültek a traktorállomás, vagy szövetkezet traktorának pótkocsijára (ez a helyszínen rendszerint átalakult színpaddá) és irány a harmadik falu, S.

57 tavaszán, kora nyarán történhetett. A huszár már az előadás alatt szemezett az első sorok egyikében ülő csinos lánnyal. A szemek beszéde olyan hatásos volt, hogy a képzeletbeli függöny legördülése után el is kísérlhetette őt. Úgy, ahogy volt, csákósan, csizmásan, mentében. Addig-addig álldogáltak kettesben valamelyik kapuban, míg a színpad ismét pótkocsivá alakult, aki ott volt az haza is indult vele. Minden jónak vége van egyszer, de ennek a jónak a végén bizony hősünk nem találta a hazavivő járművet. Mit volt mit tenni, irány ismét a lányos ház. Bemenni persze nem mert, ezért a tyúkólban keresett menedéket. A már ott lakók természetesen hangos rikácsolással adtak hangot nemtetszésüknek. Amire persze villával a kezében, rókát sejtve, megjelent a gazda is. Aki a róka helyett egy magyar huszárt látott a tyúkól félhomályában. Ezután az események gyorsan peregtek. Az utolsó felvonás (ami már a községházán játszódott) szereplői a Huszár, a Gazda, a Falu első embere és a Csendő, vagy Pótcsendő voltak. S tartott reggelig, amikor több jókai és s-i mellékszereplő bevonása után tisztázták a dolgot és elengedték a huszárt.

•

Szülőfalumban nagy sikerrel játszottak egy darabot a kultúra olajos padlójú, összecsucskható, kényelmetlen, olykor-olykor nyekergő-csikorgó székekkel berendezett szentélyében. A sok kényelmetlenséggel járó két-háromórás ücsörgések mennyi szép, emlékezetes darabot idéznek. A záró vastapsot, akármilyen volt is a darab, bármelyik fővárosi színház művészei megirigyelhették volna.

A végén a közönség a szűk ajtókon igyekezett mihamarabb elhagyni az olajszagú, elhasználódott levegőjű termet. A kezdetben katonásan álló széksorok ekkorra a vad kézitusát vívó ellenséges sereget idézték.

A rendező, az előbb említett D.I. az ajtóban állva fogadta a gratulációt, a sok ismerős és ismeretlen színházrajongó elismerését. Az utolsónak kijövő, visszatekintve a felfordulásra, a feldúlt teremre, megkérdezte: Imre, igaz, hogy Te vagy a rendező? A megkérdezett büszkén húzta ki magát. Igen. Lesz mit csinálnod, amíg ezt rendbe rakod, mondta a kérdező sajnálkozva a csatatérnek látszó nézőtérre mutatva.

Görföl Jenő

Két történet

Az első

A felvidéki magyarság identitástudatának különlegességére mutat rá az a történet, mely 1976-ban esett meg egy magyarországi kiránduláson A Csemadok Zsérei Alapszervezete kirándulást szervezett Szent István ünnepe alkalmából Magyarországra. Az első napot Budapesten, a másodikat Egerben töltöttük. Eger nevezetességeinek megtekintése után, a hazaindulás előtt a székesegyház előtti tavernákban borozással, szórakozással töltöttük el a hátra lévő időt. Nem csak a borozásnak volt a következménye, hogy a csoport dalra fakadt, hanem annak is, hogy a csoport nagy része a zsérei énekkar tagja volt.

Mivel abban az évben ünnepeltük II. Rákóczi Ferenc születésének 300. évfordulóját, ezért a Zsérén márciusban az énekkar által előadott ünnepi műsor kuruc dalai kerültek először „műsorra”. Majd ezt követték olyan dalok, melyeket akkor Magyarországon nem nagyon lehetett énekelni. Egy ideje már egy ott szolgálatot teljesítő rendőr figyelte az éneklést. S mikor odáig jutott az énekkar, hogy: „*Muszkaföldön lassan jár a posta...*” – a rendőr odalépett a csoporthoz, s a következőket mondta: – *Na, mi majd meggyorsítjuk! Egyébként ilyeneket itt nálunk nem szabad énekelni!*” Kupecsek Ferkó bácsi, a Csemadok elnök fölneézett rá és azt mondta: „*Maga, biztos úr nekünk nem parancsolhat, hogy mit énekeljünk, mert mi szlovákok vagyunk.*” A rendőr értetlenül nézve kérdezte: „*De akkor miért énekelnek magyarul?*” – *Hát azért, felelte Ferkó bácsi, mert magyarok vagyunk!*” A rendőr erre a válasza annyira összezavarodott, hogy eloldalgott a társaságtól. Pedig Ferkó bácsi csak *Szlovákiát* akart mondani és nem *szlovákokot*.

A második

Egy valamivel vidámabb történet az alábbi. Tudni kell, hogy a falusi színjátszás, mint igen fontos csemadokos tevékenység a Zoborvidéken a hetvenes években élte második fénykorát (az első az ötvenes években volt). Ekkor igen lelkes fiatalokból álló színjátszó csoport verődött össze Zsérén. Többnyire hazai szerzők (Mács József, Lovicsek Béla, Sípos Jenő) darabjait játszottuk. 1975-ben elővettünk egy kosztümös darabot, Dosztojevszkij egyik novelláját Láng György dolgozta föl színpadra *Két férfi az ágy alatt* címmel. Nagyon hatásos, helyzetkomikumon alapuló játék volt, a csoport is nagyon megkedvelte. A darabot én tanítottam be, magam is játszottam benne.

Az alaphelyzet az volt, hogy egy tábornok kikapós feleségének két szeretője is volt. Az egyik

én voltam. Mikor én érkeztem az asszonysághoz, az első szeretőt már az ágy alá bújtatta, s nekem akkor kellett az ágy alá bújnom, mikor a zord tábornok férje érkezett haza. Már kétszer is elmozdította a kulisszán a „riglit” (ez volt a hazaérkezés jele), és én még mindig nem tudtam az ágy alá bújni, pedig a próbákon minden alkalommal elsőre sikerült. S mikor a tábornok már nem csak a riglit mozgatta, hanem köhécselt is, hogy jelezze hazaérkezését, a nézőtérrel az első sorban ülő Mancinéni aggódva, engem féltve a rajtaéréstől, felkiáltott: „Bújjon má’ be, mer má’ gyün!” Na, erre a biztatásra azonnal sikerült az ágy alá bújnom.

Kovács László

Négy történet

Merre mentek?

Amikor már útlevelemmel lehetett tőlünk Budapestre utazni, falunkból is fölkerekedett egy csoport, és autóbusszal elutazott színházba.

Az útra Pista bácsi, akinek soha be nem áll a szája, szintén jelentkezett. Boldogan indult a nagyvárosba, még soha életében nem járt ilyen helyen. Ráadásul az asszony se lóg a nyakán, végre egyedül lehet.

Bátyánkat annyira elkápráztatták a színházi tükrök, hogy elfelejtett jegyet váltani. Mire ezt a hibát kiköszörülte, már csak az utolsó sorba kapott jegyet, egész távol a falubelieitől.

Ez nem izgatta, még inkább örült is az utolsó sornak, otthon a moziban soha nem ülhetett az utolsó sorba. Kitartóan nézte az előadást, nagyokat dörmögve, ha valami nem a kedvére való volt. Az utolsó felvonásnál már elkapta őt az álom.

S csak arra ébredt, hogy a személyzet keltegeti a kiürült nézőtéren. A társai sehol. Fölkapta a nyúlcipőt, és rohant a többiek után abba az irányba, amerről jöttek. Igen ám, de az első keresztutcánál már nem emlékezett, merre kell letérni. Alig bírt lélegzetet venni, úgy kérdezte a sarkon álló rendőrtől:

- Ide figyeljen, biztos úr, nem látta, merre mentek a szeliek?
- Osztén merre van az a Szeli?
- Hát még azt se tuggya? Ott van Taksony után.
- No lássa, azt már tudom, arra mentek, la – és mutatta az irányt Taksony felé.

Szerencsére éppen akkor találtak rá a keresésére indult társai. A mutatott irányban Pista bácsi szépen gyalogolhatott volna a Csepel melletti Taksonyig.

A szokás hatalma

A hatvanas években végre megengedték a Magyarországra való utazást az itteni népek számára is. Fölkerekedtek hát néhányan egy kis pesti kirándulásra. Az autóbusz leparkolt az Erkel Színház mögött, ahonnan szétrajzott a társaság a város négy égtája felé.

Délután a gyülekezési időre mindenki pontosan visszatért, kivéve Lőrinc barátunkat, a magányos

agglegényt. Már indultak volna haza, a szervezők tanácstalanok voltak, hol keressék ebben az irdatlan nagy városban. Valaki úgy emlékezett, mintha a Margitszigeten látta volna, ott heverészett egy bokor mellett.

Ketten-hárman beültek a buszba és a keresésére indultak. Szerencsájuk volt, az egyik bokor alatt ott horkolt a legnagyobb békességben a szigeten. Csizmái ott őrködtek a feje mellett, az egyikre ráborítva a kalapja.

– Lőrinc! Ébredj, megyünk haza, úgy látszik, sokat ittál!

– Én már régen megittam, ki is allaztam!

Azzal átfordult a másik oldalára, és mint aki jól végezte dolgát, tovább aludt.

A szoknyavadász

Barátom, akivel együtt énekeltünk az énekkarban, nagy szoknyavadász hírében áll. Éppen az egyik szomszéd faluban szerepelt az énekkar. A műsorban szólóénekesek is felléptek. Az apró színpadon alig-alig fértünk el, ezért amikor az egyik szólóénekes dalolt, a kórus egyik fele bent maradt vele, a többi a függöny mögött szorongott.

Barátom a függöny mögött észrevette, hogy előtte a függöny elülső oldalán az egyik nő igencsak kidomborítja a függönyt hátrafelé, ahogy a csárdás pattogó ritmusára riszálja a fenekét. Barátom nem tudott ellenállni a csábító alkalomnak, hogy meg ne cirógassa lágy simogatással a csapodár szívét megdobogtató domborulatot.

Mikor látta, hogy annak riszálása az érintés ellenére nem szűnt meg, sőt egyre pajzánabban ring, a kezdeti sikeren fölbuzdulva újból megpaskolta azt. Barátom úgy érezte, ez már kihívás, mikor az újabb érintésre se szűnt meg a ritmusos mozgás. Ezért idejét látta meggyőződni a kínálkozó kaland alanyának kiléte felől.

Szívdobogva húzta félre a függöny sarkát, hadd lássa a titkos üzenetet küldő személyt. Akkor döbbszent meg, mikor látta, a függönynek nekidülleszkedve nem más riszálta hátsó domborulatát, mint a nagybőgős.

Hiszen miénk a busz!

Autóbusszal Budapestre mentek kirándulni a falubeli Csemadok tagok. Bálint barátunknak, az örökös agglegénynek ez volt az első útja a nagyvárosban.

Egész nap rótták a város utcáit, közben barátunknak már nagyon kellett volna vizelnie, de sehol sem látott arra alkalmas helyet.

Végre hosszú keresgélés után megtalálta az autóbust, amellyel érkeztek.

Nem szólt senkinek, odaállt a busz hátsó kerekéhez és könnyített magán. Valósággal új embernek érezte magát, mikor valaki a vállára ütött.

– Bácsi, hát nem tudja maga, hogy oda nem szabad vizelni?

Az öreg nyugodtan hátratekintett, a rend őre állt mögötte kezében a gumibottal.

– Biztos úr! Már mért ne szabadna? Én már csak tudom, hisz miénk a busz!

(A Felsőszeliekkal történt eseteket lejegyezte Danajka Lajos 1990 körül, közreadja Mészáros Magdolna.)

Keleti történetek

Író-olvasó találkozók

Gyurcsó István és Lovicsek Béla több ízben jártak a Bodroghözben és Ung-vidéken. A találkozót általában úgy szerveztük, hogy este a felnőttekkel beszélgessenek, de ügyeltünk arra, hogy a gyerekek is megismerjék hazai íróinkat, költőinket, s így a délelőtti iskolákban töltöttük. Egyik alkalommal gyerekkéz a magasban és elhangzik a kérdés: Én a Pista bácsitól szeretném megkérdezni mivel foglalkozik szabadidejében? Gyurcsó válasza: hát gyerekek a kis szabadióban, ami van, otthon foglalatokodom, nagyon szeretek fűzni-faragni. Másik kéz a magasban: Én a Béla bácsitól szeretném megkérdezni, hogy ő mivel foglalkozik szabadidejében? A válasz: Hát gyerekek, én faragni nem szeretek. A tanítónők vették a lapot.

Még mindig Gyurcsó és Lovicsek

Találkozó felnőttekkel: Az egyik jelenlévő Lovicsekkel egyeztetni, hogy mi mindent írt. Elkezd sorolni: Forgószélben – fekszik, Tüzhír – fekszik, Baj van a szerelemmel – fekszik, Húsz év után – fekszik, Csillagszemű asszony – fekszik. Aztán nem tudtuk meg, hogy mit akart kérdezni, mert oly nevetés tört ki a teremben.

A járási konferencia előkészítése

Minden járási konferencia előtt kötelezően meg kellett jelennünk a járási pártbizottság elnöksége előtt a káderanyaggal, ki lesz a járási elnök, titkár, kik lesznek a járási elnökségben és a járási bizottságban. Az egyik alkalommal járási elnökünkkel dr. Gyimesivel megjelentünk a konferenciánk előtt a járási pártelnökség ülésén. A vezető párttitkár üdvözl bennünket, és elmondja mondanóját, majd kérdi a pártelnökség tagjaitól – elvtársak kinek van az elvtársakhoz kérdése? – néma csend, mindenki mindennel egyetért. A vezető párttitkár erre – nekem van. És elhangzott az egyetlen és legkomolyabb kérdés. Elvtársak, mikor akartok megnyitkozni? Ugyanis Gyimesinek hosszabb haja volt. Majd így folytatta: ilyen szervezetet ilyen hajjal nem lehet irányítani. Gyimesi nem fogadta meg az utasítást, és ugyanolyan hajjal irányította továbbra is járási elnökként a Csemadok járási bizottságát. Tegye hozzá, jól.

A Csemadok járási bizottságának ülése

Kedves feleségem munkába indulás előtt közli velem, hogy délben jöjjen érte haza, mert délután szülni fog. Harmadik gyerekünket vártuk. Mondom azt nem lehet, mert nekem délután járási bizottsági ülés van, ezért viszlek most. Nem, mert még sok a teendője. Megfogadtam kérését, s délben hazamentem, hogy bevigyem a szülészetre. Természetes, még megállt a munkahelyén, hogy

közölje kolléganőivel, most megy szülni. Én sürgetem, hogy járási bizottsági üléssem van két órától. Problémamentesen ott is voltam időben a tanácskozáson. Azt befejezve, természetesen eldicsekedtem azzal, hogy a nejem szül. A hölgyek mondják, hogy menj már a nejedhez, hiszen szül. Erre mondom, még van időm, megbeszéltem az orvossal, hogy öt órakor fog szülni. Megmagyarázták, hogy az nem úgy működik.

Ennek előzménye második gyerekünk születése. Csak két nap múlva tudtam meg, hogy megszületett. Ugyanis a Csemadok 25 éves évfordulóját ünnepeltük Pozsonyban. Az első gyerekünk születéséről csak egy hét múlva szereztem tudomást, igaz akkor még nem voltam a Csemadok járási titkára, de prágai diák voltam, és épp vizsgaidőszakom volt. A kedves nejem megtiltotta, hogy megírják az örömhírt. Csak egy nappal a vizsga előtt kaptam meg édesanyám levelét. Azért a vizsgát sikeresen letettem.

Kalandos utazás

A Gombaszögi Kulturális Napok szervezése kapcsán Oros Gyula kollégámmal a szereplők utaztatásával kapcsolatos feladat teljesítése Szilicére és Borzavára szólított. Mivel Borzava a határi úton többszörösen közelebb van Szilicéhez, mint Pelsőcön keresztül, vesztünkre mi ezt a rövidebb utat választottuk. Az történt ugyanis, hogy a határút elágazásánál rossz irányt választottunk, így egészen az országhatár szélére kerültünk. A kiálló kövek az előrehaladást annyira gátolták, hogy csak araszolva haladtunk előre. Ezeket a köveket kerülgetni kellett, hogy a Moszkvics fenn ne akadjon. A kerülgetés közben azt vettük észre, hogy mi már az országhatárt is átléptük, mert a határköveknek a túloldalán haladtunk előre. Minket az izgalomtól és félelemtől kivert a verejték a határsértés miatt. Ezt ráadásul fokozta még egy nagy durranás is, amit mi lövésnek véltünk. A kormánykereket alig bírtam megtartani vizes tenyeremmel. Szerencsénkre a durranás nem lövés volt, hanem az első jobb keréken keletkezett durrdefekt. Remegő kezekkel szedtem elő a kerékcserehez szükséges szerszámokat és a pótkereket, mivel mindez a határ túloldalán történt. Képzeldő-sünk már annyira felerősödött, hogy már minden kis nesz kapcsán a lovas határőr közeledését véltük. A szokottnál lassabban, de a kereket sikerült kicserélni, és amilyen gyorsan csak lehetett iparkodtunk elhagyni a sértett területet.

Küldetésünket, ha kalandos úton is, de teljesítettük, s e kalandos út után mi is elfogadtuk azt a régi megállapítást, hogy nem mindig van hamarabb, amerre közelebb.

Turay László, Garamkálna

Szerkesztőségbéli víg napjaink

Bevallom, a címet részben Faludy Györgytől csentem, aki Pokolbéli víg napjaim címmel megírta recski hányattatásainak emlékeit. Vele ellentétben azonban igyekeztem a Csemadok *A Hét* című hetilapjának „redakciójában” eltöltött húsz esztendőm (1975–1995) néhány vidámabb, talán megörökítésre érdemes epizódját csokorba szedni.

En már azt a szerkesztőséget ismerhettem, amely a Széplak utca 7. számú ház első emeletén vagy öt helyiséget foglalt el, emellett volt egy berendezett sötétkamrája is, ahol hosszú ideig Prandl Sándor, az 1960–1980-as évek legendás sajtófotósa volt a főnök. Ő minden fontosabb eseményen és rendezvényen jelen volt, és kitartóan kattogtatta a fényképezőgépét. Vállra akasztható hatalmas táskákat cipelt ilyenkor, egyszerre több berendezést is készletben tartva. A fekete-fehér felvételei nemcsak fontos dokumentumai a felvidéki magyarság kulturális és társadalmi életének, hanem némelyek valóban művészi értéket is képviselnek. Amikor a színes fényképek lehetősége „ránk köszöntött”, Sanyi barátunk nem rehesett az örömtől. A színes filmeket nem volt könnyű előhívni, ezért ezt egy erre szakosodott laborban végeztettük, és a diapozitívok olyanok lettek, amilyenek, utólag már nem lehetett sokat „trükközni” velük. Ez a technika egyébként is sokkal drágább volt, mint a fekete-fehér fotók elkészítése, ezért ahol csak lehetett Sándor spórolt és kevesebb felvételt készített.

Rendszerint ilyenkor következett az, hogy a legfontosabbnak szánt kép életlen vagy rosszul megvilágított volt, de amiatt is sokat bosszankodhattunk, amikor a népviseleti sorozathoz készült felvételeken oda nem való tárgyak (egy rádiókészülék fele, egy hűtőszekrény ajtaja, egy asztali lámpa vagy egy beton alapú villanypózna) is megjelentek, amelyeket képtelenség volt „eltüntetni” vagy retusálni. Fotóskollégánk azonban azt viselte a legnehezebben, amikor a tucatnyi mellékelt fényképéből egyetlen sem került a címlapra. Ozsvald Árpád („Ozsi”), aki negyven éven át a hetilap „frontembere”, örökös főszerkesztőhelyettese volt, gyakran mérgeződött amiatt, hogy másoktól kellett címlapfotót kérnie. Voltak néhányan, akik erre „szakosodtak”. A CTK fotóriportere, Kontár Gyula például rendszeresen bejárt Ozsvaldhoz és kilószámra hozta a lengén öltözött csinibabák fényképeit, mondván, hogy egy jó címlap már önmaga eladja az újságot, a tartalom csak ráadás. A Csemadok lapjában azonban a fontos országos rendezvényekről illet címlapfotót is közölni, ez a feladat viszont súlyos teherként nyomta Prandl Sanyi táskákkal amúgy is meggyötört vállát. Sokszor egy-egy táncsoporttal elvonult egy nyugodtnak tűnő helyre, hogy szép felvételeket készítsen róla, de Ozsvald éppen az akciófotót hiányolta. Azokat a fényképeket, amelyek a színpadon, mozgás közben mutatják a táncosokat, esetleg egy átszellemülten éneklő, szavaló előadót.

Ettől függetlenül mindenki szerette Sanyit, aki a légynek sem ártott és nem ritkán hasznos tanácsokat is adott a kezdő kollégáknak. Emlékszem, első riportutamra Privigyére küldtek, hogy ott találunk magyar bányászokat, akiket bemutatathatnánk. Prandl Sanyival utaztam, aki közben elmesélte élete történetét, amelyben meglepően sok fantasztikusnak tűnő motívum is akadt. Így elkábítva érkeztem meg a bányászvárosba, ahol persze senki nem tudott előteremteni egyetlen magyar bányászt sem, de még csak a tárnába sem mehettünk le, mert azt előre be kellett volna jelenteni. Végül, hogy ne menjen kárba a napunk, Sanyi kitalálta, hogy keressük fel a bányászképző szakiskolát és készítsék ott egy interjút az igazgatóval, miközben ő lefotózza az épületet és lencsevégre kap néhány tanulót is. Olykor fotós nélkül mentem anyagot gyűjteni, de volt velem

egy Flexaret fényképezőgép, amely az akkori idők egyik legjobb csehszlovák gyártmányú masinája volt és remek felvételeket lehetett vele készíteni. A negatívokat és a belőlük készült felvételeket Sanyival hívtuk elő, aki szinte csodákat művelt velük. Egy szervizben biztosan nem vacakoltak volna annyit a képekkel. Sanyi időnként szakácsként is igyekezett lenyűgözni a szerkesztőséget. Legendások voltak pacalpörköltjei, amelyeket havonta legalább egyszer elkészített. Sokféle voltak ismerősei, a hentesek körében is természetesen, és tőlük szerezte a legfontosabb „alapanyagot”. Amikor nem pacalpörkölt volt a menü, akkor rendszerint túróspalacsinta volt feltálalva. Ez is remek volt, csak időnként azt éreztük, hogy a sütéshez használt edényben korábban mintha pacallal dolgoztak volna.

A szerkesztőségben mindenkit érdekelt a sport, pontosabban Keszeli Feri kivételével mindenkit. Egy-egy focimeccsről vagy atlétikai rendezvényről szívesen elbeszélgettünk, de a férfiak többsége sakkozni is szeretett. Munka után vagy lazításképpen a nagy hajtást ellensúlyozandó felállítottuk a figurákat a leghátsó helyiségben, és lejátszottunk néhány partit. Ozsvald Árpád jó sakkozó volt, ezért nehezen viselte, ha valaki legyőzte. Zs. Nagy Lajosnak ez olykor sikerült, de Ozsit főleg Mács Jóska tudta felbosszantani, aki szintén jó játékos volt, de menet közben még be is szólt ellenfelének. Én az ilyen megjegyzéseket elengedtem a fülem mellett, Ozsvald viszont nem, és egyre idegesebb lett a játszma során, majd húzott egy rosszat és elvesztette a partit.

Egy idő után oda jutottunk, hogy már nem ült le játszani, mert attól tartott, hogy felidegesíti magát, és elrontja még a jó pozíciókat is. Az ötödik sakkozó a szerkesztőségben Tarjáni Andor, a nyelvi szerkesztőnk volt. Ő viszont képtelen volt megérteni, hogy a sakkban van egy szabály: ha megfogtál egy bábut, azzal valahova lépned kell, és ha már elengedted, akkor nem teheted más mezőre. Ebből időnként nagy viták kerekedtek, végül Tarjáni sem akart már többet játszani. Hogy ez a társaság jól sakkozott, azt az is igazolja, hogy a Szlovák Újságírók Szövetségének serlegéért kiírt versenyben egyszer másodikok lettünk, majd a következő években háromszor egymás után mi nyertük el a kupát, így végleg a miénk lett.

A szerkesztőség Pozsony központjában volt, így a vidékről érkező levelezők, külső munkatársak vagy íróbarátok könnyen odataláltak. Csontos Vilmos, a Zalabán élő parasztköltő évente kétszer-háromszor „felruccant” a fővárosba és végigjárta a fontosabb szerkesztőségeket (Madách Kiadó, Irodalmi Szemle, Új Szó stb.). Mindig megállt Ozsínál is, akinél ilyenkor otthagyt a néhány új verse kéziratát is. Mivel volt egy szilvaskertje és méhészkedett is, saját házipálinka és egy-két csupor méz is volt nála. A pálinkás butykosból mindenkit megkínált, de csak egy picinke stampedlivel, mert mint mondta, máshol is szeretné megkóstoltatni. A rossznyelvek szerint annyira spórolt a „nedűvel”, hogy a butykos csak félig ürült ki. és így vitte haza.

Voltak „nehéz” emberek is, akik nemcsak a szerkesztőket, hanem még a gépírókat is alaposan meggyötörték. Cselényi László, a kiváló költő szinte kibérelte magának a Holmi rovat irodalmi részét. Ide legújabb olvasmányairól írt rövid ismertetéseket, recenziókat. Különösen olyan könyveket: esszévalogatásokat, monográfiákat igyekezett bemutatni, amelyek elvont dolgokról szóltak, és persze gyakran használt idegen kifejezéseket is. Ezzel még nem lett volna gond, csak hogy ő ragaszkodott a vékony másolópapírhoz (az eredeti példányt magának tartogatta), és írógépén nem kettes vagy másfeles sorközt használt, hanem ennél sűrűbben írta a sorokat, így egy A4-es formátumú papírlapra legalább hatvan sor került. Az agyonkoptatott indigók miatt a szöveg nehezen volt olvasható, ráadásul kézzel gyakran bele is javított a mondatokba, így aztán kódfejtőnek kellett lennie az embernek, hogy el tudja olvasni.

Ilyenkor először a kéziratot odaadtuk Ploczek Böskének, aki sok egyéb feladata mellett időnként gépíróként is besegített, majd amikor olvashatóvá tette a szöveget, az a szerkesztő aszta-

lára került, aki kijavította a rendszerint hibásan átmásolt idegen szavakat, majd a kézirat ismét a gépirónőhöz került, és ebben a letisztázott formában tördelték be. Hiába mondtuk Cselényinek, hogy kap tőlünk annyi flekkpapírt, hogy egy könyvtárra való szöveget is gépellhetne rá, ő nem volt hajlandó változtatni a megszokott gyakorlaton, és továbbra is a sűrűn teleírt, nehezen olvasható kéziratokkal jelentkezett.

Az irodalmi rovat szerkesztőjének lenni egyszerre volt kitüntető feladat, de istenverése is. Időnként előfordult, hogy vissza kellett utasítanom egy-egy verset, elbeszélést vagy recenziót. Néha terjedelmi okok miatt kényszerültem erre, de legtöbbször az írások színvonala volt az elutasítás oka. Moyzes Ilona az ötvenes években indult a pályán, de – ahogy mondani szokták – megrekedt a fejlődésben, és írásait sehol nem közölték szívesen. Gyakran bejárogatott hozzánk és arról győzködött bennünket, hogy vannak nála elég jó versek is. A hatás kedvéért igyekezett még bókolni is az embernek. Engem történetesen perzsa hercegnek nevezett, gondolom a szakállamra és göndör hajamra célozva. Ettől persze nem lett jobb a véleményem a kéziratokról, de mivel már meguntam a sehova sem vezető beszélgetést, azt mondtam Ilonkának, hogy amennyiben akad valaki a szerkesztőségben, aki azt mondaná, hogy a helyemben ő ezt a verset leközné, ígérem, a költemény meg fog jelenni. Zs. Nagy Lajos, a kiváló költő az egyikre rábökött: ezt betehetnéd.

Betartottam a szavam, és a vers meg is jelent. Moyzes Ilona azonban nem hatódott meg tőle. Hogyan merészeltem csak egyet közölni, amikor a három vers egy ciklust alkot, és együtt kellett volna megjelenniük! – csattant fel, és attól fogva már nem voltam perzsa herceg.

Lacza Tihamér

Szerzőink

Bedi Kata esztéta (Budapest/Poszony) • **Böröndi Lajos** költő (Feketeerdő) • **Ekker László** ny, tanár (New York) • **Fehér Márta** újságíró (Szabadka/Subotica) • **Gál Sándor** költő (Buzita/Buzica) • **Görföl Jenő** helytörténész (Bratislava/Poszony) • **+Gyurcsó István** költő, (Dunaszerdahely / Dunajská Streda) • **Lacza Tihamér** újságró, (Nyárasd / Toponíky) • **N. Gyurkovits Róza**, újságíró, (Dunaszerdahely/Dunajská Streda) • **+Ozsvald Árpád** költő (Pozsonypüspöki /Podunajské Biskupice) • **Pálinkás Tibor** múzeumigazgató (Ipolság/Šahy) • **Pap Boglárka** Petőfi Sándor Program (Poszony/Bratislava) • **Fotók Görföl Jenő és Csemadok archívum/Fórum Intézet** (+Prandl Sándor, +Gyökeres György, +Tóthpál Gyula, +Kontár Gyula, +Csáder László)

Eva Langsteinová

Kodály zenepedagógiai eszméi a szlovák zenei nevelésben

Elhangzott 2017. november 15-én Galántán, a Csemadok Galántai Területi Választmánya szervezésében a Kodály-évhez kapcsolódóan megrendezett konferencián.

Kodály zenepedagógiai gondolatai Szlovákiában késve lettek ismertté. Az első komolyabb impulzus 1964-ban történt, amikor a besztercebányai ének- zene tanszék két tagja részt vett az ISME 6. budapesti kongresszusán, és első kézből láthatták és hallhatták Kodály Zoltán zenei nevelési koncepcióját és eredményeit. Ez az élmény mindkettőjük további munkájára hatást gyakorolt. Egyikük Prof. PhDr. Alexander Melicher, CSc. (később a BB-i művészeti akadémia első rektora), aki jól beszélt magyarul, figyelmét Kodály sokoldalú személyiségére irányította, és kutatta Kodály szlovákiai kapcsolódását. Ismertető előadásokat tartott Kodályról és a Kodály koncepcióról, majd később sikeresen megvédte docensi munkáját: Kodály Zoltán viszonya Szlovákiához és a zenei nevelési koncepciója címmel. Foglalkozott Kodály és Mikuláš Schneider Trnavský (Schneider Miklós) nagyszombati zeneszerző baráti kapcsolatával, levelezésével. Kutatása eredményeit tudományos cikkekben és docensi munkájában összegezte. Másikukra, Paed Dr. Sylvia Janickovára leginkább a „szolmizáció”, az ének és a karének kvalitása hatott. Elkezdett komolyan érdeklődni e gazdag múlttal rendelkező módszer felől. A 60-as évek második felében Alois Složil morva zenepedagógus is igyekezett adaptálni a Kodály módszert a jeseniki zeneiskolában, tapasztalatait könyvben is megjelentette.¹ Cseh- és Morvaország azonban nem volt ekkor alkalmas környezet erre, mivel Kodály és a szolmizáció közé felületesen egyenlőségi jelet tettek, illetve ebben az időben itt két nagyon befolyásos zenepedagógus Frantisek Lysek (egyébként a budapesti ISME konferencia aktív résztvevője) és Ladislav Daniel, a szolmizáció komoly opponensei saját koncepcióikat szorgalmazták.

A besztercei „Kodály tisztelő klímába” én a hetvenes évek közepén kerültem. Magyar tudással hamarosan segítségére lehettem Sylvia Janickóvnak, aki tanárképzői jegyzetén dolgozott az Intonáció és hallásfejlesztés címmel. Kiinduló pontja Szőnyi Erzsébet A zenei írás-olvasás módszertana volt. Kolléganóm egy progresszív módszert dolgozott ki, amit én fokozatosan adaptáltam a didaktikába és a pedagógiai gyakorlatba. Így Kodály gondolatai Szőnyi Erzsébet művei alapján relevánsan hatottak a Közép-szlovákiai tanárképzésre.

1987-ben tanszékünk megbízatást kapott az akkori szlovák Iskolaiügyi Minisztériumtól szakmailag garantálni az ének-zene tagozatos osztályok experimentális bevezetését egy besztercebányai általános iskolában. Néhány hónap múlva ez a nagy munka és felelősség merőben az én vállamat nyomta.

Akkori tudásom, tapasztalatom nem volt elég a tagozat zenepedagógiai irányzata kialakításához, a speciális osztályok tanterve elkészítéséhez, az egyes órák előkészületei megírásához. Elkezdődött

tehát a célirányos tanulmányozás. Természetesen a magyar és a cseh tapasztalatok voltak a leginkább kézre esőek.

A három legfontosabb kodályi kiindulópont a tagozatos osztályok és tankönyvek írásánál a következők voltak:

A zene gyökere az ének. • Az ének felszabadít • „szebb, ha ketten összedalolnak”, • Az emberi hang, mindenkinek hozzáférhető, ingyenes és mégis leg-szebb hangszer lehet csak általános, sokakra kiterjedő zenekultúra termőtalaja. (1941, Éneklő ifjúság)

A népdal művészi és nemzeti értékeinek elismerése és elismertetése “Minden népnek van egy sereg népdala, amely oktatásra kiváltképpen alkalmas. Ezeket jól kiválogatva, a népdal lesz a legmegfelelőbb tananyag, hogy rajta a gyermekeknek az egyes zenei elemeket bemutassuk és tudatosítsuk ezeket... Mielőtt más népeket akarunk megérteni, magunkat kell megértenünk. Semmi sem alkalmasabb erre, mint a népdal. És az idegen országok népdalainak megismerése a legjobb út az idegen népek megismeréséhez. Mindezen fáradozások végcélja abban áll, hogy a tanulókkal megismertessük és megszerettessük a múlt, a jelen és a jövő klasszikusait.” (A népdal szerepe a zenei nevelésben, 1966)

Az első kettőből a következő következtetésekre juthatunk:

1. Az 1-5. osztályban az ének-centrumos zenei nevelés alkalmazása, hisz „a zene gyökere az ének”. Az éneklésre szánt anyag alapja a népdal. Sok éves pedagógiai működésem alatt fáradhatatlanul igyekszem meggyőzni a gyerekeket és hallgatóimat Bartók nagy igazságáról a népdallal kapcsolatban „az egyes dallamok a legmagasabb művészi tökéletesség példái. Kis arányaikban éppoly tökéletesek akárcsak legnagyobb szabású mestermű. Valóságos klasszikus példái annak, miként lehet lehető legkisebb formában, legerényebb eszközökkel valamilyen zenei gondolatot a maga frissességében, arányosan, egyszerűen a lehető legtökéletesebb módon kifejezni.” (Bartók: A magyar népdal, 1924)

2. Az ének akkor szép, ha tiszta és átélt. Az ének, az intonáció és rajtuk keresztül a hallás és zenei gondolkodás fejlesztése, az a technika, amellyel birtokba vehetjük a zenét és épen, ezért ezt jól kell tanítani. Vezetni a gyerekeket, hogy „szívvel” hallgassák, és lélekkel megérezzék a zenét. Ennek előzménye a Kodály-féle kottaolvasás. A relatív szolmizáció a zene megismeréséhez és értéséhez vezető legegyszerűbb és legkönnyebb eszköz, ami kollektív nevelésben is kitűnően alkalmazható. Én a relatív szolmizáció harcosa leszek mindig, mert egy intonációs módszernek sincs ilyen átgondolt rendszere a hangmagasságok és hangközök elképzelésére, az emlékképek kialakítására, mint ennek és itt is releváns szerepe van a jól ismert népdalnak. A siker alapja az új hangköz elsajátításának modellje lehet: jól ismert dal első hangköze (motívuma) › szolmizációs név › kézjel. A népdali kiindulópont és a játékos gyakorlatok teljesen kiszorítják az intonációra oly gyakran tipikus dresszúrát. Az így tanított intonáció és hallás fejlesztés az alapja minden zenei tevékenységnek.²

Mindnyájunk számára ismert, hogy a kodályi zenei írás-olvasás készségének fejlesztése nem cél, hanem *kitűnő eszköz*, ami a kiemelkedő zenei műalkotások hallgatásán keresztül fokozza a zene hatását az emóciókra, katarzisz élményt vált ki és hat a teljes személyiségére.

3. Az experimentum első éveinek sikere alapján több zeneszerző is meglátogatta iskolánkat. Így vettük fel a kapcsolatot Tadeas Salvával (1937-1995), kiváló szlovák zeneszerzővel, aki zenei nyelvén sikeresen egyesítette az autentikus szlovák folklór elemei a 20. század legmodernebb komponista tendenciáival. Az is hozzájárult érdekes együttműködésünkhöz, hogy nagy tisztelője volt Bartóknak. Így született hihetetlen terjedelmű zenemű az 1 – 4. osztályú gyerekek számára: kórusművek, instrumentális darabok, ciklusok, alkalmasak a zene, mozgás, drámai játék, képző-

művészeti kifejezés szintetizálására. Ezek a művek mindig az előző év népdal anyagából indultak ki. Be kell vallanom, hogy az instruktívan induló darabok hamarosan nehezek lettek, viszont hihetetlenül fejlesztették a gyerekek zenei képességét és viszonyukat a kortárs zenéhez. Sajnos csak a művek töredékét realizáltuk.

4. A zenei anyag kiválasztása Kodály intencióiban:

- saját népünk és más népek népzeneje és ilyen ihletésű művek,
- a „nagyok zenéje”
- a kortárs zene mihamarabbi beiktatása

Mindezek az indítékok jelentősen meghatározták a szakosított zenei nevelés és a tankönyvek koncepcióját.

A harmadik posztulátum a jól vezetett zenei nevelés fontossága (a személyiség fejlesztésében)

Azaz: mit kellene tenni? Az iskolában úgy tanítani az éneket és zenét, hogy ne gyötrelmem, hanem gyönyörűség legyen a tanulónak, s egész életre beoltsa a nemesebb zene szomját. (Hát ez olyan egyszerűnek tűnik és mégis gyakran igen nehéz és valahogy egyre nehezebb!)

Nem a fogalmi, racionális oldalról kell megközelíteni (a zenét). A közvetlen megézés útját kell egyengetni. Sokszor egyetlen élmény egész életre megnyitja a fiatal lelket a zenének. Ezt az élményt nem lehet a véletlenre bízni: ezt megszerezni az iskola feladata. (1929, Gyermekkarok)

Ebből pedig tantárgyunk céljának és feladatának egyértelmű megfogalmazására kell törekednünk.. Nézetem szerint nem elégséges csak a „száraz” standardok (követelmények) felsorolása.

A Kodály koncepció lényeges inspirációja számomra elejétől fogva az, hogy nem szorítkozik csakis a zenei képességek fejlesztésére. Ahogy Kodály mondta „*A zenei nevelés célja, hogy részt vállaljon a teljes személyiség formálásából*”. (Visszatekintés, 1964)

Az alkotó humanista nevelés törekvésén belül a zenei nevelés fő célja ma is a személyiség optimális fejlesztése úgy, hogy a zenével való kommunikáció segítse az egyén kreatív és progresszív életformájának kialakítását a 21. század elején.

A fő feladat: Nevelés zenével és nevelés zenéhez.

- A zenei nevelés további feladata a lélek és az ész aktivizálása.
- Zenei szemelvények értékközpontú kiválasztása és módszeres összeállítása, – népdaltól a nagyok zenéin át a kortárszenéig, sőt a kortárszene mihamarabbi beiktatása a tananyagba.
- Az élmény elsődlegessége, az elementáris és középfokon, csak azután jön a kognitív folyamat.
- A gyermek ne fogalmakat gyűjtsön, főleg akkor, ha csak heti egy énekórája van!
- Egy érdekes paradox: a tanár minden problémát a racionális oldaláról közelítse meg, de olyan módszert alkalmazzon, ami elsődlegesen élményt nyújt a gyermeknek

Ebből kifolyólag a következő pontokban összegezhetjük a feladatokat:

- „*Legyen a zene mindenkié*” – azé is, aki nem jár zeneiskolába, sőt a tanulótersaké és a szülőké is!
- Népzene, mint a zenei anyanyelv alapja és a zenei képességek és készségek fejlesztésének alapja.
- A zenei képességeken keresztül fejleszteni az általános képességeket.
- Komoly törekvésünk volt úgy vezetni a zenei nevelést, hogy ne jelentsen gyötrelmet, hanem élményt.

Oktatói pályám során így igyekeztünk a gyerekek kezébe adni azt a kulcsot, amellyel bejuthatnak a zene csodakertjébe.

Hogyan sikerült mindez? Csak nagyon röviden:

Az alap zenei képességek magasabb értékeket és nagyobb dinamikát mutattak a „mi gyereke-

inknél”, mint akik csak a zeneiskolát látogatóknál (zenei memória, képzelőtehetség, „együttjátás”, kreativitás. Mérések: Bentley, Wing – tesztek, folyamatos megfigyelések)

Gyerekeink zenei képességei és készségei nem értek el olyan színvonalat, mint a magyar iskolákban. Nem sikerült kitűnő kórust vezetni. Kitűnőek voltak viszont a népi zenekarok.

Talán jobban tudtunk alkalmazkodni a mai gyerekek igényeihez: gyermek-opera, gyermek-játékok zenéjével, karácsonyi játékok előadásával a változatos zenei tevékenységek átgondolt és érdekes alkalmazásával, a gyerekekre szabott elementáris kamara-muzsikálásával, új dalokkal. Mindez közös célja a sikerélmény és a teljes személyiség formálása volt.

Éppen ezért minden tapasztalatomat, amit a nyolcéves kísérletem során szereztem, igyekeztem érvényesíteni a szlovák alapiskolák zenei nevelési tankönyveiben (1997 - 2011) – így jutottak Kodály zenepedagógiai eszméi a szlovák zenei nevelésbe.

¹ Složil, A.: *Ceskoslovenská aplikace Kodályovej metody na ZDŠ a LŠU, ročenka ČSSHV 1970, 1971 Bratislava-Praha 1972*

² *A szlovák zenei nevelésben: éneklés, mozgás és tánc zenével, elementáris hangszeres tevékenység, zenehallgatás és 1997 óta mindez integrálása a játékos zenei-dramatikus tevékenységben.*

Papp Boglárka

Az Isten balján - Situs inversus

2019. február 12-én, kedden 17 órától mutatták be a pozsonyi Csemadok Rákosi Ernő nagytermében Zelei Miklós fenti című, Ady Endre életét megidéző különleges művet a békéscsabai **Jó kai Színház** vendégelőadásában. Rendezője Köllő Miklós, a videótechnikáért felelős Heltai Ákos, Ady Endre szerepeiben pedig **Katkó Ferencet** láthattuk.

A darab hangvételét tekintve egyszerre komor és humoros. Olyan korunkba átültethető és átültetett kérdéseket vet fel, melyekről az előadás után még órákat mereng az ember egy pohár bort maga elé helyezve. (A bor a feldolgozási folyamat szerves részének tudható be, hiszen a mai kor embere – éppúgy mint ama kor embere – nehezen néz szembe jelene és múltja problémáival, még akkor is, ha nem kapcsolódik magasabb szintre emelhető tét az aktuálisan folyó eszmefuttatáshoz. Azonban minden ilyen alkalom egyéni tétje maga az önképfarmálás, a személyiségalkotás és a sajátos, állásfoglalás az elménkben folyóvitákban.) Szellemi síkon valóban elérhetővé vált a plakátokon és szóróanyagokon ígért különleges utazás, aminek tán legérdekesebb formája volt eme tudattöbbszöröst magáénak tudó szereplővel megszembélyesített harc a társadalmi- és magánéleti frontokon.

Katkó Ferenc alakítása hűen tükrözte a skizofrénia tünetegyüttesét és saját magával folytatott párbeszédei mögött határozottan elkülöníthetőek voltak az egyes személyek, azok jellemvonásaik. A nézők számára egységes lélegzetvisszatartás majd halk sziszegés által jelelt „ébresztő” fordulat, mikor egy vödör vízzel nyakonönti magát Katkó Ferenc, azaz Ady. Itt érezhető tán mi az, amire a kényelmes világban számítani merünk (csak a fejérehúzza a vödröt, vagy imitálja és nincs is benne semmi), de bizony sok esetben nem tehetjük meg, hogy ezzel a kényelemmel éljünk, bizony kell az a vödörvíz, remélve, hogy előrébb visz.

Ady Endr emunkásságában a maga korában a haladás, a felvilágosodás élharcosa volt, a politikai újságírás kiemelkedő alakja. Mindkét kezén hat ujjal született, melynek nagy jelentőséget tulajdonított, táltosi jelképként tekintett rá. Utólag magunk már gondolhatjuk tán, mily nagy szerencse, hogy eme apró testi elváltozást (amit azonnal el is távolítottak), oly jelnek vette, késztető erővé duzzasztotta, ami által gazdagabbak lehetünk alkotásaival.

Kortársai közt Babitsot érte még hozzá hasonló tisztelet és elismerés a munkáját tekintve. A darabban is, amint vele társalog.

Kedvcsináló azelőadáshoz az atempo.sk ajánlásában: „A történet szerint, Ady Endrének nem sikerül meg hálnia 1919 telén. A Situs inversus - Isten balján című darabban éppen ezért konstancai internáltként több túlélési esélyt kell latolgatnia – írja a darab szerzője, Zelei Miklós. - Legyen hajógyári törzsgárdatag, esetleg a szekuritáté ellenőrzésével és irányításával vállalja el a Konstancai Harcos című román napilap szerkesztését? Álházasság Álházasság engedélymegszerzésével próbáljon átjutni az anyaországi paradicsomba, ahol majd a kezdődő demokrácia egyik pártja frakcióvezető-helyettesének instrukciói nyomán országimázsjavító költeményeket írhatna, de ha okosan hallgat, esetleg akkor is cseng a kassza. A szerepeket, azösszes színrelépőét, maga Ady játssza, vagyis Katkó Ferenc, talán azért is, hogy a színház kedvet csinálhasson a tudattöbbszöröződés és hasadás korszerű (trendi) állapotához. A darab minden eddigi Ady-képet felülír.”

Két, számomra leginkább meghatározogondolatot emelnék ki a műből:

„Nem költözök sehova, a történelem költözik alattunk.” Újra és újra helyetfoglal jelenünkben a múltunk és mi erre fel sem eszmélve várjuk, hogy talán majd most, talán majd ebben a korban, sikerülhet az, ami már oly rég nem. Ki tudunk-e lépni az ismétlődő folyamatok tengeréből? Haldunk a technológiával, haladunk a fejlesztésekkel. Hova? Meddig visszautunk és mi garantálná, hogy megtörhet a sorminta? A legegyszerűbb válasz talán, hogy mindenkinek saját magával kell először elszámolnia és kezdeményeznie a megújulást, ami globalizált folyamattá válhat.

A második gondolatot pedig mindenféle kommentár nélkül a maga zárt nyitottságában adom, zárszóként, remélve, a kedves olvasó elé is kerül egy pohár kellemesen hús szőlőlé, mely szabad utat biztosít a benne rejlő szintek megismerésének. Emellett pedig biztatom, hogy talál alkalmat a darab megtekintésére.

„Az emberekben már sokkal több a félelem mint ami a túléléshez feltétlenül szükséges.”

Képes kalauz

A felvidéki bányavárosok középkori templomai

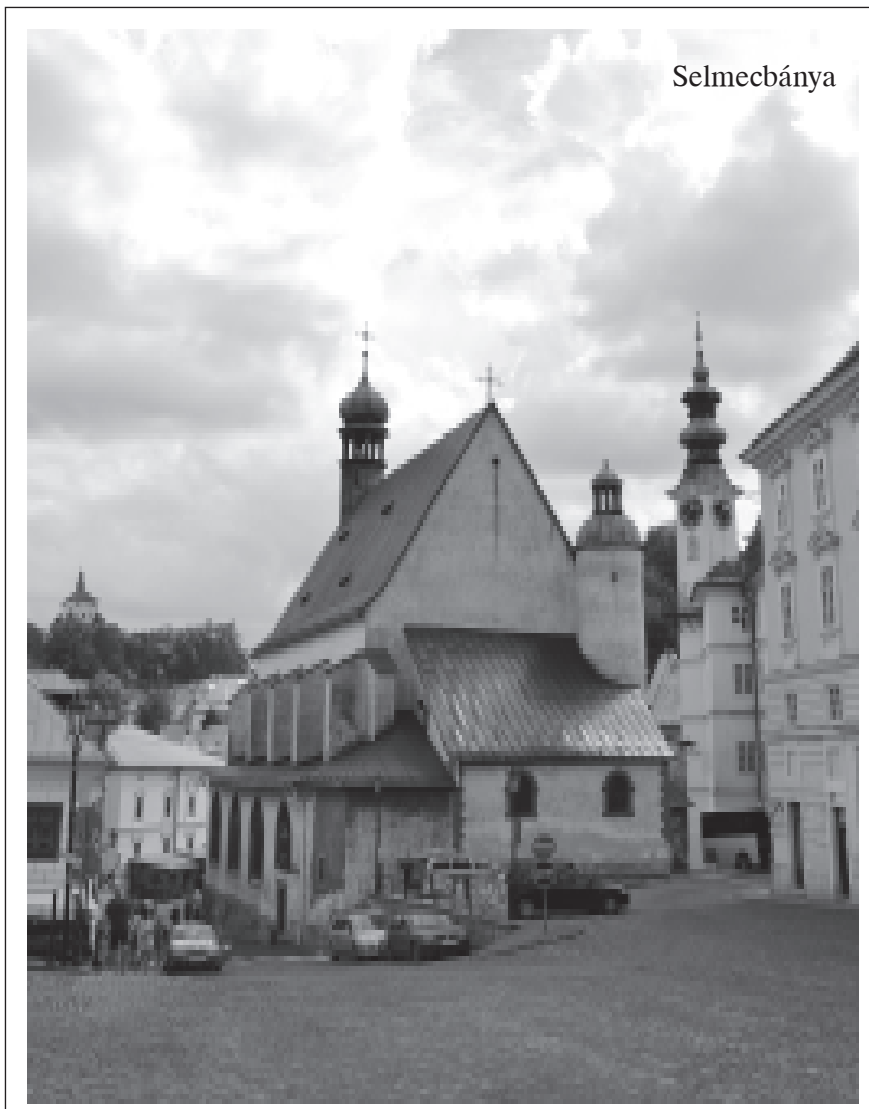
A szabad királyi városok és a mezővárosok mellett harmadik várostípus a bányaváros – Kovács László szerint, aki rövid dolgozatban vázolja fel a felvidéki bányavárosok kialakulását az újonnan megjelent képeskönyv előszavában.

A Garam völgyében, a Szepességben és a Gömörben már az Árpádok alatt létesültek bányatelepek, melyek akkor alakultak várossá, amikor megkapták alapvető városi kiváltságaikat. „Már II. András hív be thüringiai telepeseket bányaművelés céljából, de IV. Béla a tatárjárás után érkező hospeseknek már több helyen kiváltságokat ad: 1245-ben Selmecebányának, 1255-ben Besztercebányának. 1264-ben Gölnicbánya, 1271-ben Igló kap városi kiváltságokat.”

A várossá válás folyamatát elősegítte a templomépítés. A legkorábbi templomok a XII. század végén, majd a XIII. század közepén épültek román stílusban. A bányavárosok fénykorukat a XIV-XV. században élék.

A dunaszerdahelyi Nap Kiadó gyönyörű képeskönyvben mutatja be Felvidék 10 bányavárosát, s annak középkori templomait. A városokat bemutató rövid vázlatokat Kovács László írta, míg a könyv fotográfiáit Görföl Jenő készítette.

Az összeszokott szerző-páros szép könyvet tett le az olvasók asztalára. Kovács László rövid, pontos, szakszerű írásai a tudós helytörténészt dicsérik, míg Görföl Jenő fotóin a készítő felfedező ámuldozásai is tetten érhetők. Egy-egy kiragadott freskórészlet, egy észrevett zárókő a leírásokat megemeli. S nem lehet eléggé dicsérni azt a néző-

Csetnek: Az Isten báránya zárókő az oldalhajó mennyezetén

pontot, amelyet egyszerűen csak olvasói nézőpontnak hívunk. Mintha mi magunk is ott botladoznánk az ódon falak között, s szédülnék fölnézve a freskókra.

Persze a kéretlen recezens tudja, hogy Kovács László és Görföl Jenő évtizedek óta járja a Felvidéket, nincs az a templom, aminek minden részletét ne ismernék.

Valóban képeskönyvről van szó, olvasható nagybetűs írásai, hatalmas képei a szemet gyógyítják, s valódi élménnyel ajándékoznak meg bennünket.

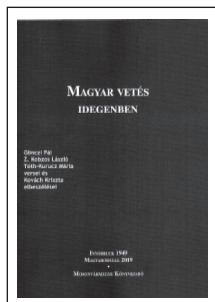
Felső-Magyarország kulturális örökségéhez hozzáratoznak ezek a templomok, amelyeknek felkeresésére buzdít ez a hiánypótló kiadvány.

(Kovács László – Görföl Jenő: A felvidéki bányavárosok középkori templomai. Nap Kiadó, Dunaszerdahely, 2018.)

Böröndi Lajos

Késői főhajtás

Terentius Maurus latin költő sora jutott eszembe, amikor a Magyar vetés idegenben című karcsú kis kötetet kezembe vettem, s beleolvastam az Előszó soraiba. „*Habent sua fata libelli*”, igen, a könyveknek megvan a maguk sorsa, mint ennek a könyvecskének is. Ezt legalább ismerjük, szerzőik életútja azonban a bizonytalanba vész.

A Böröndi Lajos által gondozott gyűjtemény először **Innsbruckban** jelent meg 1949-ben dr. Dörei Ferenc összeállításában, az Innsbrucki Magyar Irodalmi Kör kiadásában. Négy 1945-ös menekült írásait tartalmazta: Gönczi Pál, Zalai Kobzos László és Tóth-Kurucz Mária verseit, valamint Kovách Kriszta elbeszéléseit.

Borsody Lajos és Szakács István végezte a sokszorosítást, az irodalmi kör címe ekkoriban megegyezett a menekülttábor címével. Concín Mária (született Vas Mária) őrizte meg a szüleinek dedikált kötetet, s aggodalmában, hogy nyom nélkül el ne vesszen, az Innsbrucki Magyar Ház és Kultúrcentrum másik törzstagjának, dr. Csordás Ádámnak a gondjaira bízta, aki szintén úgy gondolta, hogy a kötet megérdemelné egy új magyarországi kiadást korszerű nyomdatechnikával, hogy a késői utódok körében ismertté váljon. Kapóra jött, hogy a Szél-járás munkatársai, Deák Ernő az Innsbrucki Magyar Ház vendégeként éppen az ottani magyar közösségnek tartott előadást, illetve Böröndi Lajos ott olvasott föl verseiből. Létrejött a kapcsolat és megszületett az elhatározás, hogy a Mosonvármegye Lap-és Könyvkiadó ismét megjelenteti a „*Magyar vetés idegenben*” című kötetet, amely nem csak esztétikai értelemben vett érték, hanem a kor lenyomata is. „*A «Magyar vetés idegenben» a 45-ös magyar emigránsok 1945 és 1949 közötti pszichogramja. Irodalmi értékük mellett az írások történelmi dokumentumok is. A versek, elbeszélések szomorúságában, búbánatában a háború traumatikus élményei, a vesztes oldalon lévők megalázottsága, az elveszett szülőföld, a hontalanság és egyedül maradás érzelmé tükröződik. De a cím is arra utal, hogy mindez mégsem volt a teljes reménytelenség lelkiállapota, mert a vetéssel mindig a megújulás, az új élet reménye fűződik össze*” – írja **Csordás Ádám** az előszóban a könyvről. Ugyanez a kötet, egyik szerzője életútját követve, megjelent 1967-ben Cleveland-ben (Ohio állam) is, ahol az USA egyik legnagyobb magyar közössége él, a félmilliónál több lakosból 1980-ban 36 000 vallotta magát magyar anyanyelvűnek. Ennyit a könyv történetéről, szerzőinek sorsa már közel sem ennyire ismert.

Zalai Kobzos Lászlónak 1951-ben megjelent egy önálló kötete „*Szemben a köddel*” címmel ugyancsak az Innsbrucki Magyar Irodalmi Kör kiadásában. Egyik szerkesztője, Nyíró József már csak annyit tudott a versek szerzőjéről, hogy kivándorolt Amerikába, s New York külvárosának egyik vasgyárában küzdött kemény munkával a mindennapi kenyérért. Nevéből és a *Zalai lankán* című verséből következtetve Zala megyei származású lehetett: „*Millió kérdés gyötör szüntelen, / Nap mint nap búsan vánszorgok tovább... / Hol magot szórtam, ott most bűn terem, / Keletlen kenyér – kevés a kovász / Zalai lankán vajjon várnak-e? / Régi barátok, tépett magyarok? / Örök bánattól, könnytől látnak-e / Jeleket a napban, ha kavargog?*” Egy másik idézet *A holtak nem eresztenek* című verséből: „*Visszamegyek estelente, / Lopakodva, mint tolvajok, / Testből fordult lelkemmel, / Kínjaimmal otthon vagyok.*”

Gönczi Pál ismeretlen életútja talán a Rába partjáról indult: „*Alkonyodott... / Fekete piros fellegek / Árnyéket vetettek a fáradt világra, / Ködös Rábarpartra, / Égbehajló fákra, / És a vonatra, mely fáradtan loholt / Vélem a semmibe, az éjbe...*” (*Alkonyodott*) És egy fájdalmas vallomás a hontalanságról: „*Idegen nekem ez a város, / Idegenek a fények, lángok. / Ki tudja, hol és merre járok? / Ki tudja,*

hová merre téved / Imbolygó halk lépteim sora? / Egy halott kor fáradt vándora, / S örökké égő sebe vagyok.” (Idegen nekem az a város)

Tóth – Kurucz Mária költeményeiben is fölvilan a hazai táj emléke és a kötődés parancsa:

„Szem vagyok a magyar láncból, / pergett mag a hű kalászból. / Csallóközi fehér hattyú, / tiszta tollú, bátor hangú. / Népem küldött, mélyről jöttem, faluk állnak én mögöttem. / Puszták és a rónaságok / velem küldenek vadvirágot. / Vélem küldenek üzenetet, / s gyógyítom a tört szíveket.” (Köszöntő)

Kovách Kriszta egyik tragédiát idéző novellájában egy nagy tó partján rendezett Anna-bálban zajlanak az események, talán a balatonfüredi híres vigalom emléke nyomán született írása.

A szerkesztő és kiadó **Böröndi Lajos** így vallott az ismételt közzététel motívumairól:

„Hetven évvel ezelőtt egy kis füzetben napvilágot látott néhány magyar menekült irodalmi szárnypróbálgatása Innsbruckban. Szívszorító gyűjtemény, amelyben a hazájukat elhagyó kezdő tollforgatók vallanak a szülőföldről, arról az érzésről, amely még ennyi idő távolából is könnyet csal olvasóik szemébe... Nem tisztünk az alkotások irodalmi értékéről beszélni, de arról a kultúrtörténeti misszióról igen, amit az innsbrucki magyarok vittek végbe hetven éve, amikor sanyarú sorsukban is szomjaztak a szép szóra, a honvágy szorítása közepette is. Jelen kiadásunk... főhajtás az alkotók, a magyar szót őrzők, az innsbrucki magyarság előtt.”

(Magyar vetés idegenben. Feketeerdő, Mosonvármegye Lap- és Könyvkiadó, 2018.)

Tuba László